

Tid og velfærd

Jens Bonke

Socialforskningsinstituttet
02:26

Tid og velfærd

Jens Bonke

København 2002
Socialforskningsinstituttet
02:26

Tid og velfærd

Forskningsleder: Ivan Thaulow

Forskningsgruppen om børn, integration og ligestilling

Undersøgelsens følgegruppe

Fuldmægtig Anya Manghezi, Socialministeriet

Vicedirektør Annelise Fenger, Forbrugerstyrelsen/Økonomi- og erhvervsministeriet

Fuldmægtig Claus Christian Jensen, Beskæftigelsesministeriet

Kontorchef Morten Binder, Finansministeriet

Fuldmægtig Peter Andersen Hove, Ligestillingsministeriet

ISSN 1396-1810

ISBN 87-7487-709-7

Sats og tilrettelæggelse: Socialforskningsinstituttet efter principlayout af Bysted A/S

Omslagsfoto: David Trood

Oplag: 1.000

Trykkeri: Holbæk Center-Tryk A/S

Socialforskningsinstituttet

Herluf Trolles Gade 11

1052 K

Tlf. 33 48 08 00

Fax 33 48 08 33

Socialforskningsinstituttets publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver Socialforskningsinstituttets publikationer, bedes sendt til instituttet.

Forord

Der har i flere år været en stor interesse for at få gentaget 1987-undersøgelsen af danskernes tidsforbrug. Begrundelsen har dels været, at man herigennem kan få en opdateret beskrivelse af, hvordan forskellige befolkningsgrupper bruger deres tid, dels at sådanne undersøgelser har en række anvendelsesmuligheder forskningsmæssigt såvel som i forhold til praktisk politikformulering. Med gennemførelsen af 2001-undersøgelsen lykkedes det at tilfredsstille nævnte interesse, og nærværende rapport er den første generelle afrapportering fra den omfattende undersøgelse. To andre rapporter offentliggøres sideløbende hermed, én om ligestilling mellem kvinder og mænd og én om etniske minoriteters tidsforbrug.

De senere års udvikling i retning af mere fleksibilitet på arbejdsmarkedet, større fokus på befolkningens aldersmæssige sammensætning, liberalisering af lukkeloven, flere muligheder for aktiv fritid, og et utal af tv-programmer at vælge mellem, har gjort dagligdagens strukturering endnu mere vigtig at beskrive og forstå for at kunne træffe hensigtsmæssige beslutninger politisk, såvel som for det enkelte individ.

Undersøgelsen er repræsentativ for hele landet, og der er gennemført besøgsinterview med 2.739 personer, som sammen med evt. samleverer har udfyldt og indsendt 6.624 dagbøger om deres tidsanvendelse. Instituttet takker alle deltagere for deres store arbejde hermed.

Rapporten er skrevet af programleder, lic.polit. Jens Bonke. Stud.scient.soc. Anne-Kirstine Damsager og stud.polit. Fredrik Gerstoft har stået for bearbejdningen af hovedparten af data-materialet. Seniorforsker Dines Andersen, Socialforskningsinstituttet, deltog i forberedelsen af undersøgelsen. Følgegruppe samt forsker Mette Lausten, Socialforskningsinstituttet, og lektor Jørgen Elm Larsen, Sociologisk Institut, takkes for kommentarer til tidligere udkast til rapporten. Undersøgelsen er finansieret af Socialministeriet, For-

brugerstyrelsen/Økonomi- og erhvervsministeriet, Beskæftigelsesministeriet,
Finansministeriet og Ligestillingsministeriet.

København, december 2002

Jørgen Søndergaard

Indhold

Kapitel 0

Hovedresultater	7
0.1. Mere arbejde: ude og hjemme	7
0.2. Arbejdsomme danskere	8
0.3. Velfærd: tid eller penge?	8
0.4. Kvinder mest stressede	9
0.5. Kvinder og mænd bruger tiden forskelligt	9
0.6. Tilfredse med fritiden	10
0.7. De fleste har tv, telefon og pc	10
0.8. Enlige uden job har det værst	11

Kapitel 1

Indledning	13
1.1. Baggrunden for undersøgelsen	13
1.2. Anvendelsen af undersøgelsen	15
1.3. Formålet med undersøgelsen	16
1.4. Undersøgellesmetode	16

Kapitel 2

Tid og velfærd	19
2.1. Model	19
2.1.1. Simpel model	19
2.1.2. Udvidet model	21
2.2. Forskellige grupper: Alder, køn, uddannelse, livsforløb	24
2.3. Tidsdimensionen: 1987, 2001	25
2.4. Data: Frekvenser og døgnrytme	25

Kapitel 3

Tidsallokering	27
-----------------------------	-----------

Kapitel 4

Velfærdsindikatorer	39
4.1. Økonomi, fritid, fattigdom: Penge og fritid	39
4.2. Arbejde: Fleksibilitet og tilfredshed	45
4.3. Husholdningsarbejde: Aktiviteter, tidspunkter og forbrug	52
4.4. Samvær/ensomhed, omsorg	61
4.5. Fritidsaktiviteter, mv.	67
4.6. TV, kommunikation, IT	72

Kapitel 5

Velfærdsfordeling	75
5.1. Velfærdsfordeling: Tid og penge	75
5.2. Velfærdsfordeling: Indikatorer	77

Kapitel 6

Data og bortfald	85
6.1. Usikkerhed i resultaterne	87
6.2. Bortfald	87

Bilagstabeller	91
-----------------------------	-----------

Referencer	103
-------------------------	------------

Socialforskningsinstituttets udgivelser siden 2001	107
---	------------

Hovedresultater

Formålet med denne rapport er at give en beskrivelse af danskernes tidsanvendelse i 2001. Hvilke aktiviteter er danskere involveret i, hvor ofte foretages de, og hvor lang tid bruges på dem, hvem er man sammen med, og hvor foregår aktiviteterne? Det er nogle af de centrale spørgsmål, rapporten bidrager til at besvare. Undersøgelsen indeholder imidlertid også oplysninger om tilfredsheden med forskellige forhold, hvilket sammen med beskrivelsen af aktiviteterernes omfang og karakter gør det muligt at vurdere danskernes velfærd ud fra et tidsmæssigt perspektiv.

Da der tidligere er gennemført tidsanvendelsesundersøgelser i Danmark, er det endvidere muligt at sammenligne resultaterne, og ikke mindst 1987-undersøgelsen er her interessant. Der er således på en række områder sket forandringer i samfundet. Det gælder ændringer i samfundsøkonomien, herunder i ledigheden, udviklingen i adgangen til og brugen af IT og andre moderne kommunikationsmidler, og liberaliseringen af lukkeloven. Alene af disse grunde er det forventeligt, at danskerne bruger tiden anderledes end for 14 år siden.

0.1. Mere arbejde: ude og hjemme

Det viser sig, at der *siden 1987* har været en stigning på omkring ½ time om dagen – alle ugedage medregnet - i 16-74-åriges arbejde og uddannelsestid samtidig med, at der også har været en mindre stigning i tiden brugt på transport til og fra arbejde/uddannelse. Den samlede arbejds- og uddannelsestid – bruttoarbejdstiden - er dermed steget fra godt 4 timer i 1987 til 4½ time om dagen i 2001. Husholdningsarbejdet er også steget i samme periode, nemlig med ½ time og er nu oppe på knapt 3 timer om dagen. Som resultat heraf er tiden til såkaldte primære behov – søvn, personlig hygiejne og spisning – og fritidsaktiviteter faldet med 1 time fra 1987 til 2001. Det vil sige, at når arbejdet er gjort, er der 1½ time

om dagen tilbage, hvoraf $10\frac{3}{4}$ time bruges til primære behov og $5\frac{3}{4}$ time til fritidsaktiviteter.

0.2. Arbejdsomme danskere

Den mest iøjnefaldende forskel i *skandinavers tidsforbrug* er, at danskere arbejder mere end både nordmænd og finner, og har mindre fritid. Danskerne arbejder således i gennemsnit 4 timer om dagen, mens nordmænd nøjes med $3\frac{3}{4}$ time, og finner $3\frac{1}{4}$ time. Hvad angår fritiden er forskellen på mellem 3 kvarter og 1 time mellem danskere og de øvrige to nordiske befolkninger.

0.3. Velfærd: tid eller penge?

For at give et nuanceret billede af, hvordan befolkningens tidsanvendelse kan være af betydning for velfærden, gives i kapitel 4 en gennemgang af vigtige forhold, der har med tid at gøre. Det være sig sammenhængen mellem indkomst og fritid, arbejdsvilkårene på arbejdsmarkedet, indsatsen i husholdningen, herunder arbejdsdelingen mellem mænd og kvinder, omfanget af samvær med andre mennesker, deltagelsen i fritidsaktiviteter, og mulighederne for moderne kommunikation med omverdenen.

Der viser sig en negativ sammenhæng mellem *indkomsten og fritidens omfang* – de 10 pct. rigeste har mere end to timer mindre fritid om dagen end de 10 pct. næstfattigste. Det er derfor ikke umiddelbart til at sige, om høj indkomst er ensbetydende med højere velfærd, idet der er mindre fritid til rådighed, eller, omvendt, om mere fritid forøger velfærden, idet der så er mindre indkomst at gøre godt med. For at forsøge at råde bod på dette problem, er der også spurgt om tilfredsheden med den økonomiske situation henholdsvis med fritidens omfang. Ikke overraskende stiger den økonomiske tilfredshed med indkomsten, hvorimod tilfredsheden med fritiden falder, om end sidstnævnte kun sker i beskedent omfang og ikke signifikant. Det tyder på, at ”gevinsten” ved øget økonomisk rigdom opvejer ”tabet” af fritid, hvorfor gruppen af pengerige og tidsfattige må anses for at have mere velfærd end gruppen af pengefattige og tidsrige.

0.4. Kvinder mest stressede

Hvad angår *arbejdsforholdene* viser undersøgelsen, at 7 pct. af alle beskæftigede danskere næsten altid føler sig stressede på arbejdet, og at 48 pct. somme tider oplever denne tilstand. Det viser sig også, at sandsynligheden for stress er væsentlig større blandt kvinder end blandt mænd. Et andet resultat er, at der er udbredt tilfredshed med arbejdstiden på arbejdsmarkedet. To tredjedele af samtlige beskæftigede arbejder således det antal timer, de ønsker at arbejde. For de resterende er der flere, der ønsker kortere end længere arbejdstid, og den ønskede netto-timeændring kan beregnes til knap minus 3 timer om ugen i gennemsnit.

Også fleksibiliteten i arbejde har betydning for velfærden. Det viser sig da også, at muligheden for selv at tilrettelægge sin arbejdstid giver den største tilfredshed.

0.5. Kvinder og mænd bruger tiden forskelligt

Sammenlignes *kvinder og mænds* tidsforbrug i 2001, viser det sig, at der ikke er nogen signifikant forskel i arbejdstid, når man lægger bruttoarbejdstid og husholdningsarbejdstid sammen. Begge køn bruger godt 7½ time hver på disse to aktiviteter på en gennemsnitlig ugedag – lørdag og søndag medregnet. Det betyder ikke, at de laver det samme, idet mænd fortsat er mere på arbejdsmarkedet end kvinder, som omvendt bruger mere tid på husholdningen end mænd. Mænd bruger i gennemsnit 5 timer på arbejde og 2½ time i husholdningen, mens kvinder bruger 4 timer på arbejdsmarkedet og 3½ time i husholdningen.

Selvom forskellen, i den tid mænd og kvinder bruger på *husholdningsarbejde*, er blevet mindre siden 1987, er der stadig ikke tale om tidsmæssig ligestilling i 2001. Hvor kvinder, som nævnt, nu bruger 3½ time om ugen, bruger mænd 2½ time, mens de tilsvarende tal i 1987 var på henholdsvis 3 timer og 1¾ time. Hvad angår *omsorg for børn* (1-16 år) er der tilsvarende store forskelle mellem fædre og mødre, idet tre ud af fire mødre og tre ud af fem fædre yder én eller anden form for børneomsorg på en tilfældig udvalgt dag, fordelt på knap 2 timer for mødrene mod fædres 1¼ time om dagen.

Indkøb foretages hovedsagelig om fredagen og lørdagen med mere en hver tredje involveret hver af disse dage. I 1987 brugte kun otte pct. søndagen på indkøb. I dag er det en tredjedel af befolkningen. Dengang var det fredagen, der var topscorer med halvdelen af alle 16-74-årige på indkøb.

I travle familier er det ofte vanskeligt at se hinanden om aftenen, fordi man går til alverdens ting. Ikke desto mindre er det i parfamilier med børn almindeligt at have i hvert fald 5 aftener, hvor der er mulighed for samvær, og to ud af tre har mindst 4 aftener af denne slags. Det viser sig også, at mulighederne for at foretage sig noget sammen i løbet af ugen, hverken er blevet bedre eller dårligere end i 1987.

0.6. Tilfredse med fritiden

Det viser sig ikke overraskende, at *fritidens* omfang har en positiv betydning for *tilfredsheden* med fritiden. Hvis man har mindre end 5 timers fritid på en hverdag, er det kun hver anden, der er lidt eller meget tilfreds med den, mens tre ud af fem, som har 5-9 timers fritid på en hverdag, tilkendegiver en tilsvarende tilfredshed. Blandt dem, der har mere end 10 timers fritid på en hverdag, er to ud af tre tilfredse med fritiden. Ser man på hele befolkningen og lægger de nogenlunde tilfredse med fritiden til de lidt henholdsvis meget tilfredse til, er der tale om, at mere end ni ud af ti danskere er tilfredse med den daglige fritid. Omvendt er mindre end 10 pct. ikke eller overhovedet ikke tilfredse med fritidens omfang.

0.7. De fleste har tv, telefon og pc

Næsten alle har i dag tv, og tre ud af fire har kabel-tv eller parabol. Også telefon er i dag hver mands eje, og tre ud af fire har både fastnet-telefon og mobiltelefon. Det er især ældre, der bruger tid på tv, nemlig 2½ time om dagen mod knap to timer for yngre aldersgrupper. Brugen af telefon udviser derimod ingen særlige forskelle mellem aldersgrupperne. Når det gælder pc, har mellem 80 og 90 pct. af alle 16-60-årige i dag en sådan adgang, mens det kun gælder for godt 40 pct. af 60-74-årige. Ser man på den tid, hvor pc-brugerne er på nettet, er der klare forskelle aldersgrupperne i mel-

lem. Hvor de yngste har et forbrug på knap 4 timer om ugen, er forbruget for midtergruppen på omkring 2 timer om ugen. Endelig er de ældste kun ”logget” på godt 1 time om ugen.

0.8. Enlige uden job har det værst

Hvad angår ophobning af velfærds-mæssige forhold, såsom lav indkomst, stress, få sociale kontakter, utilfredshed med omfanget af fritiden mv., er det et åbent spørgsmål, hvordan disse opleves af forskellige mennesker. Det er således ikke givet, hvilke indikatorer folk finder mest vigtige, eller om de overhovedet finder, at indikatorerne har nogen betydning for deres velfærd. Alligevel er der, i overensstemmelse med ofte anvendt praksis indenfor levekårsforskningen, foretaget en sammenligning af udbredelsen af forskellige forhold, der kan tages som indikation på, hvor man befinder sig velfærds-mæssigt i samfundet.

Det viser sig, at 3-4 dårlige forhold er det hyppigst forekommende blandt enlige, og at ikke-beskæftigede enlige har flere dårlige forhold end beskæftigede enlige. For par er billedet det modsatte, idet beskæftigede personer her har flere dårlige forhold end ikke-beskæftigede personer. Sammenlignet med enlige scorer par dog bedre ved at have færre dårlige forhold. Dem, der klarer sig bedst, er med andre ord ikke-beskæftigede personer i parfamilier. Herefter følger beskæftigede personer i parfamilier og beskæftigede enlige. På sidstepladsen finder man enlige, som ikke er beskæftigede, med flest dårlige forhold - sådan som de er definerede i denne rapport om tid og velfærd.

Indledning

1.1. Baggrunden for undersøgelsen

Siden midten af 1960'erne har der været foretaget undersøgelser af danskernes tidsanvendelse, og med nærværende undersøgelse er næsten fire årtiers udvikling således dækket ind. Det er international set epokegørende, også selvom det ikke er de samme respondenter, der går igen hele vejen.

I forhold til den første tidsanvendelsesundersøgelse i 1964, hvor formålet først og fremmest var at belyse befolkningens fritidsmønstre, herunder anvendelsen af radio og tv, var fokus for 1975-undersøgelsen lidt snævrere. Der blev således udeladt forskellige spørgsmål af både erfaringsmæssige og økonomiske grunde. Med 1987-undersøgelsen blev arbejdet i familien bragt i fokus. Ligestillingsdebatten var på det tidspunkt meget intens og drejede sig bl.a. om sammenhængen mellem arbejdsliv og familieliv, og de hindringer sidstnævnte kan skabe for især kvinders deltagelse på arbejdsmarkedet.

Ved nærværende undersøgelse for 2001 var det ikke kun spørgsmålene om ligestilling og danskernes anvendelse af fritiden, der var vigtige. Også udbuddet af arbejdskraft og ændrede arbejdstider på arbejdsmarkedet, liberalisering af lukkeloven, demokratiseringen af brugen af IT, osv. var væsentlige argumenter for at gennemføre undersøgelsen.

Der er således siden 1987 sket omfattende forandringer, der alle antages at have påvirket befolkningens daglige anvendelse af tiden. Det gælder kvinders erhvervsarbejde, som fortsat er steget, og hvor fuldtidsbeskæftigelse i stort omfang har afløst deltidsbeskæftigelse (Bonke, 1997a). Det drejer sig om den glidende reduktion i den generelle arbejdstid fra 40 timer i 1986 til 37 timer i 1991, og om mere fleksible arbejdstider (Bonke & Meilbak, 1999), som antages at have givet større variation i tidspunktet på dagen og ugen, hvor

danskerne arbejder. Samtidig er spørgsmålet om delingen af husholdningsarbejdet stadig vigtigt, idet en ulige fordeling her er en af forklaringerne på, at kvinder fortsat gør mindre karriere på arbejdsmarkedet end mænd (Bonke, Gupta & Smith, 2003).

Med den udvidede liberalisering af lukkeloven i 1995 blev adgangen til at købe ind gjort lettere for store dele af befolkningen. Det skulle ikke mindst medvirke til at gøre dagligdagen nemmere for børnefamilier. Om disse muligheder er udnyttet, ved at der handles på andre tidspunkter end før, kan netop tidsanvendelsesundersøgelser bidrage til at belyse (Erhvervsministeriet, 2000).

Også fritiden og dennes anvendelse er et centralt spørgsmål, som undersøgelsen her belyser. Blandt andet har det været hævdet, at de aktive befolkningsgrupper har et meget aktivt fritidsliv, mens andre er mindre aktive, og at førstnævnte også er dem, der arbejder mange timer på arbejdsmarkedet.

Både udbuddet af radio- og især tv-programmer er steget voldsomt indenfor det seneste årti, hvortil kommer en eksplosion i brugen af IT i form af internet-brug og anden kommunikation. Hvor meget tid, der anvendes hertil, og hvornår det sker, er et vigtigt emne at belyse for denne undersøgelse.

Endelig skal nævnes socialt samvær inden for familien og mellem familien og dennes omgivelser. Omsorgen overfor egne børn og forældre er her et tema, der har fået særlig stor opmærksomhed pga. udsigten til befolkningens ændrede demografiske sammensætning i fremtiden. Hvordan får moderne familier i dag hverdagen til at hænge sammen, når både familien og fritiden skal passes, samtidig med at også karrieren har fået en vigtig placering i mange danskeres liv.

Det er interessen for disse spørgsmål, der er baggrunden for denne fornyede tidsanvendelsesundersøgelse. Eller mere generelt: hvordan har befolkningens velfærd udviklet sig i en tid med store forandringer, når velfærd ønskes belyst gennem dens hverdagsliv, sådan som dette kommer til udtryk i måden at bruge tiden på.

1.2. Anvendelsen af undersøgelsen

Der har gennem tiderne vist sig en række anvendelsesmuligheder for tidsanvendelsesundersøgelser. Der er således en generel interesse i befolkningen for at vide noget om, hvordan andre mennesker bruger deres tid, hvilket en omfattende offentlig debat om dette spørgsmål vidner om. Man vil så at sige gerne sammenligne sig med andre, der ligner én selv, for at finde ud af, om man har mere eller mindre travlt end dem. Samtidig er der interesse for at vide, hvordan andre befolkningsgrupper – unge, midaldrende og gamle, fattige og rige, osv. – lever.

Også politisk er der interesse for oplysninger om befolkningens tidsanvendelse. Det gælder overordnet spørgsmålet om velfærd og dens fordeling, og dermed om fordelingspolitikken virker hensigtsmæssigt ud fra et dagliglivsperspektiv. Har børnefamilier mere travlt end tidligere? Hvem henter og bringer børn fra institution og skole? Hvor meget er forældre sammen med deres børn? Hvornår købes der ind, og har tidspunktet ændret sig med liberaliseringen af lukkeloven? Hvor aktive er ældre medborgere, og klarer de fleste i virkeligheden selv de daglige gøremål? Besvarelsen af disse spørgsmål har politisk betydning for beslutninger om udbuddet af daginstitutioner, adgangen til dagligvareindkøb, støtten til og omfanget af hjemmehjælp, osv., osv.

Den ændrede demografiske sammensætning af befolkningen og dermed det fremtidige træk på de offentlige finanser forudsætter ligeledes viden om, hvordan forskellige aldersgrupper i dag bruger deres tid. Og i den forbindelse, hvor meget tid der anvendes på arbejdsmarkedet, og hvad denne tid i dag konkurrerer med af fritidsinteresser.

For erhvervslivet er befolkningens arbejdsudbud naturligvis også relevant at vide noget om, og det gælder ligeledes omfanget af tid brugt på indkøb. Sidstnævnte kan sammen med tv-kigning have betydning for virksomheders markedsføring.

Endelig skal nævnes, at tidsanvendelsesundersøgelser bidrager til øget viden inden for det samfundsvidenskabelige område ved at blive anvendt til undervisnings- og forskningsformål, se fx Bonke & McIntosh, 2002, Viby-Mogensen, 1990, Zick, 2002. På den måde bliver denne undersøgelse sammen med tidligere undersøgelser og lignende undersøgelser i andre lande en vigtig brik i udviklingen og vedligeholdelsen af det moderne, globale videnssamfund.

1.3. Formålet med undersøgelsen

Formålet her er at give en generel afrapportering af tidsanvendelsesundersøgelsen. Men i stedet for en mosaik bestående af en række forskellige temaer er det valgt at anlægge et overordnet velfærdspektiv. Ideen er, at tid er en knap ressource for de fleste mennesker, og dermed også en vigtig forudsætning, som man på en og samme tid må forholde sig til og er påvirket af. I forhold til traditionelle levekårsundersøgelser, se fx Hansen (1978; 1995), er de valgte forhold derfor her alle relateret til tid. Det være sig den tid, der bruges på arbejdsmarkedet, med de gode og dårlige sider det kan indebære, til husholdning, med de byrder og udfordringer, det kan give anledning til, og til fritiden, som kan anvendes mere eller mindre aktivt og socialt.

Der er tale om en række forhold, som kan opleves forskelligt af forskellige mennesker. I nogle tilfælde vil egne vurderinger da også indgå i bedømmelsen af, hvad der er god henholdsvis dårlig tidsmæssig velfærd. I andre tilfælde vil kategoriseringen alene bygge på normative betragtninger om, hvad der er godt eller skidt.

Undersøgelsen forsøger afslutningsvist at "vægte" de nævnte forhold, således at antallet af personer med mange dårlige forhold henholdsvis personer med mange gode forhold kan gøres op, og deres socio-demografiske baggrund kan fastlægges. Med andre ord hvem er det, der i dag har ringe tidsmæssig velfærd, og er der tale om en særlig udbredelse heraf i visse befolkningsgrupper.

1.4. Undersøgelsesmetode

I overensstemmelse med tidligere tidsanvendelsesundersøgelser indeholder nærværende et spørgeskema og et døgnrytmeskema.

Spørgeskemaet afdækker forskellige baggrundsforhold plus oplysninger om forekomsten af en række ikke så hyppigt forekomne – lavfrekvente - aktiviteter, mens sidstnævnte angiver, hvilke aktiviteter respondenterne var involveret i i løbet af en dag.

I modsætning til 1987-undersøgelsen, hvor et døgnrytmeskema blev udfyldt pr. telefon, er det denne gang respondenterne selv, der udfylder to skemaer. Disse er udleveret i forbindelse med et besøgsinterview, hvor spørgeskemaet/survey'en, ligesom i 1987, udfyldes. De to døgnrytmeskemaer udfyldes for hhv. en ugedag og en weekend-dag. Hvis der er en samlever, udfylder denne ligeledes to døgnrytmeskemaer for de samme dage.

Døgnrytmeskemaet er opdelt i 10-minutters intervaller, hvor hovedaktivitet og evt. biaktivitet angives. Samtidig oplyses stedet for aktivitetens udførelse, og hvem i eller udenfor husstanden respondenterne i givet fald var sammen med. Dette svarer til døgnrytmeskemaet, der blev anvendt i 1987 bortset fra, at der dengang blev anvendt 15-minutters intervaller. Hertil kommer, at interviewererne i 1987 kodede respondenternes telefonoplysninger om til 37 kategorier, mens besvarelser skrevet i døgnrytmeskemaet i 2001-undersøgelsen efterfølgende er blevet kodet i et 3-niveau-system, dvs. med forskellig detaljeringsgrad. Endelig blev 1987-undersøgelsen kun foretaget om foråret. Respondenterne i 2001-undersøgelsen blev opdelt i to grupper, hvoraf den ene blev interviewet i foråret og den anden i efteråret. Det skal også nævnes, at 2001-respondenterne er gengangere fra 1987, idet der dog er fyldt op i de yngre årgange, dvs. med 16-29-årige. Der er derfor tale om et panel, som dog ikke anvendes som sådant i nærværende rapport. Det betyder bl.a., at der ikke kan gennemføres analyser, hvor der beregnes separate generations- og årgangseffekter.

Afvigelserne i forhold til 1987-undersøgelsen skyldes først og fremmest ønsket om at følge de retningslinier, som blev udarbejdet af Eurostat (2000) i et forsøg på at koordinere designet på sådanne undersøgelser. Siden midten af 1990'erne er der blevet gennemført hhv. gennemføres pt. 16 tidsanvendelsesundersøgelser i Europa, og

andre 12 er planlagt gennemførte under forudsætning af tilvejebringelse af den fornødne finansiering (1. juli 2002).

Hvad angår tidspunktet for besvarelsene af døgnrytmeskemaet, viser det sig, at ni ud af ti enten har skrevet i skemaet flere gange i løbet af dagen (58 pct.), udfyldt det ved dagens slutning (11 pct.), gjort det den følgende dag (12 pct.), eller senere (5 pct.), mens 4 pct. ikke har angivet, hvornår skemaet er udfyldt. De resterende ti pct. har angivet flere tidspunkter for udfyldelsen af døgnrytmeskemaet. De fleste har med andre ord udfyldt døgnrytmeskemaet samtidig med eller umiddelbart efter aktiviteterens udførelse.

For en nærmere beskrivelse af de anvendte data til nærværende undersøgelse henvises til bilaget, som også indeholder en bortfaldsanalyse.

Tid og velfærd

I de fleste velfærdsundersøgelser indgår tid kun indirekte, nemlig som den tid man bruger på arbejdsmarkedet, og som derigennem bidrager til indkomsten. Indkomsten har tillige været én blandt flere velfærdsindikatorer, som ikke nødvendigvis har drejet sig om tidsforbrug. På den anden side har undersøgelser af tidsforbrug ikke haft det erklærede formål at beskrive og analysere velfærd og velfærdsfordelinger. I det følgende forsøges der rådet bod på dette ved at lade tiden være det centrale omdrejningspunkt for beskrivelsen af velfærden i samfundet. Det sker ved først at formulere en enkel model for sammenhængen mellem tid og velfærd, og derefter ved at udvide denne model til at omfatte en række dimensioner eller indikatorer for velfærd udtrykt gennem tid og tidsforbrug.

2.1. Model

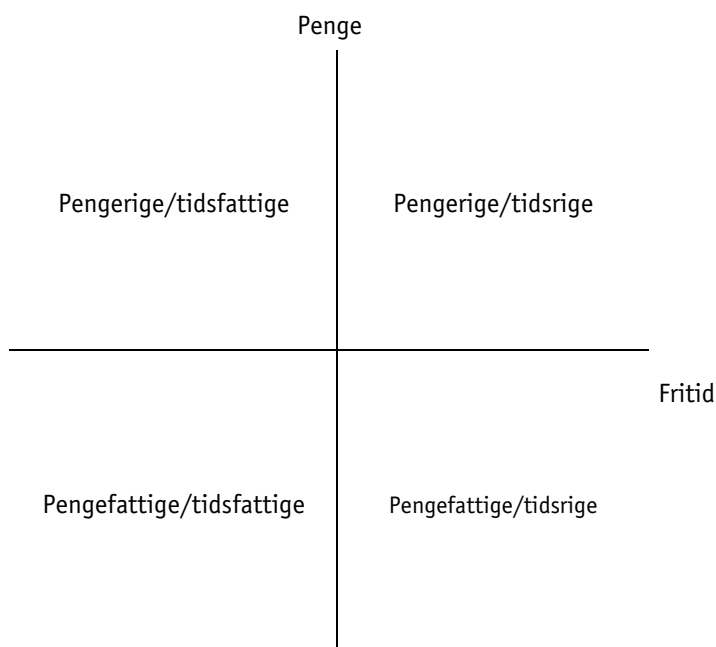
2.1.1. *Simpel model*

Allerede i midten af 1960'erne blev tiden eksplicit inddraget i forbrugsteorien (Becker, 1965). Foruden at allokere indkomsten mellem forskellige varer og tjenester, antages det, at husholdningen også allokere tiden mellem forskellige anvendelser for at opnå størst mulig behovstilfredsstillelse/nytte, eller velfærd. Forbrugsbehovet påvirker tiden på arbejdsmarkedet og dermed indkomsten, samtidig med at indkomsten påvirker forbruget og dermed tidsallokeringen. Det, der bestemmer tidsallokeringen, er derfor dels priserne på forskellige varer og tjenester, dels produktiviteten i forskellige tidsanvendelser, hvor lønnen antages at være udtryk for produktiviteten i det betalte arbejde, og dels præferencerne for at udføre forskellige aktiviteter. Med andre ord, hvad vil vi helst bruge tiden på, hvad får vi ud af at gøre det, og hvad er mest hensigtsmæssigt i forhold til vores ønsker/præferencer.

Imidlertid anvendes en del af fritiden på husholdningsarbejde, og optræder dermed delvist som en konkurrent til arbejdet på arbejdsmarkedet ved at producere varer og tjenester, som alternativt

kunne være købt på markedet. Det betyder, at værdien af husholdningsproduktionen burde indgå på linie med indkomsten, når man vil opgøre forskellige befolkningsgruppers forbrugsmuligheder (Bonke, 1992; Jenkins & O'Leary, 1996). Der er dog en række problemer forbundet med sådanne opgørelser, hvorfor velfærd i den simple model alene vil afhænge af indkomsten erhvervet på arbejdsmarkedet eller som overførselsindkomst, og fritiden, som her inkluderer tiden brugt på husholdningsarbejde.

Figur 2.1.1.
Penge og fritid

Figur 2.1.1 angiver forskellige kombinationer af indkomst og fritid. 1. kvadrant indeholder således pengefattige/tidsrige husholdninger, 2. kvadrant pengefattige/tidsfattige husholdninger, 3. kvadrant pengefattige/tidsrige husholdninger, og 4. kvadrant pengerige/tidsfattige husholdninger. Der er her ingen tvivl om, at husholdningerne i 1. kvadrant – de penge- og tidsrige – alt andet lige er bedre stillede/har mere velfærd end husholdningerne i 3. kva-

drant – de penge- og tidsfattige. Problemet opstår, når man skal afgøre, om høj indkomst og lidt fritid er bedre eller dårligere velfærds-mæssigt set end lav indkomst og megen fritid.

Ifølge Schitovsky (1976) kan pengerigdom i kombination med tidsfattigdom betyde, at der ikke er tilstrækkelig tid til at anvende de forbrugsgoder, man har anskaffet sig med heraf følgende aftagende nytte/velfærd. Omvendt kan tidsrige, som samtidig er pengefattige, være uden mulighed for at deltage i en række aktiviteter, som kræver anskaffelse af forskellige forbrugsvarer (Caplovitz, 1963). Hvorvidt det ene problem er lige så stort som det andet, er ikke umiddelbart til at afgøre på et ikke-normativt grundlag. Det taler for at inddrage oplysninger om husholdningernes tilfredshed med deres indkomst henholdsvis deres fritid. Det løser imidlertid heller ikke nødvendigvis problemet, hvis de pengerige/tidsfattige er tilfredse med indkomsten og utilfredse med fritiden, og de pengefattige/tidsrige er utilfredse med indkomsten og tilfredse med fritiden. Der er med andre ord tale om det klassiske problem med at sammenligne nytte eller tilfredshed i forskellige dimensioner (Bonke, 1996).

Hertil kommer, at ens tilfredshed afhænger af aspirationer og vurderinger, som igen er påvirket af ens faktiske muligheder for at realisere mulige eller oplevede alternativer (Sen, 1992).

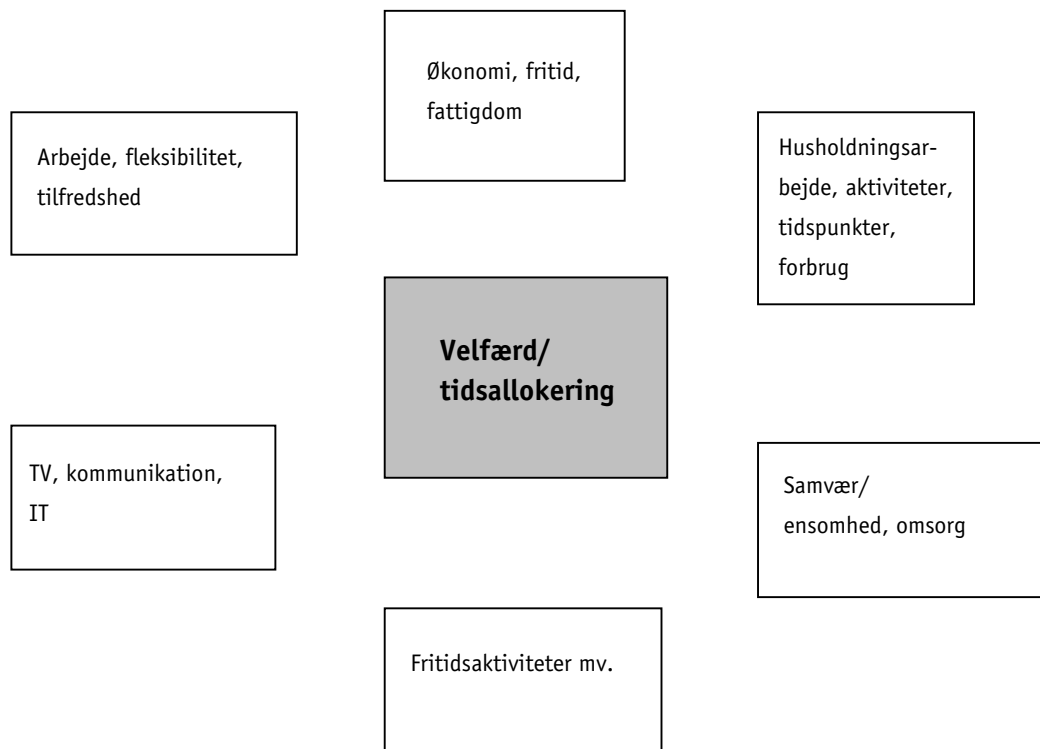
På trods af de nævnte problemer vil vi i kapitel 4.1 se nærmere på den samtidige fordeling af indkomst og fritid i befolkningen.

2.1.2. Udvidet model

I forhold til den simple model ser den udvidede model – figur 2.1.2 - mere nuanceret på begreberne indkomst/arbejde og fritid. Der er således andre kvaliteter ved arbejdet på arbejdsmarkedet end indkomsten, idet også arbejdsvilkårene er vigtige for velfærden. Det gælder eksempelvis fleksibiliteten mht. arbejdstider, som kan være af stor betydning for børnefamilier og andre med pasningsforpligtelser overfor andre mennesker. Der er da også et stigende antal undersøgelser af tilfredshed med arbejdet – ”job-satisfaction” –

som inddrager en række andre forhold end lønnen (Clark, 1997; Hamermesh, 2001). Dette spørgsmål tages op i afsnit 4.2.

Figur 2.1.2.
Tid og velfærd

Også tiden anvendt på husligt arbejde har betydning for velfærden, dels ved at bidrage til husholdningsproduktionen og skabe ”in-kind-indkomst”, dels ved at være et omdiskuteret emne for de interne forhandlinger i familien. Megen tid anvendt i husholdningen virker som en hindring for at bruge tid på arbejdsmarkedet med deraf følgende dårligere karrieremuligheder, lavere pensioner, og ringere muligheder for at klare sig selv i tilfælde af skilsmisse. En ulige fordeling af husholdningsarbejdet kan derfor reducere den

flittigstes velfærd og forøge den mindre flittiges, hvilket som regel er ensbetydende med, at kvinden betaler prisen og manden opnår fordelene (afsnit 4.3).

Et tredje forhold i den udvidede model er omsorg og samvær med andre mennesker. For de flestes vedkommende vil et omfattende socialt netværk forøge deres velfærd, samtidig med at det kræver vedligeholdelse og dermed, at der bruges tid på det. Hvorvidt dederede omsorgsaktiviteter bidrager positivt eller negativt til velfærden, er mere tvivlsomt. Det afhænger af, om man er tvunget til at udføre dem, eller om man frivilligt har påtaget sig opgaverne (afsnit 4.4).

Udover at man kan være mere eller mindre social i fritiden, kan fritiden også anvendes mere eller mindre aktivt. Der er således mulighed for at bruge sin fritid på organiserede fritidsaktiviteter eller på ikke-organiserede, henholdsvis uden for hjemmet eller i hjemmet. Hvad, der giver mest velfærd, er ikke umiddelbart til at sige, da det afhænger af den enkeltes præferencer - som igen varierer med placeringen i livsfase mv. Disse præferencer må afsløres for at kunne vurdere velfærdsniveauet. Der synes dog at være almindelig enighed om, at samvær med andre mennesker og en i øvrig aktiv fritid er et gode, mens en mindre social og passiv fritid er, eller kan være, udtryk for ensomhed og manglende socialt netværk (afsnit 4.5).

Endelig er behovet for hurtig og let kommunikation med andre mennesker blevet stadig mere vigtig. Dette kan nu om stunder indfries gennem besiddelsen af mobil-telefon og/eller adgang til internettet. Sådanne teknologier kan bidrage til øget kommunikation og gøre det nemmere at indhente oplysninger og derved deltage i samfundslivet. "IT-rige" vil derfor alt andet lige have større velfærd end "IT-fattige" (afsnit 4.6).

Hvorvidt disse forskellige velfærdsindikatorer kan sammenholdes, er et åbent spørgsmål, ligesom det var med afvejningen af indkomst og fritid. Alligevel vil vi også her forsøge at opgøre, hvor mange i

befolkningen, der har gode henholdsvis dårlige forhold, dvs. scorer godt henholdsvis skidt på flere af nævnte indikatorer.

2.2. Forskellige grupper: alder, køn, uddannelse, livsforløb

Hvad enten vi anvender den simple eller den udvidede model, vil velfærden variere med alderen, kønnet, uddannelsen, og hvor man befinder sig i livsforløbet.

Udover at muligheden for at deltage i forskellige aktiviteter varierer med alderen, vil også præferencerne for sådanne deltagelser være forskellige. Unge vil således være mere aktive i deres fritid end gamle, mens midaldrende vil bruge en stor del af deres tid på arbejdsmarkedet. Samtidig vil unge typisk være bedre "IT-udrustede og -trænede" end gamle, som til gengæld måske vil have et tættere socialt netværk.

Også kønnet har betydning for, hvordan tiden bliver brugt, og hvordan den ønskes brugt, og dermed for opnåelse af større eller mindre velfærd. Præferencen for fritid kan således vise sig at variere mellem kvinder og mænd, og det samme kan gælde tiden anvendt på omsorg, for ikke at nævne de forskelle som en række andre undersøgelser har påvist, hvad angår kvinder og mænds faktiske tidssallokering. En nærmere undersøgelse af dette spørgsmål findes i Lausten (2003), som er en anden afrapportering fra tidsanvendelsesundersøgelsen.

Et tredje forhold af betydning for velfærden er livsfasen, man befinder sig i. Det er åbenbart, at børnefamilier har andre ønsker til tidsanvendelsen end ikke-børnefamilier, affødt af både forskellige indkomstbehov og ønsker til brugen af fritiden.

Etnisk baggrund kunne også tænkes at spille ind på tidsanvendelsen og sammenhængen mellem denne og velfærden. Dette spørgsmål tages imidlertid op i en selvstændig afrapportering fra tidsanvendelsesundersøgelsen (Smith, 2002).

Endelig skal uddannelse nævnes som en faktor, der har betydning for ens løn, normer og ønsker til brugen af fritiden. Højere uddan-

nede bruger således mere tid på arbejdsmarkedet end kortere uddannede. Den anvendte tid til husholdningsarbejde og fritid afhænger også på forskellige vis af den uddannelsesmæssige baggrund (Bonke, 1995).

Det betyder, at beskrivelsen af fordelingen af tidsmæssig velfærd i kapitel 4 vil sondre mellem de nævnte grupper – unge, midaldrende og gamle, børnefamilier og ikke-børnefamilier, kvinder og mænd, højere uddannede og kortere uddannede – i det omfang, det er indlysende at gøre det. Det er således ikke i alle tilfælde – for alle indikatorer – at der vil finde en opdeling sted på nævnte grupper.

2.3. Tidsdimensionen: 1987, 2001

Som allerede nævnt blev der foretaget en tidsanvendelsesundersøgelse i 1987, hvilket muliggør en sammenligning med forholdene i 2001, hvor nærværende undersøgelse blev foretaget.

På nogle områder vil der derfor blive sammenlignet over tid, nemlig hvor der formodes at være sket væsentlige ændringer af betydning for tidsanvendelsen, og hvor dette er muligt, da ikke alle oplysninger er helt parallelle for de to år.

2.4. Data: Frekvens og døgnrytme

Da nogle aktiviteter forekommer relativt sjældent vil sandsynligheden for at de optræder de to dage, hvor der indhentes døgnrytmeoplysninger for respondenterne, være relativt beskeden. For sådanne aktiviteter må oplysningerne derfor indhentes fra spørgeskemaet, som indeholder en del såkaldte frekvensspørgsmål. Det gælder eksempelvis omfanget af besøg af familie, venner og bekendte, hvor der er spurgt om, hvorvidt man har gæster flere gange ugentligt, ugentligt, omkring 2-3 gange om måneden, 1 gang om måneden eller sjældent. Andre aktiviteter er hyppigere forekommende, og oplysninger herom kan derfor indhentes via døgnrytmeskemaet.

Også spørgsmål om fleksibilitet i arbejdet findes i spørgeskemaet, som derfor bruges til at belyse dette fænomen, mens sammenhæn-

gen og overgangen mellem forskellige aktiviteter hentes fra døgnrytmeskemaet.

Det er derfor ikke samme datakilde, der anvendes til samtlige velfærdsindikatorer, hvilket kan indebære forskellige usikkerheder med hensyn til, hvor pålidelige oplysningerne er. Eksempelvis vil forekomsten af visse aktiviteter variere, afhængig af om oplysningerne er baseret på et spørgeskema eller et døgnrytmeskema (Bonke, 2002; Niemi, 1993; Marini & Shelton, 1993). Det kan der ikke umiddelbart rådes bod på, og det samme problem optræder af gode grunde også i andre undersøgelser, der anvender tidsanvendelsesoplysninger. Der er dog så vidt muligt angivet, om forskellige oplysninger er signifikant forskellige fra hinanden, eller om evt. forskelle blot kan tilskrives statistiske tilfældigheder.

Tidsallokering

Formålet med dette kapitel er at give et overordnet billede af tidsanvendelsen i den danske befolkning, sådan som den ser ud i dag, og som den har udviklet sig i løbet af de seneste godt 35 år. Samtidig er det interessant at sammenligne danskeres tidsforbrug med andre nationaliteters, idet det giver et billede af vores særegenhed eller mangel på samme.

En forudsætning for at foretage sammenligninger er imidlertid, at aktiviteterne bliver klassificeret ens, hvilket ikke altid er mulig. Alene det forhold, at der indgår et forskelligt antal aktiviteter og at tidsintervallerne for deres udførelse varierer, gør, at det kan være usikkert, om sammenligningen holder. Samtidig kan de tidligere kategoriseringer være uhensigtsmæssige i dag, hvor andre aktiviteter og aktivitetsgrupper tillægges større interesse. Fx betyder et øget transportomfang og flere forskellige turtyper, at det i dag er muligt at henhøre disse til den aktivitet, der er formålet med turen. I 1964-tidsanvendelsesundersøgelsen findes transport kun oplyst som del af aktivitetskategorien betalt arbejde mv. Tilsvarende er frokostpauser – betalte eller ikke-betalte – også oplyst som en del af det betalte arbejde i 1964, hvor det siden hen har været en selvstændig kategori, som man kan placere, hvor man ønsker det. For at kunne foretage sammenligningen over tid, må aktivitetsinddelingen i 1964 som den mindste fællesnævner nødvendigvis være styrende for indholdet i de forskellige aktiviteter. Det betyder, dels at aktiviteterne i tabel 3.1 indholdsmæssigt adskiller sig fra aktiviteterne i andre tabeller i nærværende rapport, dels at sammenligningen over så lang tid må tages med betydelige forbehold.

Det er iøjnefaldende, at efter at danskeres tidsforbrug til arbejde på arbejdsmarkedet og til uddannelse var faldende fra 1964 og frem til 1987, har der i de sidste 14 år kunnet konstateres en stigning på omkring ½ time om dagen – alle ugedage medregnet (tabel 3.1).

Fra knap 4 timer om dagen brugt på betalt arbejde og uddannelse i 1964, tog disse aktiviteter godt 3½ time i 1975 og lidt mindre i 1987 for igen at stige til knap 4 timer i 2001. Hvad angår tiden brugt på transport til og fra arbejde/uddannelse har der været en mindre stigning mellem 1975 og 1987, nemlig fra knap ½ time til lidt over ½ time om dagen. Sammenlagt har det betydet, at hvor bruttoarbejdstiden som et gennemsnit for alle 16-74-årige i 1964 var på 4¼ om dagen, faldt den til godt fire timer i 1975 og 1987 for at stige til 4½ time i 2001.

Tabel 3.1.
Befolkningens¹ tidsanvendelse i 1964, 1975, 1987 og 2001.²

	1964	1975	1987	2001
	timer:min./gns.dag			
Primære behov	10:03	10:37	10:05	10:44
Bruttoarbejdstid ³	4:15	4:06	4:02	4:32
- arbejde/uddannelse	3:51	3:39	3:27	3:58
- transport	0:24	0:27	0:35	0:34
Husholdningsarbejde	2:42	2:32	2:21	2:54
Fritid	7:00	6:45	7:30	5:48
I alt	24:00	24:00	23:58	23:57
N:	3.186	3.366	3.578	1.954

Kilde: Andersen (1988) og egne beregninger.

¹ Omfatter 16-74-årige.

² Aht. sammenlignelighed med tidligere år er der kun anvendt forårsinterview.

³ Arbejde/uddannelse er inkl. frokostpause, og transport er inkl. afhentning af børn. Transport vedr. alt andet end arbejde, uddannelse og afhentning af børn indgår som fritid, dvs. også husholdningstransporten, hvilket er begrundet i sammenlignelighed over årene. I rapportens øvrige tabeller, hvor kun 2001- og 1987-oplysninger anvendes, er afhentning af børn inkluderet i husholdningsarbejde. I tabeller, hvor kun 2001-oplysninger anvendes, indgår frokostpause som den aktivitet, der angives for et sådant tidsrum, og transport knyttes til den aktivitet, som transporten relaterer til.

Hvad angår den seneste udvikling fra 1987 til 2001 viser det sig, at både kvinder og mænds (brutto-)arbejdstid er steget – det store gennemsnit, hvor alle 14-74-årige indgår - og at det ikke overraskende også gælder, når man udelukkende ser på udviklingen for *beskæftigede* danskere (tabel 3.2). For sådanne mænd er bruttoarbejdstiden således steget fra 5 $\frac{3}{4}$ time i 1987 til knap 6 timer i 2001 – hvilket dog ikke er signifikant - mens den tilsvarende stigning for beskæftigede kvinder har været fra knap 4 $\frac{1}{2}$ time til 4 $\frac{3}{4}$ time om dagen. Hvor stigningen for kvinder især kan tilskrives længere arbejdstid, er det især transport til og fra arbejde mænd bruger længere tid på i 2001 (bilagstabel 2). Det hører her med Denne udvikling i arbejdstid skal formentlig ses som resultatet af, at der er fortsat med at komme flere kvinder på arbejdsmarkedet og at deltidsjob er blevet erstattet af fuldtidsjob. Tilsammen har det åbenbart kunnet opveje virkningen af de generelle arbejdstidsnedsættelser i begyndelsen af perioden. For mænd har arbejdstidsnedsættelserne i større omfang modereret virkningen af en større arbejdsomhed. Også bedre økonomiske konjunkturer har naturligvis spillet en væsentlig rolle for udviklingen i arbejds- og beskæftigelsesomfanget.

Hvad angår husholdningsarbejdet (tabel 3.1), har det været faldende fra 1964 til 1975 og igen fra 1975 til 1987, nemlig med omkring 10 minutter i hver periode. Fra 1987 til 2001 steg husholdningsarbejdet derimod med $\frac{1}{2}$ time og nåede dermed op på knap 3 timer om dagen. Det er her mændene, der kan forklare stigningen, i og med deres husholdningsarbejde er steget med knap 1 time om dagen, mens kvinders kun er steget med $\frac{1}{2}$ time (tabel 3.2). For beskæftigede alene har der været samme udvikling for de to køn. Resultatet er, at forskellen i mænd og kvinders husholdningsarbejde er reduceret fra 1 $\frac{1}{2}$ time i 1987 til 1 time om dagen i 2001.

Når husholdningsarbejdet, som nævnt, er steget for både mænd og kvinder, kan det hænge sammen med anvendelsen af forskellige opgørelsesmetoder. Døgnrytmeoplysningerne refererer således i 1987 til 10 minutters mod 15 minutters intervaller i 2001. Det kan tænkes at have betydning for kortvarige aktiviteter, som mange af husholdningsaktiviteterne er, hvorfor resultaterne skal tages med

forbehold. Det gælder også mht. ændringerne i fritiden og i primære behov, som personlig hygiejne, spisning og søvn. Nogle af disse aktiviteter kan være relativt kortvarige, og er derfor i større omfang komme med i beregningerne i 2001 end i de foregående år.

I 1964 og 1975 blev fritiden opgjort til henholdsvis 7 og $6\frac{3}{4}$ time om dagen. I 1987 var fritiden oppe på $7\frac{1}{2}$ time og i 2001 var den faldet til $5\frac{3}{4}$ time om dagen (tabel 3.1). Forklaringen på, at fritiden fra 1987 til 2001 faldt med $1\frac{1}{2}$ time er først og fremmest, at der nu bruges næsten 1 time mindre på hjemlige fritidsaktiviteter, mens udeaktiviteter kun er faldet med $\frac{1}{2}$ time om ugen (bilagstabel 1). Det gælder for både kvinder og mænd, hvorved mænd stadig i 2001 har et kvarters mere fritid end kvinder – 6 timer mod $5\frac{3}{4}$ time om dagen - og for beskæftigede mænd og kvinder er fritiden tilsvarende på henholdsvis $5\frac{1}{4}$ og 5 timer om dagen – hverdage og weekenddage regnet sammen.

Endelig fremgår det af tabel 3.1, at danskerne bruger mellem 10 og 11 timer om dagen på primære behov, som omfatter toilette, spisning og søvn. I 1964 og 1987 var der tale om 10 timer og i 1975 og 2001 knap $10\frac{3}{4}$ time om dagen. Det viser sig, at stigningen fra 1987 til 2001 på $\frac{3}{4}$ time har været den samme for kvinder og mænd, og at kvinder derfor fortsat både sover mere og gør mere ud af den personlige hygiejne end mænd, mens spisning tager lige lang tid for de to køn, nemlig 2 timer om dagen (bilagstabel 1).

Ser man igen på arbejdet, og lægger bruttoarbejdstiden sammen med husholdningsarbejdstiden, forsvinder forskellene mellem mænd og kvinder. Ser vi på alle 16-74-årige brugte begge køn således $7\frac{1}{2}$ time om dagen i 2001 mod knap $6\frac{1}{2}$ time i 1987. For beskæftigede alene er de tilsvarende tal $7\frac{1}{2}$ time i 2001 og $6\frac{1}{2}$ time om ugen i 1987 for mænd såvel som for kvinder (tabel 3.2).

For at belyse forandringerne i danskernes tidsanvendelse er det vigtigt at se på forskellige aldersgrupper. Det kan således vise sig, at det fx især er midaldrende, der nu bruger tiden anderledes end de gjorde før.

Tabel 3.2.
Mænd og kvinders tidsanvendelse i 1987 og 2001^{***}. Særskilt for alle hhv. beskæftigede.

	1987		2001	
	Mænd	kvinder	Mænd	Kvinder
	Timer:min./gns.dag			
Alle				
Primære behov	9:51	10:15 ¹	10:31 ^a	10:54 ^{1,a}
Samlet arbejde	6:23	6:21	7:31	7:40
- bruttoarbejdstid	4:45	3:18 ¹	5:02 ^c	3:53 ^{1,a}
- husholdningsarbejde	1:38	3:03 ¹	2:26 ^a	3:30 ^{1,a}
Fritid	7:28	7:14 ¹	5:57 ^a	5:40 ^{3,a}
I alt	23:52	23:55	23:57	23:57
Beskæftigede				
Primære behov	9:35	10:05 ¹	10:13 ^a	10:34 ^{2,a}
Samlet arbejde	7:21	7:22	8:28	8:19
- bruttoarbejdstid	5:45	4:24 ¹	5:58	4:45 ^{1,c}
- husholdningsarbejde	1:36	2:58 ¹	2:30 ^a	3:34 ^{1,a}
Fritid	6:48	6:24 ¹	5:16 ^a	5:04 ^a
I alt	23:54	23:57	23:57	23:57
N	1.810/1.339	1.779/1.100	889/617	1.065/664

^{*} Uddrag af bilagstabel A2 og A3.
^{**} Aht. sammenlignelighed med tidligere år er der kun anvendt forårsinterview.
^{1,2,3} sign. forskel ift. mænd samme år på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.
^{a,b,c} sign. forskel ift. samme køn i 1987 på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

Tabel 3.3.
Tidsanvendelse særskilt for aldersgrupper, forår 1987 & 2001.

	16-30	31-45	46-60	61-74
	Timer:min./gns.dag			
Bruttoarbejdstid				
- 1987	4:42	4:54	4:04	0:49
- 2001	4:56	5:04	4:28	1:09
Husholdningsarbejde				
- 1987	1:54	2:36	2:31	2:33
- 2001	2:09	3:38	3:10	3:27
N (1987/2001)	1.161/613	1.099/564	782/555	535/222

I tabel 3.3 er befolkningen inddelt i aldersgrupper og deres respektive tidsanvendelser arbejdsmæssigt i 1987 og 2001 er herefter sammenlignet. Det er iøjnefaldende, at alle grupper bruger mellem 10 og 35 minutter mere på arbejdsmarkedet eller med uddannelse. Husholdningsarbejdet derimod har udviklet sig forskelligt, idet 16-30-årige i dag bruger et kvarter mere om dagen, mens 31-45-årige bruger 1 time mere end i 1987. Også 46-60-årige og 61-74-åriges husholdningsarbejde er steget betydeligt, nemlig med henholdsvis knap 40 minutter og knap 1 time om dagen. Selvom noget af denne stigning kan skyldes de anvendte opgørelsesmetoder (se afsnit 2.5), er billedet, at det samlede arbejde især er øget for over 30-årige, som dermed har fået mindre fritid til rådighed sammenlignet med unge under 30 år.

Tabel 3.4.
Tidsanvendelse særskilt for livsløbsgrupper i 2001.

	Enlige <45 år	Par u/børn kvinden <45 år ¹	Par m/yngste barn <7 år	Par m/yngste barn 7-15 år	Par u/børn kvinden >44 år	Enlige >44 år	Enlige m/børn
Timer:min./gns.dag							
Mænd							
Bruttoarbejdstid	5:13	5:35	5:22	6:25	3:46	3:18	5:11
Husholdnings- arbejde	1:48	1:57	3:54	2:49	2:45	2:47	3:33
Fritid	6:34	6:02	4:27	4:48	6:26	7:04	5:23
Kvinder							
Bruttoarbejdstid	4:56	5:23	3:27 ¹	4:19 ¹	2:55 ²	2:29	4:15
Husholdnings- arbejde	2:03	2:33 ¹	5:51 ¹	4:29 ¹	3:49 ¹	3:42 ¹	4:31
Fritid	6:08	5:07 ²	4:09	4:41	5:52 ²	6:51	4:47
N (M/K:	197/	244/	260/	195/	518/	110/	20/
1.574/1.773)	217	278	272	245	477	174	110

^{1,2} sign. forskel ift. tilsvarende aktivitet for mænd på hhv. 0,001- og 0,01-niveau.

Det er klart, at alderen ikke alene forklarer, hvordan man bruger sin tid, også livsfasen man befinder sig i, har betydning for tidsanvendelsen. I tabel 3.4 er befolkningen således opdelt efter familiestatus, alder og tilstedeværelsen af børn. Det viser sig, at yngre mænd arbejder stort set lige så mange timer som fædre med førskolebørn. Fædre med skolebørn arbejder derimod en time mere om dagen. Blandt kvinder gælder, at de yngre uden børn arbejder flest timer på arbejdsmarkedet. Sammenlignet hermed arbejder kvinder med førskolebørn markant færre timer, mens kvinder med skolebørn arbejder flere timer, uden at komme op på det samme timetal, som yngre kvinder uden børn. I forhold til mænd er kvinders "forløb" således anderledes. For yngre uden børn er der ingen nævneværdige forskelle i, hvor meget mænd og kvinder arbejder på arbejdsmarkedet, mens det blandt forældre er kvinden, der arbejder kortest tid, bl.a. begrundet i mere orlov, nedsat arbejdstid, mindre overarbejde, osv. Mænd arbejder tilsyneladende lige lang tid, hvad enten de ikke har nogen børn eller de har før-skolebørn. Først når børnene er i skolealderen, påvirker det mænds arbejdsudbud, nemlig i opadgående retning, i øvrigt ligesom det gør for kvinder. Der forbliver derfor en forskel på næsten 2 timer om dagen mellem, hvor meget tid mænd og kvinder i børnefamilier bruger på arbejdsmarkedet. Dette siger dog ikke nødvendigvis noget om, hvordan det vil gå i fremtiden, da eventuelle generationseffekter kan spille ind på sådanne forløb.

Forklaringen på forskellene i fædre og mødres arbejdsudbud til arbejdsmarkedet skal angiveligt søges i husholdningsarbejdet. Mødre til både førskole- og skolebørn bruger 2 timer mere på husholdningsarbejde end fædre. Før man får børn, er der også forskel i kvinder og mænds deltagelse i det huslige, men knap så stor, nemlig kun på godt ½ time. Og endnu før, nemlig som ung enlig er der ingen – signifikant – forskel på hvor meget drenge/mænd og piger/kvinder bruger på husholdningsarbejdet. Indgåelse af parforhold ser med andre ord ud til at påvirke arbejdsdelingen mellem mænd og kvinder, og især når der kommer børn, har det tilsyneladende stor betydning for, hvem der gør hvad arbejdsmæssigt – selv i 2001.

For ældre uden børn gælder det ligeledes, at kvinder arbejder mindre på arbejdsmarkedet end mænd, og omvendt mere i husholdningen – godt en times forskel på hver aktivitet. Den ene aktivitet opvejer imidlertid ikke den anden tidsmæssigt, hvorfor ældre mænd uden børn har godt ½ times mere fritid om dagen end tilsvarende kvinder. For yngre mænd og kvinder uden børn er fritidsforskellen på 1 time, ligeledes i mandens favør, mens der ikke er nogen – signifikante – forskelle i fædre og mødres fritidsomfang.

Sammenlignes par med børn med ældre par uden børn viser det sig, at der ikke er nogen forskelle i tiden brugt på husholdningsarbejde, hverken for kvinder eller for mænd. Kvinder bruger i begge tilfælde 1 time mere på husholdningsarbejdet end mænd. Det samme gælder for enlige, uden dog at der er tale om en signifikant forskel. For yngre enlige og for enlige med børn kan der heller ikke konstateres nogle signifikante forskelle hverken i husholdningsarbejdet, arbejdet på arbejdsmarkedet eller i fritiden, formentlig fordi der ikke indgår tilstrækkeligt med interview i sammenligningen.

Tabel 3.5.

Tidsanvendelse for beskæftigede i 2001. Særskilt efter uddannelsesbaggrund.

	Bruttoarbejdstid	Husligt arbejde	Fritid	N
	Timer:min./gns.dag			
Uddannelse				
- ingen	5:14	2:47	5:31	482
- faglært	5:32	3:04 ³	4:55 ¹	1.019
- kort videregående	5:10	3:15 ³	5:05	204
- mellemlang videregående	5:21	3:20 ¹	4:55 ²	644
- lang videregående	5:49	3:23 ²	4:28 ¹	270

^{1,2,3} sign. forskel ift. personer med ingen uddannelse på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

Ifølge økonomisk teori spiller også uddannelsen en rolle for, hvordan man bruger sin tid. Høj uddannelse er således alt andet lige ensbetydende med højere løn, hvilket betyder, at det bliver dyrere ikke at bruge tiden på arbejdsmarkedet, idet man ganske enkelt mister mere. Tabel 3.5 viser imidlertid, at hvad angår arbejdet på arbejdsmarkedet, er der ingen – signifikante – forskelle i den tid, beskæftigede bruger her, hvad enten de har meget eller lidt uddan-

nelse. Og ligeledes mod forventning bruger beskæftigede med uddannelse længere tid på husholdningsarbejdet end beskæftigede uden uddannelse. Der synes oven i købet at være en tendens til, at dette arbejde er stigende med uddannelsesniveauet – hvilket må tilskrives forskellige præferencer grupperne imellem.

Med hensyn til fritiden er denne som forventet aftagende med uddannelsens længde. Langvarigt uddannede har således ½ time mindre fritid end beskæftigede med mellemlange videregående, korte videregående og faglige uddannelser, og 1 times mindre fritid end beskæftigede uden uddannelse.

Det skal nævnes, at det tegnede billede ikke nødvendigvis er ensbetydende med, at uddannelse isoleret set ikke betyder mere erhvervsarbejde og mindre husholdningsarbejde (Bonke, 1995). For at vise dette, kræves imidlertid analyser hvor der inddrages flere forhold på samme tid – multivariate analyser – hvilket ikke har været ambitionen her.

Tabel 3.6.
Befolkningens tidsanvendelse på ugedage i 2001.

	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag	Søndag
	Timer:minutter						
Primære behov	10:16	10:09	10:11	10:14	9:55	11:28	12:29
Bruttoarbejdstid	5:48	6:05	6:01	6:03	4:53	1:11	1:08
Husholdningsarbejde	2:56	2:51	2:57	2:57	3:26	3:43	3:10
Fritid	4:56	4:50	4:44	4:42	5:41	7:35	7:10
I alt	23:55	23:55	23:54	23:55	23:56	23:57	23:57
N	421	434	393	369	434	932	1028

I den hidtidige beskrivelse er der udelukkende refereret til dagligt tidsforbrug vel vidende, at der er væsentlige udsving i løbet af ugen. Eksempelvis er arbejdet på arbejdsmarkedet for de fleste et hverdagsfænomen, mens en række fritidsaktiviteter fortrinsvis foregår i weekenden. Dette bekræftes af tabel 3.6, som viser, at i løbet af

ugens første fire hverdage anvendes gennemsnitligt 6 timer på arbejdsmarkedet – inklusive ikke-beskæftigede, personer på orlov, mv. – hvilket falder til knap fem timer om fredagen. I weekenden er den gennemsnitlige arbejdstid nede på godt en time både om lørdagen og om søndagen. Det kunne tyde på, at fredagen har overtaget noget af lørdagens karakter af at være ugens arbejdsmæssige nedtrapningsdag.

Med hensyn til husholdningsarbejdet er de fire første ugedage ikke ligeså tidsmæssigt krævende, som de følgende. Der anvendes således knap 3 timer om dagen på dette arbejde på ugens første dage, mens der om fredagen bruges en halv time mere. I weekenden er det først og fremmest lørdagen, som bruges på huslige gøremål, mens søndagens indsats er mindre. Der er dog kun en $\frac{1}{2}$ times forskel på indsatserne disse dage – $3\frac{3}{4}$ mod $3\frac{1}{4}$ time - og forskellen mellem lørdag og fredag er heller ikke særlig stor, nemlig på kun omkring $\frac{1}{2}$ time.

Tilbage er fritiden, som udgør knap 5 timer de første fire hverdage, knap 6 timer om fredagen, og $7\frac{1}{2}$ time om lørdagen, mens 7 timer er forbeholdt fritid om søndagen. Sidstnævnte hænger sammen med, at der gøres særlig meget ud af såkaldte primære behov – søvn, toilette og spising – om søndagen, hvor godt halvdelen af dagen bruges på dette.

I modsætning til sammenligningen over tid er der bedre muligheder for at sammenligne tidsforbruget mellem forskellige lande. Der er således udarbejdet en international norm af Eurostat (2000) for gennemførelsen af sådanne undersøgelser. Den muliggør bl.a., at der anvendes den samme kategorisering af aktiviteter og det samme undersøgelsesdesign. Da både Danmark, Finland, Norge og Sverige har fulgt disse retningslinier og nogenlunde samtidig har gennemført tidsanvendelsesundersøgelser, er der herved tilvejebragt en unik mulighed for sammenligninger af tidsforbruget blandt indbyggerne i de nordiske lande.

Tabel 3.7.

Tidsanvendelse i udvalgte nordiske lande. 16-74-årige.

	Danmark (2001)	Finland ¹ (1999/2000)	Norge ² (2000/2001)
	timer:min./gns.dag		
Primære behov	10:40	10:35	9:58
Bruttoarbejdstid	4:28	3:43	4:12
- arbejde/uddannelse	3:59	3:17	3:47
- transport	0:29	0:26	0:25
Husholdningsarbejde	3:09	3:18	3:18
Fritid	5:40	6:25	6:32
I alt	23:57	24:01	24:00
N:	4.011	9.129	5.787

¹ Kilde: The Finish Time Use Survey 1999/2000. Statistics Finland.² Kilde: Tidsbruksundersøgelsen 2000/01, Statistisk sentralbyrå.

Den mest iøjnefaldende forskel i skandinavers tidsforbrug er, at danskere arbejder mere end både nordmænd og finner, og derfor har mindre fritid (tabel 3.7). Danskerne bruger næsten 4 timers arbejde eller uddannelse på en gennemsnitlig dag, mens nordmænd nøjes med $3\frac{3}{4}$ time, og finner $3\frac{1}{4}$ time – en forskel som formentlig delvis kan skyldes forskelle i arbejdsløshed. Hvad angår fritiden, er forskellen på mellem $\frac{3}{4}$ og 1 time mellem danskere og de øvrige to nordiske befolkninger. Det har desværre ikke været muligt at indhente sammenlignelige data fra Sverige.

Det således tegnede billede er naturligvis meget overordnet og generelt, og udover forbeholdene omkring sammenligninger over tid og mellem lande, er yderligere analyser da også påkrævede for at kunne forklare og forstå, hvad der ligger bag. I det følgende gives nogle af disse forklaringer, mens andre vil kunne findes i Lausten (2003), som særlig ser på kønsproblematikken i forhold til tidsanvendelse, og Smith (2002), som fokuserer på etniske minoriteters måde at bruge deres tid på.

Velfærdsindikatorer

For at give et nuanceret billede af, hvordan befolkningens tidsanvendelse kan være af betydning for velfærden, er dette kapitel opdelt i en række afsnit, hvert omhandlende et vigtigt velfærds-mæssigt aspekt. Der tages udgangspunkt i forholdet mellem indkomst og fritid, idet dette netop afspejler den overordnede tidsallokering – betalt arbejde og ikke-betalt arbejde, og fritid. Herefter ses på arbejdsvilkårene på arbejdsmarkedet, indsatsen i husholdningen, herunder arbejdsdelingen mellem mænd og kvinder, omfanget af samvær med andre mennesker, deltagelsen i fritidsaktiviteter, og endelig mulighederne for moderne kommunikation med omverdenen. Denne beskrivelse af forskellige aspekter af tidsmæssig velfærd har til formål at opstille nogle indikatorer for, hvad der er høj henholdsvis lav velfærd. Hvordan disse er udbredte i befolkningen og i hvilket omfang, der er tale om en ophobning i nogle befolkningsgrupper, er emnet for næste kapitel.

4.1. Økonomi, fritid og fattigdom – penge og tid

Som angivet i den såkaldt simple model i kapitel 2 antages indkomst og fritid at være de afgørende faktorer, der bestemmer ens velfærd. Hvis man således har meget af begge, er man alt andet lige bedre stillet, end hvis man har lidt af begge faktorer. Problemet opstår derfor, hvis man har en stor indkomst og lidt fritid, eller en lille indkomst og megen fritid, idet en afvejning i så fald skal foretages, og kriterierne herfor ikke umiddelbart forekommer tilgængelige. Der skal imidlertid ikke her gøres noget forsøg på at løse dette problem, og værdien af de to faktorer angives derfor hver for sig.

I tabel 4.1.1 er befolkningen inddelt efter husstandsindkomst efter skat og korrigeret for antal personer i husstanden. Sidstnævnte er gjort under anvendelse af ækvivalenter, der udtrykker omfanget af stordriftsfordele i en husstand, der består af mere end én person. I forhold til den første person i husholdningen (over 14 år), som tæller 1, tæller andre personer over 14 år 0,5, mens børn op til 14

år tæller 0,3, hvilket netop er ”vægtene” i den modificerede OECD-skala (Danmarks Statistik, 2002). En husholdning med to forældre og 2 børn under 14 år får dermed vægten 2,1 og en voksen med et barn over 14 år 1,5. Husstandsindkomsten skal divideres med denne vægt for at få den ækvivalente indkomst.

Overfør den ækvivalenskorrigerede indkomst efter skat (disponible indkomst) – i det følgende blot indkomsten – inddelt i ti grupper efter stigende indkomster (deciler) er angivet omfanget af ugentlig fritid for den pågældende respondent. Fritiden indeholder her – i modsætning til andre steder i rapporten - også tiden brugt på husholdningsarbejde, idet alternativet ville være at værdien af dette arbejde plus indkomsten blev holdt op mod fritiden eksklusive husholdningsarbejdet. Da husholdningsarbejdet ikke har nogen umiddelbar pris, og værdisættelsen derfor er skønsmæssig, se Bonke (1995), er sidstnævnte fravalgt til fordel for førstnævnte.

Tabel 4.1.1.
Fordeling af indkomst, fritid, tilfredshed med økonomi og tilfredshed med fritid i 2001.

	Husstandsindkomst efter skat – ækvivalenskorrigeret ¹									
	1. decil	2. decil	3. decil	4. decil	5. decil	6. decil	7. decil	8. decil	9. decil	10. decil
N:	Timer:min./gns.dag									
Fritid ³ (inkl. husholdningsarbejde)	8:53	10:01	9:50	9:21	8:47	8:40	8:17	8:10	7:57	8:00
	Skala (1-6) ²									
Økonomisk tilfredshed ⁴	3,39	3,97	4,07	4,05	4,35	4,46	4,55	4,82	4,77	5,03
Tilfredshed med fritid ⁵	4,57	4,95	4,75	4,71	4,48	4,35	4,61	4,33	4,32	4,42

¹ modificerede OECD-vægte (Danmarks Statistik, 2002).

² overhovedet ikke tilfreds meget tilfreds.

³ ß -,206 og R² ,717 (ekskl. 1. decil).

⁴ ß ,156 og R² ,933 (ekskl. 1. decil).

⁵ ß -,050 og R² ,529 (ekskl. 1. decil).

Ser man bort fra 1. decil, som udgør en meget heterogen gruppe med studerende, pensionister mv., viser det sig, at der som ventet er en negativ sammenhæng mellem indkomsten og fritidens omfang – de 10 pct. rigeste har mere end to timer mindre fritid om dagen end de 10 pct. næstfattigste. Det indikerer, at indkomst koster i tid, og altså ikke alene er udtryk for lønforskel.

For at få et indtryk af hvordan indkomst og fritid opleves af den enkelte, er der i tidsanvendelsesundersøgelsen spurgt om tilfredsheden med den økonomiske situation henholdsvis med omfanget af fritiden, idet svaret er angivet på en skala fra 1 til 6 (overhovedet ikke tilfreds, ... , meget tilfreds). Det er selvfølgelig vanskeligt at sige, om sådanne spørgsmål udtrykker folks sande velfærd/"nytte" på nævnte områder, idet både mere tilfældige påvirkninger og sammenligninger med andre kan spille ind. Det kan derfor vise sig, at besvarelsene ville være nogle andre, hvis de var indsamlet en anden dag end interviewdagen. Ikke desto mindre har flere undersøgelser (bl.a. Bonke & Browning, 2002b) vist, at der er en betydelig stabilitet i besvarelsene år efter år, og at de derfor må antages at give et godt udtryk for befolkningens oplevede velfærd.

Som det fremgår af tabel 4.1.1 stiger den økonomiske tilfredshed med indkomsten, hvorimod tilfredsheden med fritiden falder, om end sidstnævnte kun sker i beskedent omfang og ikke signifikant. Det tyder på, at "gevinsten" ved øget økonomisk rigdom opvejer "tabet" af fritid, hvorfor gruppen af pengerige og tidsfattige må anses for at opleve mere velfærd end gruppen af pengefattige og tidsrige.

Hvis man herefter opdeler beskæftigede lønmodtagere efter deres uddannelsesmæssige baggrund, og ser på sammenhængen mellem deres personlige indkomst (bruttoløn i hovedbeskæftigelsen), og sammenholder denne med omfanget af deres fritid (inklusive husholdningsarbejdstid), viser der sig en vis "trade-off" mellem de to velfærdsindikatorer. Jo højere uddannelse, jo mere tjener man – langvarigt uddannede tjener mere end dobbelt så meget som kortvarigt eller ikke-uddannede - og omvendt aftager fritiden med uddannelsens længde, idet dog kun langvarigt uddannede skiller sig

væsentligt ud fra de øvrige uddannelsesgrupper, hvad angår fritids-
omfanget (tabel 4.1.2).

Tabel 4.1.2.
Indkomst og fritid for beskæftigede lønmodtagere i 2001. Særskilt efter uddannelsesbaggrund.

	Personindkomst pr. måned (bruttoløn i hovedbeskæftigelse)	Fritid (inkl. husholdnings- arbejde)	N
	DKK	timer:min./gns.dag	
Uddannelse			
- ingen	16.000	8:19	313/482
- faglært	21.500	7:59	623/1.019
- kort videregående	23.500	8:20	114/202
- mellemlang videregående	24.000	8:16	348/644
- lang videregående	33.400	7:51	159/270

Hvordan man fordeler pengene i familien, er et andet vigtigt fæ-
nomen, som kan tænkes at påvirke tilfredsheden med den økono-
miske situation. Det ville således være sandsynligt, at i familier
hvor manden tjener mere end kvinder, vil *hun* foretrække en fælles
økonomi og *han* en individuel økonomi for herved at sikre sig
adgang til og rådighed over flest mulige ressourcer. Tabel 4.1.3
viser da også, at det at have fælles eller individuel økonomi giver
både kvinder og mænd stor økonomisk tilfredshed – det fælles lidt
mere for kvinder og det individuelle lidt mere for mænd – mens
delvis fælles økonomi ”scorer” lidt dårligere. I alle tilfælde er for-
skellene dog beskedne og ikke signifikante, og de skal derfor tages
med betydelige forbehold. Hvad angår udbredelsen af de forskellige
fordelingssystemer, kommer fælles økonomi ind på en klar første-
plads med mere end to ud af tre familier. Herefter følger delvis
fælles økonomi, som hver femte familie praktiserer, mens individu-
el økonomi - hvad jeg tjener er mine penge, og hvad du tjener er
dine penge – kun oplyses at forekomme i seks procent af alle par-
familier (se også Bonke, 1997b; Bonke & Browning, 2002a).

Tabel 4.1.3.

Fordelingssystem¹ og tilfredshed med familiens økonomiske situation for par i 2001.

N:1815	Tilfredshed med økonomisk situation	
	Skala (1-6) ²	
	Mænd	Kvinder
Individuel økonomi	4,61	4,42
Delvis fælles økonomi	4,43	4,31
Fælles økonomi	4,57	4,66
Anden økonomi	4,58	4,79
I alt	4,55	4,57

¹ Spørgsmålet lyder: En husstand kan indrette sin økonomi på forskellige måder. Hvilken en af følgende måder, synes De passer bedst på den måde, Deres husstand gør det på? Det vi hver især tjener er vores egne penge; en del af pengene betragter vi som vores egne og en del som fælles; alle penge er fælles, vi skelner ikke mellem mine og dine penge; anden måde.

² Hvor 1 er 'overhovedet ikke tilfreds' og 6 er 'meget tilfreds'.

Det viser sig ikke overraskende, at jo mere tid en familie bruger på arbejdsmarkedet, jo lettere har den ved at få pengene til at slå til (tabel 4.1.4). Hvis således der arbejdes 37 timer om ugen, svarende til at kun den ene part arbejder, finder kun hver tredje, at det er let eller meget let at få pengene til at slå til. I par, hvor der arbejdes 74 timer eller derover om ugen, er det knap hver anden der oplyser dette. Det er imidlertid overraskende, at selv blandt sidstnævnte, hvor begge altså har mindst, hvad der svarer til et fuldtidsjob hver, er det ikke tilstrækkeligt til at undgå økonomiske problemer. Således finder hver sjette af disse, at det er lidt svært at få pengene til at slå til, og omkring hver tyvende, at det er svært eller endog meget svært. Om disse problemer er af mere midlertidig karakter og/eller om de er selvforskyldte, er ikke til at sige, men når 7 pct. af danske par på denne måde tilkendegiver, at de har svære eller meget svære problemer med at få pengene til at slå til, på trods af at begge parter arbejder mindst fuldtids, må der siges at være tale om et forholdsvist omfattende problem.

Tabel 4.1.4.

Økonomiske problemer og arbejdstid for par med mindst én beskæftiget i 2001.

N: 1437	Samlet arbejdstid, antal timer i hovedbeskæftigelse (ekskl. overarbejde)					
	<37 timer	37 timer	38-73 timer	74 timer	74+ timer	Alle
Problemer med at få pengene til at slå til ¹						
- meget svært	3,7	6,4	2,8	2,2	(1,2)	3,3
- svært	7,9	8,3	5,0	6,3	4,1	7,3
- lidt svært	22,0	17,5	19,4	15,0	17,6	18,2
- nogenlunde let	29,9	34,5	33,9	30,5	28,7	31,9
- let	24,3	24,6	24,7	32,2	27,5	26,7
- meget let	12,2	8,7	14,2	13,9	20,9	12,6
I alt	100	100	100	100	100	100

¹Spørgsmålet lyder: En husstand kan have flere forskellige indkomstkilder. Når De tager husstandens/ Deres samlede indkomst i betragtning: Hvor svært eller let er det at få pengene til at slå til? Ovennævnte 6 svarkategorier er mulighederne.

() <5 observationer.

χ^2 test signifikant på 0,01-niveau.

Tabel 4.1.5.

Økonomiske problemer og ønske om ændret arbejdstid¹ blandt 37-timers beskæftigede i 2001.

	Flere timer	Uændret	Færre timer	N	
Problemer med at få pengene til at slå til ²					
- meget svært eller svært	18,7	56,0	25,3	100,0	91
- lidt svært eller nogenlunde let	11,2	68,3	20,5	100,0	410
- let eller meget let	6,9	66,3	26,8	100,0	362
	100,0	99,9	100,1		
N	88	204	571		863

¹Spørgsmålet lyder: Hvis det var muligt, ville de så gerne arbejde flere timer og tjene mere eller færre timer og tjene mindre?

² Spørgsmålsformulering, se note til tabel 4.1.4.

Et interessant spørgsmål er her, om økonomiske problemer resulterer i et ønske om at arbejde flere timer på arbejdsmarkedet for herved at tjene noget mere. For 19 pct. af alle med et 37 timers job, som har det svært eller meget svært med at få pengene til at slå til, peges på denne strategi, mens 56 pct. ikke ønsker at arbejde hver-

ken flere eller færre timer (tabel 4.1.5). Og hvad der er mest overraskende, 25 pct. ønsker at arbejde færre timer på trods af, at de altså har økonomiske problemer. Da 15 pct. af alle 37-timers arbejdende har sådanne problemer (tabel 4.1.4), indebærer det, at 3-4 pct. med normal arbejdstid åbenbart satser på at anvende andre strategier end at arbejde mere for at komme ud af deres økonomiske problemer. Det kan enten skyldes, at det ikke kan betale sig at arbejde mere, fordi indkomsten efter skat og transfereringer ikke bliver større, eller at en række andre forhold spiller ind.

4.2. Arbejde: Fleksibilitet og tilfredshed

Der arbejdes et betydelig antal timer i Danmark, og mere end for blot 14 år siden. Det gennemsnitlige tidsforbrug for en beskæftiget er således steget fra 4 timer og 32 minutter i 1987 til 4 timer og 45 minutter i 2001 (tabel 4.2.1). Hvis man tager hensyn til, hvor mange der er beskæftigede, kommer man frem til, at det samlede arbejdsvolumen er steget med omkring 5,5 pct. i nævnte periode, nemlig fra 694 millioner timer til 732 millioner timer om dagen.

Tabel 4.2.1.

Samlet arbejdsmængde i Danmark i 1987 og 2001.

	1987	2001
Gns. antal minutters arbejde på arbejdsmarkedet en gennemsnitsdag for beskæftigede ¹ 16-74-årige (A)	4:32	4:45
Andel af beskæftigede blandt 16-74-årige ² (B)	0,671	0,655
Antal 16-74-årige ³ (C)	3.794.410	3.918.877
Samlet arbejdsvolumen i millioner timer om dagen (A*B*C)	694	732

¹ personer med >0 antal timers arbejde i hovedbeskæftigelsen på registreringstidspunktet, jf. bilagstabel A3.

² beregnet ud fra tidsanvendelsesundersøgelsens stikprøve.

³ Folketal pr. 1. januar. Danmarks Statistik.

En velfærdsindikator er i den forbindelse, hvordan det samlede arbejdsvolumen i samfundet anvendes, dvs. om der mulighed for fleksible arbejdsvilkår, og om befolkningens ønsker til arbejdstid tilgodeses. Der er således en stigende erkendelse af, at det ikke kun

er lønnen, der er afgørende for tilfredsheden med arbejdet. Antallet af timer på jobbet, også hvornår man arbejder, vilkårene man arbejder under, og hvor travlt man har, er væsentlige forhold af betydning for tilfredsheden med arbejdet og dermed velfærden.

Tabel 4.2.2.

Arbejdsrelateret stress¹ for mænd og kvinder i 2001.

	Beskæftigede (N:1754)		
	Mænd	Kvinder	Alle
Næsten aldrig stresset	50,0	40,0	45,2
Somme tider stresset	43,9	51,9	47,7
Næsten altid stresset	6,1	8,1	7,1
I alt	100,0	100,0	100,0

¹ Spørgsmålene lyder: Hvor ofte føler De dem stresset? I hvilke situationer? På arbejdet er én mulig kategori.

En umiddelbar indikator på tilfredsstillende arbejdsforhold er, om man føler sig stresset på arbejdet. Det viser sig, at 7 pct. af alle beskæftigede danskere næsten altid føler sig stressede på arbejdet, og at 48 pct. somme tider oplever denne tilstand. Lægger man de to grupper – somme tider og næsten altid stressede – sammen, når man altså frem til, at mere end halvdelen af beskæftigede danskere føler sig mere eller mindre stressede på arbejdet, jf. tabel 4.2.2. Samme tabel viser også, at sandsynligheden for stress er væsentlig større blandt kvinder end blandt mænd. Hvor knap tre ud af fem kvinder i det mindste somme tider føler sig stressede på arbejdet, gælder det ”kun” for hver anden beskæftigede mand.

Blandt mænd er en 37-timers arbejdsuge forbundet med mindst stress, idet både færre og flere timer betyder mere udbredt stress. Omvendt for kvinder, hvor 37-timers arbejde er ensbetydende med mere stress end både længere og kortere arbejdstider – når man for både kvinder og mænd ser bort fra under 30 timers beskæftigede, hvor stress er mindst udbredt (tabel 4.2.3). Det er et åbent spørgsmål, som ikke umiddelbart kan besvares, om kvinder, der ikke arbejder 37-timer om ugen, oplever en bedre overensstemmelse med arbejdstidsønskerne, dvs. et ønske om kortere og måske løsere

tilknytning til arbejdsmarkedet, og om kvinder med længere arbejdstid oplever bedre karriere-muligheder. I øvrigt viser det sig, at afvigelser fra de 37 timer er forbundet med stort set den samme udbredelse af stress for både mænd og kvinder, mens 37 timers arbejde, som er det mest udbredte for begge køn, er ensbetydende med væsentlig flere stressede kvinder end mænd.

Blandt overarbejdende – både kvinder og mænd – er der flere, der føler sig stressede på arbejde end blandt dem, der ikke har overarbejde. Bijob har derimod ikke nogen – signifikant - betydning for kvinders og mænds oplevelse af stress, hvilket formentlig må tilskrives, at det er en særlig gruppe af mænd og kvinder, der bijob'er, og at der måske også gælder særlige forhold omkring dette arbejde.

Tabel 4.2.3.

Arbejdstid (ekskl. overarbejde) i hovedbeskæftigelse og arbejdsrelateret stress¹ for mænd og kvinder i 2001.

	Mænd		Kvinder	
	Procent	Andel med arbejdsrelateret stress	Procent	Andel med arbejdsrelateret stress
Ugentlig arbejdstid i hovedbeskæftigelse				
1-30 timer	2,8	(9,1)	13,2	44,7
30-36 timer	3,6	62,1	20,6	61,5
37 timer	65,8	49,1	55,7	66,0
38-44 timer	10,9	62,5	4,7	64,9
>44 timer	17,0	50,0	5,8	57,8
I alt	100,1	51,1	100,0	60,0
N	808	413	781	482
Andel med overarbejde ²	50,1	56,2	35,2	68,2
Andel med bijob ³	16	47,9	11	58,4

¹ Andelen af stressede defineres som dem, der føler sig stressede "somme tider" eller "næsten altid" på arbejdet.

² Overarbejde der ikke kompenseres med afspadsering.

³ Bijob defineres som erhvervsarbejde ved siden af hovedbeskæftigelsen.

Tabel 4.2.4.

Arbejdstid (ekskl. overarbejde) i hovedbeskæftigelse for mænd og kvinder i par med mindste én beskæftiget i 2001. Procent.

N: 944	Mænd					
	<30 timer	30-36 timer	37 timer	38-44 timer	>44 timer	
Kvinder						
<30 timer	(0,3)	(0,2)	1,0	(0,1)	(0,3)	1,9
30-36 timer	(0,3)	0,9	1,3	0,0	(0,2)	2,7
37 timer	6,6	15,9	40,0	2,0	2,8	67,3
38-44 timer	1,5	3,3	4,0	1,7	0,7	11,2
>44 timer	3,3	3,9	6,0	1,4	2,3	17,0
	12,0	24,2	52,3	5,2	6,4	100,0

() < 5 observationer.

χ^2 test af forskel i mænd og kvinders ugentlig arbejdstid er signifikant på 0,001-niveau.

Andelen af par, hvor begge er mindst fuldtidsbeskæftigede (37 timer eller derover om ugen), udgør 60 pct. af samtlige par med mindst én beskæftiget. Tilsvarende er andelen af sådanne par med mindst ét deltidsjob på 38 pct., og tilbage er derfor kun 2 pct. udelukkende med deltidsjob eller mindre (tabel 4.2.4). For alle par – beskæftigede og ikke-beskæftigede – kan de tilsvarende tal beregnes til 37 pct., 42 pct. og 22 pct., idet det er indres, at kriteriet for at indgå her er, at i hvert fald den ene part er mellem 16 og 74 år.

Hvorvidt den faktiske arbejdstid på arbejdsmarkedet svarer til den ønskede, fremgår af tabel 4.2.5. Det overordnede budskab er, at to tredjedele af samtlige beskæftigede arbejder det antal timer, de ønsker at arbejde. For den resterende tredjedel er det flertallet (21 pct.), der ønsker at arbejde færre timer og mindretallet (13 pct.), der ønsker at arbejde flere timer om ugen. Ikke overraskende er ønsket om kortere arbejdstid mere udbredt, jo flere timer man arbejder, og omvendt ønsker mange korttidsbeskæftigede at arbejde flere timer. Blandt overarbejdende (43% har overarbejde), hvor dette arbejde ikke kompenseres med afspadsering, og bijobbene (13 pct. har bijob) er billedet det samme. To tredjedele af begge grupper er tilfredse med deres arbejdstid, mens omkring 20 pct. ønsker at arbejde færre timer og omkring 15 pct. ønsker at arbejde flere timer.

De ønskede (numeriske) timeændringer er beregnet til sammenlagt gennemsnitligt 9¼ time om ugen, hvilket svarer til en syvendedel af det samlede arbejdsudbud. Beregnes derimod den ønskede netto-timeændring - antal timer "merarbejdsønskende" vil arbejde mere minus antal timer "mindrearbejdsønskende" vil arbejde mindre – er der tale om knap minus 3 timer om ugen i gennemsnit, svarende til at der i 2001 netto blev udbudt 4 pct. mere arbejde, end de beskæftigede ønskede i dette år (tabel 4.2.5). Det skal understreges, at der her ses bort fra lediges ønsker om arbejde og arbejdstid, hvilket i modsat fald formentlig ville opveje nævnte "overudbud" af arbejdskraft.

Tabel 4.2.5.
Faktisk og ønsket arbejdstid for beskæftigede i 2001.

	Ønske om ændret arbejdstid ¹				Ønsket timeændring		
	Flere timer	Uændret	Færre timer	I alt	Numerisk Gns.	Gnss.	N
Ugentlig arbejdstid i hovedbeskæftigelse	Procent				Timer:min		
<30 timer	29,6	65,6	4,8	100	10:20	8:35	125
30-36 timer	12,1	66,3	21,6	100	7:37	-2:05	190
37 timer	11,6	67	21,4	100	8:38	-3:04	966
38-44 timer	11,2	65,6	23,2	100	9:22	-4:49	125
>44 timer	7,1	67,6	25,3	100	13:17	-8:35	182
I alt	12,5	66,8	20,7	100	9:13	-2:47	1.588
Gns. Arbejdstid i hovedbeskæftigelse (standardafvigelse)	Timer:min						
	34:39 (7:19)	37:20 (7:44)	38:47 (7:03)				
Andel med Overarbejde	Procent						
	15,4	63,4	21,2	100	9:41	-2:32	680
Andel med bijob	14,8	67,1	18,1	100	9:40	-1:11	210

() <5 observationer.

¹ Spørgsmålsformulering, se note til tabel 4.1.5.

Tabel 4.2.6.

Tilfredshed med arbejdstid for beskæftigede¹ i 2001.

Fleksibilitet i arbejdstiden ²					
	Faste arbejdstider	Varieret arbejdstid efter aftale	Flekstid	Egen tilrettelæggelse	N
N: 1588	53,1	9,2	18,6	19,1	
Andel, der er tilfredse med arbejdstiden					
Ugentlig arbejdstid i Hovedbeskæftigelse					
<37 timer	61,4	72,7	58,3	89,5	315
37 timer	66,7	64,5	70,2	69,8	966
>37 timer	62,1	64,8	53,9	72,9	307
I alt	65,0	65,8	64,4	73,7	1.588

¹ χ^2 test af forskel mellem fleksibilitet i arbejdstiden og tilfredshed med arbejdstiden er signifikant på 0,001-niveau for dem, der arbejder <37 timer, og χ^2 test af forskel mellem arbejdstid og tilfredshed med arbejdstiden er ligeledes signifikant på 0,001-niveau for dem med fast arbejdstid.

² Spørgsmålet lyder: Hvilken aftale har De på Deres arbejdsplads om Deres mødetidspunkter? Skal møde (og gå) på et fast tidspunkt; har mulighed for at variere arbejdstiden efter aftale med arbejdsgiveren; har formel flekstid; tilrettelægger egen arbejdstid.

At tilfredshed med arbejdstiden også hænger sammen med, hvor fleksibel den er, fremgår af tabel 4.2.6. Mest tilfredse er således dem der kan tilrettelægge deres egen arbejdstid, mens beskæftigede med flekstid, varieret arbejdstid efter aftale eller faste arbejdstider er mindre tilfredse med arbejdstiden. For førstnævnte gruppe er knap tre ud af fire tilfredse, mens det gælder for omkring to ud af tre i sidstnævnte grupper. Ser man på udbredelsen af disse grupper, er faste arbejdstider stadig det normale (53 pct.), men både flekstid og egen tilrettelæggelse af arbejdstiden er dog også forholdsvis udbredte (19 pct. hver), mens varieret arbejdstid efter aftale kun forekommer for knap hver tiende beskæftigede.

Ser vi bort fra flekstid, er det især for korttidsbeskæftigede – <37 timer – at fleksibilitet vurderes som værende et gode. For beskæftigede med et almindeligt arbejdsudbud er det tilsyneladende ikke så afgørende, og heller ikke for langtidsbeskæftigede – >37 timer – om der er varieret arbejdstid efter aftale eller mulighed for egen

tilrettelæggelse af arbejde. For begge disse grupper når tilfredsheden med de fleksible vilkår dog ikke op på højde med korttidsbeskæftigedes, måske fordi der reelt er færre fleksibilitetsmuligheder, når arbejdstiden har en vis længde (tabel 4.2.6).

Tabel 4.2.7.

Formel flekstid og hjemmearbejde, og benyttelsen heraf for beskæftigede mænd og kvinder i 2001.

	Mænd	Kvinder
Andel med formel flekstid ¹	16,4	18,6 ¹
- heraf benytter formel flekstid	89,1	92,1 ¹
Andel med mulighed for hjemmearbejde	31,2	31,4 ¹
- heraf benytter hjemmearbejde	82,1	81,6 ¹

¹ Signifikant forskel ift. mænd på 0,001-niveau.

Det generelle billede er dog, at en mulig fleksibilitet udnyttes af både mænd og kvinder. Ud af 16 pct. mænd og 19 pct. kvinder, som har formel flekstid, udnytter ni ud af ti denne mulighed (tabel 4.2.7). Det same gør sig gældende for de beskæftigede, der har mulighed for at arbejde hjemme. Hver tredje har mulighed for at arbejde hjemme og denne mulighed for ikke at tage på arbejde hver dag udnyttes af godt fire ud af fem.

Tabel 4.2.8.

Forskellige arbejdstider¹ og tilfredshed med fritidens omfang for beskæftigede mænd og kvinder i 2001.

	Mænd		Kvinder	
	Andel	Andel utilfredse	Andel	Andel utilfredse
Normale arbejdstider	69,3	9,5	67,5	10,1
Skæve arbejdstider				
- arbejder om aftenen	20,4	15,8	20,9	14,1
- arbejder om natten ²	10,8	13,4	7,1	8,6
- arbejder om lørdagen	20,8	16,0	24,5	9,1
- arbejder om søndagen	15,9	11,9	16,8	7,4

¹ Spørgsmålet lyder: Arbejder de om ... i Deres nuværende hovedbeskæftigelse.

² Signifikant forskel i andelen af mænd og kvinder, som arbejder om natten, på 0,01-niveau.

Endelig viser det sig, at også tilfredsheden med fritidens omfang kan være påvirket af, hvornår man arbejder (tabel 4.2.8). Hvis arbejdet således foregår om natten, om lørdagen eller om søndagen giver det flere fritidsutilfredse mænd, mens andelen af fritidsutilfredse kvinder omvendt falder, når de arbejder på sådanne skæve arbejdstider. For aftenarbejde er virkningen imidlertid stort set den samme for de to køn, idet andelen af fritidsutilfredse er på 14-16 pct. For natarbejde, lørdagsarbejde og søndagsarbejde er der 50 pct. flere fritidsutilfredse mænd end kvinder. Forklaringen kan være, at skæve arbejdstider for kvinder bedre kan forenes med husholdningsarbejdet, mens det for mænd kan indebærer uønskede forventninger fra partnerens side om en sådan indsats, og at andre aktiviteter (derfor) må vige.

Hvad angår skæve arbejdstider er aftenarbejde og lørdagsarbejde de mest udbredte, i og med hver femte mand og kvinde lejlighedsvis eller regelmæssigt udfører noget sådant. Herefter følger søndagsarbejde, som hver syvende mand og kvinder udfører, og endelig er natarbejde noget, som kun hver tiende mand og hver fjortende kvinde lejlighedsvis eller regelmæssigt er involveret i (tabel 4.2.8). Det skal i den forbindelse understreges, at den ene arbejdstid ikke udelukker den anden. Fx kan man godt arbejde både på hverdage og lørdage, eller man kan nogle gange arbejde om dagen og andre gange om aftenen.

4.3. Husholdningsarbejde: Aktiviteter, tidspunkter og forbrug

Et ofte debatteret emne i ligestillingsdebatten er fordelingen af husholdningsarbejdet mellem mænd og kvinder. Dels er gamle kønsroller med udpræget arbejdsdeling mellem de to køn ikke længere "come il faut", dels er det i flere undersøgelser, se fx. Hersch & Stratton (1997) vist, at meget husholdningsarbejde har en negativ betydning for karrieren på arbejdsmarkedet og dermed for lønnen, som alt andet lige bliver mindre. Det betyder bl.a., at muligheden for at klare sig selv i tilfælde af skilsmisse bliver mindre, og at nogle måske bliver sammen længere end de egentlig ønsker det. Arbejdsdelingen i familien er altså af betydning for væsentlige forhold, herunder ikke mindst tilfredsheden med parforholdet.

Selvom forskellen i den tid mænd og kvinder bruger på husholdningsarbejde er blevet mindre siden 1987, er der stadig ikke tale om tidsmæssig ligestilling i 2001 (tabel 4.3.1). Hvor kvinder nu bruger 3½ time om ugen bruger mænd 2½ time, mens de tilsvarende tal i 1987 var på henholdsvis 3 timer og 1¾ time. Denne ændring kan først og fremmest tilskrives mænds øgede indsats, der har været større end kvinders, men som altså ikke har været stor nok til at fjerne forskellene i den tid, som de to køn bruger på hjemmefronten. Det hører her med, at stigningen i den tid, der samlet bruges, delvis kan være et resultat af, at der i 2001 bruges 10 minutters intervaller til registreringen af aktiviteterne i modsætning til i 1987, hvor intervallerne var på 15 minutter, hvilket sandsynligvis får flere kortvarige husholdningsaktiviteter til at tælle med. Niveauskiftet skal derfor tages med forbehold.

Tabel 4.3.1.

Husholdningsarbejde for mænd og kvinder i 1987, 2001. Forår .

	1987		2001	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
	Timer:min./gns.dag			
Indkøb	0:17	0:23 ¹	0:25 ^a	0:31 ^{2,a}
Husligt arbejde	0:38	1:56 ¹	1:09 ^a	2:11 ^{1,a}
Gør det selv arbejde	0:36	0:25 ¹	0:31	0:10 ^{1,a}
Omsorg	0:08	0:18	0:20 ^a	0:37 ^{1,a}
Alle aktiviteter	1:38	3:03 ¹	2:26 ^a	3:30 ^{1,a}
N:	1.809	1784	889	1.065

^{1,2} signifikant forskel ift. mænd på hhv. 0,001- og 0,01-niveau.

^a signifikant forskel ift. samme køn i 1987 på 0,001-niveau.

Den ulige fordelingen af husholdningsarbejdet mellem kvinder og mænd gentages i tabel 4.3.2, hvoraf det ses, at knap halvdelen af alle kvinder bruger mere end 15 timer om ugen, mens det kun gælder for hver femte mand. Omvendt bruger hver fjerde mand under 5 timer om ugen, mens det kun er hver tolvte kvinde, der nøjes med så lidt.

Tabel 4.3.2.

Fordelingen af husholdningsarbejde for mænd og kvinder 2001. Særskilt efter husholdningsarbejdets omfang.

	Mænd	Kvinder
	Procent	Procent
Antal timers husholdningsarbejde pr. uge		
< 5 timer	24,3	7,3
5-9 timer	30,3	16,9
10-14 timer	25,2	29,6
15- timer	20,1	46,2
I alt	99,9	100
N:	900	834

Splittes husholdningsaktiviteterne op i gøremål viser der sig især forskelle i kønnenes indsats vedrørende husligt arbejde og gør-det-selv arbejde. Hvor kvinder bruger 2 timer og 17 minutter på først-nævnte aktivitet bruger mænd 1 time og 21 minutter, mens gør-det-selv arbejdet tager henholdsvis 10 minutter og 31 minutter om dagen i gennemsnit. Udover forskellen i tidsmæssigt omfang mellem husligt arbejde og gør-det-selv arbejde er der også forskel i hvor hyppigt, og hvornår disse aktiviteter skal udføres. Det huslige arbejde skal således gøres hver dag, mens gør-det-selv arbejdet oftere kan gøres, når det passer familien. Og for noget husligt arbejde, såsom madlavning og opvask/afrydning er det oven i købet på bestemte tidspunkter på dagen, at det skal foregå. For ikke at nævne omsorg for børn, som formentlig er endnu mere tidsbundet end andre husholdningsaktiviteter. Når derfor fire ud af fem kvinder – 16-74-årige – laver mad på en tilfældig dag mod kun tre ud af fem mænd, og disse aktive kvinder og mænd bruger henholdsvis 54 og 38 minutter på madlavning, samtidig med at halvdelen af alle kvinder og kun en tredjedel af alle mænd vasker op og/eller rydder af (tabel 4.3.3), kan det være noget af forklaringen på, at færre kvinder end mænd har tid og kræfter til at gøre karriere på arbejdsmarkedet (Bonke, Smith, Gupta, 2003).

Hvad angår omsorg for børn er der tilsvarende store forskelle mellem fædre og mødre – der ses her kun på forældre – idet tre ud af fire mødre og tre ud af fem fædre yder én eller anden form for børneomsorg en tilfældig dag, og for disse aktive bruger mødre knap 2 timer mod fædre 1¼ time om dagen (tabel 4.3.3). Når ikke alle forældre yder omsorg på en tilfældig dag er forklaringen, at forældre ikke nødvendigvis er hjemme hver dag, og at hjemmeboende børn her kan være fra 0 til 18 år.

Tabel 4.3.3.

Deltagelse og tidsforbrug i husholdningsaktiviteter for mænd og kvinder i 2001.

	Mænd		Kvinder	
	Andel aktive	Tidsforbrug for aktive Timer:min./ gns.dag	Andel aktive	Tidsforbrug for aktive Timer:min./ gns.dag
Indkøb	48	1:14	56	1:16
- indkøb/ærinder	47	1:10	55	1:13
- besøg off. Kontor o.l.	7	0:39	5	0:40
Husligt arbejde ¹	82	1:21	93	2:17
- madlavning ¹	59	0:38	79	0:54
- opvask/afrydning ²	35	0:21	55	0:27
- rengøring ³	31	0:45	57	0:50
- vask ¹	12	0:32	46	0:46
Gør det selv arbejde ¹	30	1:55	15	1:19
- andet praktisk arbejde ¹	22	1:46	9	1:10
- havearbejde	12	1:38	7	1:20
Omsorg ¹	25	1:15	32	1:49
- afhente/bringe børn	8	0:49	12	0:56
- børneomsorg ¹	19	1:03	27	1:32
- familieomsorg ³	5	0:42	5	0:28
Alle aktiviteter ¹	90	2:49	97	3:47
<i>Forældre⁴</i>				
Omsorg ¹	60	1:17	74	1:59
- afhente/bringe børn	23	0:48	32	0:56
- børneomsorg ¹	53	1:01	70	1:33
- familieomsorg	5	0:27	6	0:24

^{1,2,3} Kønsforskel signifikant på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

⁴ Her indgår kun respondenter, som har børn.

For par med førskolebørn (<7 år) tager det samlede husholdningsarbejde (inkl. børneomsorg) 7½ time om dagen, mens par med større børn (7-14 år) bruger 6¼ time. For par uden børn, hvor kvinden er over 44 år, bruges 6½ time, og for par uden børn, hvor kvinden er under 45 år, kun 4½ time om dagen. Der er altså dels tale om, at små børn kræver mere arbejde end større børn, dels at ældre bruger mere tid på husholdningsarbejde end yngre (tabel 4.3.4). Hvad angår kønsarbejdsdelingen inden for disse livsløbsgrupper, er den mindst blandt yngre par uden børn, mens der ikke er nogle nævneværdige forskelle mellem de øvrige grupper. Der refereres her til kvindens eller mandens andel af det samlede husholdningsarbejde. Anvendes i stedet et udtryk for, hvor meget mænd og kvinder specialiserer sig i udførelsen af ni forskellige aktiviteter – dvs. et segregeringsindeks med værdien 0, hvis begge parter deltager lige meget i alle aktiviteter, der udføres, og 1, hvis alle aktiviteter enten udføres af den ene eller den anden part – viser det sig ikke overraskende, at småbørnsfamilier specialiserer sig mest, efterfulgt af familier med større børn, mens specialiseringen er begrænset blandt ikke-børnefamilierne (tabel 4.3.4). Tidspres blandt børnefamilier, se tabel 3.4, kan være en mulig forklaring på den større specialisering inden for denne gruppe.

Inddeles par efter kvindens uddannelse er husholdningsarbejdets omfang mindst blandt par, hvor kvinder har en kort eller lang videregående uddannelse. Hvad angår kvindens andel af husholdningsarbejdet er denne mindst i familier, hvor kvinden har en lang videregående uddannelse, og endelig er segregeringen også lidt større, om end ikke signifikant større, i disse familier end i andre familier (tabel 4.3.5). Det bekræfter delvis antagelsen om, at højere uddannelse blandt kvinder, for det første betyder mindre husholdningsarbejde generelt set, måske fordi højere uddannelse også betyder højere indkomst og dermed bedre mulighed for at købe markeds-mæssige substitutter, og for det andet en større ligestilling parterne i mellem. Betydningen af kvindens længere uddannelse er derimod begrænset, når det gælder arbejdsdelingen/segregeringen i husholdningsarbejdet. Dette tilsammen bekræfter delvist antagelsen om, at højere uddannelse betyder højere pris på tid og dermed større tab

ved ikke at bruge tiden på betalt arbejde. Derfor reduceres tiden på husholdningsarbejdet og kvindens andel bliver mindre.

Tabel 4.3.4.

Husholdningsarbejdes omfang og fordeling samt segregering i par i 2001. Særsilt efter livsløbsgruppe.

	Husholdningsarbejde	Kvindens andel af husholdningsarbejde	Segregering af Husholdningsarbejde ¹
	Timer:min./ gns. dag	Andel	Indeks (0-1)
Par u/børn kvinden <45 år	4:38	56,3	0,35
Par m/ynge barn <7 år	7:29	59,5	0,59
Par m/ynge barn 7-15 år	6:14	61,5	0,46
Par u/børn kvinden >44 år	6:35	60,0	0,39

¹ Segregeringsindekset udtrykker arbejdsdelingen mellem kønnene, idet 0 angiver ingen arbejdsdeling og 1 fuld arbejdsdeling (Blair & Lichter, 1991).

Tabel 4.3.5.

Husholdningsarbejdes omfang og fordeling samt segregering i 2001. Særsilt efter kvindens uddannelsesbaggrund.

	Husholdningsarbejde	Kvindens andel af husholdningsarbejde	Segregering af husholdningsarbejde ¹
	Timer:min./ Gns.dag	Andel	Indeks (0-1)
Uddannelse			
- ingen	6:14	60,1	0,43
- faglært	6:27	61,4	0,45
- kort videregående	5:56	58,4	0,45
- mellemlang videregående	6:16	59,7	0,45
- lang videregående	6:00	52,3 ²	0,47

¹ Segregeringsindekset udtrykker arbejdsdelingen mellem kønnene, idet 0 angiver ingen arbejdsdeling og 1 fuld arbejdsdeling. Se formelt udtryk i fodnote til tabel 4.3.4.

² signifikant forskel ift. gruppen med ingen uddannelse på 0,001-niveau.

Et interessant forhold er i denne forbindelse, om kvinder i almindelighed "kompenseres" for deres merhusholdningsarbejde gennem et større personligt forbrug. Ved at sammenligne kvinders andel af det samlede husholdningsarbejde med kvinders andel af det personlige forbrug i parfamilier kan det vises, at i 38 pct. af alle par-

familier svarer hendes andel af husholdningsarbejdet til hendes andel af det personlige forbrug – diagonalen i tabel 4.3.6 - mens hun i næsten halvdelen af alle parfamilier (46 pct.) opnår mindre end hendes andel af husholdningsarbejdet ”berettiger” til, og i 16 pct. af familierne bliver hun ”overkompenseret” for sin arbejdsindsats. Dette tyder på en sammenhæng mellem arbejdsindsats og forbrug, som indebærer, at ikke alle kvinder tilsyneladende bliver forbrugsmæssigt kompenseret ved at gøre forholdsvis meget på hjemmefronten.

Tabel 4.3.6.
Arbejdsdeling i hjemmet og fordeling af personligt forbrug for par i 2001.

	Kvindens andel af husholdningsarbejdet					I alt	N
	<20%	20-39%	40-59%	60-79%	>80%		
Kvindens andel af det personlige forbrug ¹							
<20%	(0,0)	(0,3)	1,3	1,2	0,5		56
20-39%	(0,2)	0,5	5,7	6,0	2,8		258
40-59%	0,4	2,0	28,9	17,0	7,1		941
60-79%	0,3	1,0	8,8	7,4	4,2		367
>80%	(0,1)	(0,1)	1,8	1,3	1,1		74
I alt						100,0	
N	17	67	788	558	266		1.696

¹ Spørgsmålet lyder: Når de tænker på Deres eget (hhv. Deres ægtefælle/samlevers) personlige forbrug, hvor stort skønner De, at det normalt er på følgende områder i løbet af en måned? Tøj, skotøj: Fritidsaktiviteter, hobbies o.l.: Andet personligt forbrug.

() <5 observationer.

χ^2 test signifikant på 0,001-niveau.

Hvordan husholdningsarbejdet varierer over ugen fremgår af tabel 4.3.7. Det viser sig, at weekenden tilsyneladende bruges til at råde bod på det, man ikke nåede i løbet af ugen. For mænd er det lørdagen, det handler om, idet indsatsen her stiger fra 2-2½ time de foregående dage til knap 3½ time om lørdagen, mens kvinders hverdagsindsats på 3¼-3½ time stiger til omkring 4 timer på weekend-dagene. Forklaringen er formentlig den åbenbare, at erhvervsarbejdet fylder forholdsvis meget på hverdage. Det samlede arbejde kommer således op på mellem 8½ til 9 timer for både

mænd og kvinder på hverdage. Mændenes forholdsvis større stigning i husholdningsarbejdet ift. kvindernes hænger sandsynligvis også sammen med fordelingen af husholdningsarbejdet i familien. Gør-det-selv arbejde kan oftest vente til weekenden, mens husligt arbejde og børneomsorg skal gøres hver dag.

Tabel 4.3.7.

Mænd og kvinders husholdningsarbejde i 2001. Særskilt efter ugedag.

	mandag	tirsdag	onsdag	torsdag	fredag	lørdag	søndag
	Timer:minutter						
Mænd							
- husholdningsarbejde	2:20	2:05	2:19	2:30	2:35	3:24	2:39
- husholdningsarbejde og erhvervsarbejde inkl. trans- port til og fra arbejde	8:38	9:14	8:51	9:12	8:03	4:35	3:59
Kvinder							
- husholdningsarbejde	3:30 ¹	3:28 ¹	3:33 ¹	3:19 ¹	4:08 ¹	4:00 ¹	3:35 ¹
- husholdningsarbejde og erhvervsarbejde inkl. trans- port til og fra arbejde	8:49	8:43	9:04	8:49	8:33	5:11 ²	4:34 ²

^{1,2} signifikant ift. mænd på hhv. 0,001- og 0,01-niveau.

Tabel 4.3.8.

Andelen af enlige og par, der køber ind på forskellige ugedage i 1987 og 2001.

	mandag	tirsdag	onsdag	torsdag	fredag	lørdag	søndag
	Andel, der køber ind						
1987							
Enlige og par	35	35	36	41	48	43	8
2001							
Enlige og par	44	50	51	52	60	57	28
Par ¹							
- manden alene	26	29	29	44	38	30	21
- mand og kvinde sammen	12	12	12	10	18	25	11
- kvinden alene	51	50	46	44	54	50	18

¹ Mænd og kvinder kan både købe ind alene og sammen i løbet af en dag, hvorfor den samme person kan optræde i flere kategorier.

Blandt de husholdningsaktiviteter, der varierer hen over ugen, er indkøb og ærinder. Det er således især fredag og lørdag, som bruges til indkøb. Omkring tre ud af fem (57-60 pct.) er på gaden disse dage. For ugens øvrige hverdage er andelen på mellem 44 og 52, mens det er godt hver fjerde (28 pct.), der køber ind om søndagen. Sammenlignet med for 14 år siden – i 1987 – er sidstnævnte udtryk for en markant ændring, idet kun otte pct. dengang brugte søndagen på indkøb. Dengang var det i øvrigt fredagen, der var topscorer med halvdelen på indkøb, efterfulgt af torsdagen og lørdagen med godt 40 pct. (tabel 4.3.8). Når der var tale om, at færre gjorde indkøb på alle ugens dage i 1987 end i 2001, skal det tages med det forbehold, at sandsynligheden for at småindkøb bliver regnet med i 2001 er større end i 1987 pga. opgørelsmæssige forandringer, jf. afsnit 1.4.

Den registrerede ændring i indkøbsadfærden over ugen hænger formentlig sammen med liberaliseringen af lukkeloven i 1995. Det blev her muligt at holde åbent fra kl. 6:00 mandag til kl. 17:00 lørdag i alle butikker, samtidig med at dagligvareforretninger med begrænset omsætning fik ret til at holde åbent også om søndagen. Indtil da havde lukketiden mandag til fredag været kl. 17:30 og lørdag kl. 12:00 plus 6 timer som kunne bruges til fx at holde åbent fredag aften eller én lang lørdag om måneden (Erhvervsministeriet, 2000).

Det viser sig i øvrigt, at sandsynligheden for, at kvinden i et par foretager et indkøb på en tilfældig dag er mellem 44 og 50 pct., med søndagen som undtagelse med kun 18 pct. For mænd er sandsynligheden noget mindre ugens tre første dage og lørdag, mens den om torsdagen er ligeså stor som kvindens, og også fredag og søndag er den relativ høj. Det kunne tyde på, at mænd lægger deres indkøb på nogle færre dage end kvinder, hvis indkøb ikke varierer så meget i ugens løb. Fælles køb, hvor både manden og kvinden deltager, forekommer ikke så hyppigt. Sandsynligheden for at det sker, er kun 10-12 pct. med fredag og lørdag som undtagelser, hvor mellem hver syvende og hver fjerde par (18 pct. og 25 pct.) er ude at købe ind sammen.

Tabel 4.3.9.

Tidspunkter for indkøb i løbet af ugen i 2001.¹

	Andel af personer
Indkøb foretages fortrinsvis på vej hjem fra arbejde	37
	Procent
Størstedelen af dagligvarerne købes	
- i hverdage	44
- fredag	13
- lørdag	13
- ikke noget specielt tidspunkt	30
I alt	100

¹ Forår 2001.

Endelig viser tabel 4.3.9, at hver tredje dansker i alderen 16-74 år fortrinsvis køber ind på vej hjem fra arbejde, og at størstedelen af dagligvarerne købes ind på hverdage.

4.4. Samvær/ensomhed, omsorg

Det at bruge tid på hinanden synes for de fleste at være et gode, som giver velfærd. For forældre er det vigtigt, at deres børn udover samværet med familien også skal være sammen med andre børn, og siden hen når børnene bliver større understreges vigtigheden af at have kammerater og andre at forholde sig til og få oplevelser sammen med. Det samme gælder i voksendommen, hvor gode venner og sociale relationer som regel tages som udtryk for livskvalitet. I alderdommen er et socialt netværk vigtigt, for at man kan ”klare sig selv” i eget hjem længst muligt.

Det er oplagt, at hvis man bor alene, må det nære sociale samvær alt andet lige være mindre, end hvis man bor sammen med andre. Det forhindrer naturligvis ikke enlige i at være sammen med andre udenfor husstanden, hvilket de da tilsyneladende også er i større omfang end mænd og kvinder i par-familier (tabel 4.4.1). For enlige mænd og kvinder under 45 år hhv. 45 år eller derover bruges således 5½, 6½, 3 og 4 timer på denne måde i løbet af en gennemsnitlig ugedag - hvad enten det foregår hjemme eller ude – mod omkring 3 timer om dagen for både mænd og kvinder i yngre par-familier med eller uden børn. For lidt ældre par uden børn – kvinden over 44 år – går kun omkring 2 timer om dagen med samvær

med andre udenfor husstanden, idet der i alle tilfælde ses bort fra tiden brugt på arbejdsmarkedet. Enlige uden børn kompenserer med andre ord for ikke at have en partner omkring sig, ved i stedet at omgås andre udenfor husstanden i større omfang. Da denne gruppe omfatter både beskæftigede, ledige, pensionister, osv., må det formodes, at der er store forskelle inden for gruppen.

Tabel 4.4.1.
Samvær med andre i familien eller uden for denne i 2001. Særskilt efter livsløbsgrupper.

		N	Alene	Samvær			Arbejde
				Partner	Børn	Andre	
				Timer:min./gns.dag			
Enlige <45 år	- mand	197	9:40	..	..	5:35	5:15
	- kvinde	217	9:30	..	..	6:28	4:58
Par u/børn kvinden <45 år	- mand	432	3:28	10:48	..	3:05	5:21
	- kvinde	432	4:00	11:04	..	2:57	5:03
Par m/youngste barn <7 år	- mand	482	3:07	9:46	10:19	2:59	5:26
	- kvinde	482	3:07	9:51	13:57	3:20	3:19
Par m/youngste barn 7-15 år	- mand	362	3:30	8:39	5:43	3:03	6:14
	- kvinde	362	3:52	8:18	7:25	3:10	4:21
Par u/børn kvinden >44 år	- mand	818	4:43	11:00	..	2:05	3:34
	- kvinde	818	4:44	11:08	..	2:11	2:52
Enlige >44 år	- mand	110	12:43	..	..	3:07	3:19
	- kvinde	174	12:20	..	..	4:04	2:30
Enlige m/børn ¹	- mand	20	9:34	..	3:02	5:38	5:18
	- kvinde	110	6:47	..	9:27	4:08	4:16

¹ Kønsforskellen på tid anvendt alene er signifikant på 0,05-niveau.

.. Uoplyst.

Tabel 4.4.2.
Fædre og mødres omsorgstid* overfor børn i par i 2001.

Omsorg overfor 1-6-årige børn ¹				N	Omsorg overfor 7-15-årige børn ²				N
		Direkte	Indirekte	I alt			Direkte	Indirekte	I alt
		Timer:min./gns.dag					Timer:min./gns.dag		
Mænd	1:12	4:48	6:00	195	0:26	3:45	4:11		193
Kvinder	2:05 ³	7:03 ³	9:07 ³	193	0:56 ³	4:36 ⁴	5:32 ³		238

* Omfatter direkte omsorg, hvor aktiviteten direkte vedrører barnet, og indirekte omsorg, hvor barnet er tilstede, men aktiviteten ikke er direkte barnerelateret.

¹ familier med yngste barn mellem 1 og 6 år.

² familier med yngste barn er mellem 7 og 15 år.

^{3,4} signifikant forskel ift. mænd på hhv. 0,001- og 0,05-niveau.

I den offentlige debat hævdes det ofte, at moderne familier ikke ser meget til deres børn, fordi enten er børnene i institution, eller også er de lagt i seng. Tabel 4.4.2 viser imidlertid, at fædre og mødre i familier, hvor yngste barn er 1-6-år (0-årige udelukkes, da barselsorlov mv. vil give et fortegnnet billede) hver bruger gennemsnitlig 1-2 timer om dagen på omsorgsaktiviteter overfor disse – direkte omsorg – og andre 5-7 timer på aktiviteter, hvor børnene er tilstede – indirekte omsorg - selvom det handler om andre ting, såsom madlavning, indkøb, fritidsaktiviteter osv. Tilsvarende bruger fædre og mødre i familier, hvor yngste barn er mellem 7 og 15 år hver gennemsnitligt hhv. ½-1 time på direkte omsorg, og 3¾-4½ time på indirekte omsorg. De store tal refererer her til mødrenes indsatser, mens de små tal referer til fædrenes, hvilket klart viser, at det er moderen, der er den mest aktive part, både hvad angår den direkte og den indirekte omsorg. For par med børn mellem 1 og 6 år bruger moderen således godt ni timer om dagen mod faderens seks timer på direkte og indirekte omsorg overfor børnene, mens faderens indsats i par udelukkende med skolebørn bruger 4¼ time og moderen 5½ time om dagen.

Det er forventeligt, at tiden brugt på omsorg overfor børn varierer med forældrenes arbejdstid. Det viser sig imidlertid, at førskolebørns forældre, der tilsammen arbejder 74 timer om ugen, bruger mere tid på – direkte og indirekte - omsorg overfor deres børn, end forældre der arbejder færre timer om ugen. Det bliver således til 7½ time om ugen mod 7 timer for 38-73-timers arbejdende og 6½ time for 37-timers beskæftigede (tabel 4.4.3). Det er den indirekte omsorg, der er årsag hertil, mens forskellene i direkte omsorg er beskedne. Det kunne måske tyde på, at forældre med to fuldtidsjob i større omfang end andre forældre er bedre til at sørge for at have børnene omkring sig, når de ikke er på arbejde. Til gengæld ser billedet ud til at være et andet, når der er skolebørn, idet forældre med to fuldtidsjob – tilsammen 74-timer om ugen – er den gruppe, der bruger mindst tid på indirekte omsorg overfor deres børn.

Tabel 4.4.3.

Forældres omsorgstid* overfor børn i par i 2001. Særskilt efter ugentlig arbejdstid på arbejdsmarkedet.

	Omsorg overfor 1-6-årige børn				Omsorg overfor 7-15-årige børn ¹			
	Direkte	Indirekte	I alt	N	Direkte	Indirekte	I alt	N
Samlet ugentlig arbejdstid i hovedbeskæftigelse								
< 37 timer	0:42	6:44	7:26	34	0:11	3:30	3:41	20
37 timer	0:50	5:48	6:38	48	0:27	4:02	4:29	56
38-73 timer	0:56	6:07	7:04	112	0:20	4:21	4:42	96
74 timer	0:43	6:44	7:27	80	0:19	3:58	4:17	104
74+ timer	0:42	5:53	6:35	62	0:19	4:13	4:32	86
I alt	0:48	6:13	7:01	338	0:20	4:07	4:27	362

* Se note til tabel 4.4.2.

Tabel 4.4.4.

Forældres og andres omsorgstid* overfor 1-6-årige børn¹ i par i 2001. Særskilt efter moderens uddannelsesbaggrund.

	Børneomsorg ²				Børnepasning af andre uden for husstanden (ekskl. Institutioner)	
	Direkte	Indirekte	I alt	N	Andel, der har modtaget hjælp	Heraf, andel, der har betalt for modtaget hjælp
	Timer:min./gns.dag				Procent	
Kvindens uddannelse						
- ingen	1:22	5:28	7:10	55	64,4	14,3
- faglært	1:13	4:48	6:12	139	58,5	21,0
- kort videregående	1:51	6:12	8:03	40	59,3	18,8
- ml lang videregående	1:39	5:51	7:29	110	63,9	19,6
- lang videregående	1:52	5:33	7:25	44	60,0	27,8

* Se note til tabel 4.4.2.

¹ Gælder familier, hvis yngste barn er mellem 1 og 6 år.² Forskellen mellem familier, hvor kvinden ikke er uddannet. og familier, hvor kvinden er faglært, er signifikant på 0,05-niveau hvad angår den samlede omsorg.

Også uddannelsesbaggrund forventes at have betydning for omfanget af forældreomsorg, fordi uddannelse og arbejdsomfang delvist hænger sammen (tabel 4.4.4). Det viser sig imidlertid, at forældre, hvor kvinden har en kort videregående uddannelse, bruger mest tid

på børnene, mens forældre, hvor kvinden er faglært, bruger mindst tid (8 timer mod 6¼ time om ugen). Igen er det især den indirekte omsorg, der gør forskellen. Ser man på, hvor mange der får hjælp til børnepasning af andre udenfor husstanden, er det grupperne af forældre, hvor kvinden ikke har nogen eller en mellemlang videregående uddannelse, der skiller sig ud med mange, der får sådan hjælp. Betalingen herfor er imidlertid væsentlig mere udbredt blandt forældre, hvor kvinden har en lang videregående uddannelse (28 pct.), end blandt forældre, hvor kvinden er uden uddannelse (14 pct.).

I travle familier hævdes det ofte at være vanskeligt at se hinanden om aftenen, fordi man går til alverdens ting. Ikke desto mindre er der i omkring halvdelen af alle parfamilier med børn i fald 5 aftener, hvor der oplyses at være mulighed for samvær, mens to ud af tre familier har mindst 4 aftener af denne slags (tabel 4.4.5). Tager man på den anden side hensyn til, at både lørdag og søndag er regnet med her og forudsætter, at de er mulige samværsdage, betyder det, at en tredjedel af alle parfamilier med børn – 32 pct. – højst har én hverdag om ugen og halvdelen – 49 pct. – højst to hverdage, hvor alle familiemedlemmer kan være sammen. Om det skyldes arbejde, faste fritidsaktiviteter eller andre ting vides ikke, og om det opleves som problem i familierne vides heller ikke. Men det fremgår i hvert fald af tabel 4.4.5, at mulighederne for at foretage sig noget sammen i løbet af ugen, hverken er blevet bedre eller dårligere end i 1987.

Tabel 4.4.5.

Antal aftener om ugen med mulighed for samvær hos par med børn i 1987 og 2001.

	Antal aftener på en uge med mulighed for at foretage sig noget samlet ¹								
	0	1	2	3	4	5	6	7	
2001	2,8	4,6	9,9	14,7	16,7	16,6	11,1	23,8	100,2
N: 858									
1987	3,1	2,3	8,3	14,4	17,0	20,1	12,5	22,3	100,0
N:									

¹ Spørgsmålet lyder: Hvor mange af ugens syv aftener har hele familien mulighed for at foretage sig noget samlet – uden at noget familiemedlem må svinge sine faste fritidsinteresser?

Tabel 4.4.6.
Forskellige former for hjælp til andre i 2001.

	Alder				Alle
	16-30	31-45	46-60	61-74	
Hjulpet nogen udenfor husstanden indenfor de sidste 4 uger			Andel aktive		
- forældre	26,6	26,8	24,8	5,6	23,7
- ikke-hjemmeboende børn	1,0	8,4	29,9	31,0	14,0
- børnebørn	0	1,6	12,2	21,4	6,1
- naboer/venner/kolleger	40,4	35,1	25,4	21,4	32,8
- andre mennesker	36,8	27,6	20,3	14,0	27,4
Timer:min. Brugt på hjælp indenfor de sidste 4 uger	12:02	12:46	16:47	20:53	14:20

Endelig viser tabel 4.4.6, at der bruges meget tid på at hjælpe andre udenfor husstanden. I løbet af de seneste fire uger, som der er spurgt om, har voksne op til 45 år således brugt omkring 12-13 timer på dette formål, mens voksne i alderen 46-60 har brugt 17 timer, og ældre i alderen 61-74 år knap 21 timer. For de fleste er det mest udbredt at hjælpe naboer/venner og kolleger, selvom det aftager med alderen. Herefter følger andre mennesker, der er hjulpet, og blandt "ikke-ældre" har hver fjerde hjulpet deres forældre inden for de sidste fire uger. For de over 45-årige er der tilsvarende tale om, at knap hver tredje har hjulpet deres ikke hjemmeboende børn, og kun hver ottende 46-60-årige og hver femte 60-74-årige har ydet direkte hjælp til børnebørnene inden for de sidste fire uger. Der er således noget, der tyder på, at den inter-generationelle hjælp sammenlignet med hjælp til naboer/venner/kolleger har et relativt begrænset omfang i nutidens Danmark, hvad enten det skyldes, at de pårørende bor længere væk, eller at andre er mere "interessante" at hjælpe og være sammen med, samtidig med at bedsteforældre i større omfang end tidligere selv har arbejdet.

4.5. Fritidsaktiviteter mv.

Udover samværet med andre mennesker er der en række andre aktiviteter, man kan bruge sin fritid på. Det gælder det personlige, såsom søvn, toilette, spisning, og det gælder mere eller mindre organiserede fritidsaktiviteter, hvor samværet med andre mennesker kan være et blandt flere motiver.

At kvinder sover mere end mænd er påvist i flere undersøgelser, se fx Biddle & Hamermesh (1990), og gentages her for hverdage, mens mænd og kvinder sover lige meget i weekenden (tabel 4.5.1). Alle dage er den almindelige sengetid omkring kl. 11 for mænd såvel som for kvinder, og det er derfor søvnen efter midnat, som kvinder har mere af end mænd. Også toilette bruger kvinder mere tid på end mænd, både om morgenen til hverdag og om morgenen i weekenden. Det er dog især efter kl. 9 lørdag og søndag, at kvinder bruger mere tid end mænd på sig selv. Mere end ½ time bliver det til i gennemsnit for 16-74-årige kvinder mod godt 20 minutter for tilsvarende mænd. I løbet af en hel dag – hverdage og weekenddage taget under ét - tager toilette mv. $\frac{3}{4}$ time for mænd og 1 time for kvinder.

Hvad angår spisning er der ingen signifikante forskelle i mænd og kvinders tidsforbrug, kun morgenmaden til hverdag er lidt kortere for kvinder end for mænd. Sammenlagt bruger mænd og kvinder hver især $1\frac{3}{4}$ time på en hverdag og $2\frac{1}{4}$ time på en weekenddag på spisning med aftensmåltidet som en klar tidsmæssig topscorer med 50 minutter til 1 time. I den forbindelse kan det nævnes, at ca. hver syvende dansker på en hverdag ikke bruger tid på morgenmad, mere end hver fjerde ikke på frokost, og at hver ottende ikke bruger tid på aftensmad (tabel 4.5.2). Her er ingen forskel på kvinder og mænds adfærd. Forklaringen, på at så forholdsvis mange ikke får deres måltider, kan dels være, at travlhed forhindrer dem i det, eller at de bevidst eller ubevidst fravælger dem. Det skal understreges, at der er tale om en tilfældig dag, og at det derfor ikke nødvendigvis er de samme personer, der dag efter dag ikke bruger tid på at spise. Forklaringen kan også være, at spisningen foregår samtidig med andre aktiviteter, som respondenterne opgiver som ho-

vedaktivitet, hvorfor der ikke foregår nogen selvstændig registrering af spisning.

Tabel 4.5.1.
Mænd og kvinders tidsanvendelse på primære behov i 2001. Særskilt for hverdage og weekenddage.

	Hverdag		Weekend	
	Mænd (N: 953)	Kvinder (N: 1098)	Mænd (N: 903)	Kvinder (N: 1057)
	Timer:min			
<i>Søvn</i>	7:24	7:39 ¹	8:45	8:47
- før midnat (12-23.50)	0:57	0:56	0:57	0:52
- efter midnat (0-11.50)	6:27	6:43 ¹	7:48	7:55
<i>Toilette</i>	0:46	0:56 ¹	0:46	1:00 ¹
- morgen (0-8.50)	0:24	0:29 ¹	0:16	0:18 ²
- i løbet af dagen (9-21.50)	0:13	0:15	0:23	0:32 ¹
- aften (22-23.50)	0:09	0:11 ¹	0:08	0:10 ¹
<i>Spisning</i>	1:47	1:45	2:18	2:19
- morgen (0-10.50)	0:28	0:24 ²	0:34	0:33
- frokost (11-15.50)	0:29	0:31	0:43	0:44
- aften (16-23.50)	0:50	0:50	1:02	1:02
<i>Primære behov i alt</i>	9:57	10:20 ¹	11:50	12:06 ³

^{1,2,3} signifikant forskellig ift. mænd på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

Tabel 4.5.2. Andel, der ikke spiser forskellige måltider på en gennemsnitlig ugedag i 2001.

	Mænd		Kvinder	
	Hverdag	Weekenddag	Hverdag	Weekenddag
	Andel, der ikke spiser morgenmad, frokost og/eller aftensmad			
<i>Spisning</i>				
- morgen (0-10.50)	17,4	19,6	15,6	14,8
- frokost (11-15.50)	27,8	20,2	26,3	17,1
- aften (16-23.50)	7,8	11,5	7,8	11,8

Når det gælder deciderede fritidsaktiviteter, er tv-kigning og radio- og musiklytning de mest udbredte med tre ud af fire aktive på en gennemsnitlig dag. Herefter følger socialt samvær hjemme, som mellem halvdelen og to-tredjedele deltager i, og læsning kommer på en tredjeplads med knap halvdelen af alle voksne involveret på en gennemsnitsdag (tabel 4.5.3).

Tabel 4.5.3.

Mænd og kvinders deltagelse i og tid brugt på fritidsaktiviteter på en gennemsnitsdag i 2001. Særskilt efter hjemme- og udeaktiviteter.

	Mænd (N: 1856)		Kvinder (N: 2155)	
	Andel aktive	Timer:min. for aktive	Andel aktive	Timer:min. for aktive
Hjemme		3:34 ³		3:15 ³
- læsning	44,0	1:02	50,3	0:55 ²
- fritidssysler/hobby	15,7	1:30	15,4	1:03 ¹
- socialt samvær	47,2	0:55	62,0	0:56
- tv, radio, musik	79,7	2:28	77,6	2:09 ¹
- it	20,3	1:23	14,4	0:53 ¹
- afslapning	16,1	0:50	17,9	0:46
- andet	16,8	0:34	18,8	0:33
Ude		2:14 ³		2:04 ³
- foreningsliv, frivilligt arbejde o. lign.	16,4	2:38	16,3	1:54 ¹
- socialt samvær	39,3	2:28	45,3	2:15
- motion/sport	23,2	1:55	23,2	1:21 ¹
- underholdning/kultur	6,1	2:37	7,4	2:16
- hobby	7,1	2:09	6,1	2:03
- andet	14,0	1:52	15,5	1:50

^{1,2} signifikant forskel ift. aktive mænds tidsforbrug på hhv. 0,001- og 0,01-niveau.

³ Gennemsnit for alle, såvel aktive som ikke-aktive.

Det viser sig endvidere, at aktive mænd gennemgående bruger mere tid på både læsning, fritidssysler/hobby, tv, radio og musik, og IT, end aktive kvinder. Og hvis man ser på den tid mænd – aktive og ikke-aktive taget under ét – samlet set bruger på hjemlige fritidsaktiviteter, er den da også længere end for kvinder. Hvor mænd således bruger 3½ time om ugen i gennemsnit, er kvinders tidsforbrug på 3¼ time om ugen. Det samme billede gælder for fritidsaktiviteter udenfor hjemmet, hvor mænd tegner sig for 2¼ time og kvinder for godt 2 timer om ugen. Her er det især foreningsliv, frivilligt arbejde o. lign., og motion og sport aktive mænd bruger tid på sammenlignet med aktive kvinder. At flere kvinder end mænd deltager i socialt samvær opvejes af, at de aktive

mænd bruger mere tid på det. Når mønsteret er som angivet, bekræfter det netop, at mænd gennemgående har mere fritid end kvinder, jf. tabel 3.4.

Hvad angår faste fritidsaktiviteter, er deltagelsen blandt beskæftigede svagt stigende med alderen, idet dog de 61-74 skiller sig ud fra de øvrige aldersgrupper. Knap to ud af tre i den ældste aldersgruppe deltager således i faste fritidsaktiviteter, mod 50-55 pct. i de øvrige aldersgrupper. Det hænger højst sandsynligt sammen med, at det at komme op i alderen både giver mulighed og lyst til at gå til noget; en sammenhæng som bekræftes af, at jo færre timer man arbejder på arbejdsmarkedet, jo større er sandsynligheden for, at man er aktiv i fritiden (tabel 4.5.4). Inden for de enkelte aldersgrupper er dette billede dog ikke helt entydigt, idet fx 37-timers beskæftigede 31-45-årige og tilsvarende 46-60-årige er mindre aktive i faste fritidsaktiviteter end tilsvarende inden for disse arbejdsgrupper, der arbejder færre hhv. flere timer om ugen på arbejdsmarkedet.

Tabel 4.5.4.
Deltagelse i faste fritidsaktiviteter blandt beskæftigede i 2001. Særskilt efter aldersgrupper.

		Alder				Alle	N
		16-30	31-45	46-60	61-74		
		Andel deltagere i faste fritidsaktiviteter ¹					
Ugentlig arbejdstid i hovedbeskæftigelse							
	<37 timer	51,5	56,2	60,2	60,0	56,8	326
	37 timer	53,3	51,9	52,3	84,6	52,9	998
	>37 timer	41,7	53,0	57,1	46,7	51,3	310
Alle		51,2	53,1	55,0	63,2	53,4	1.634
N		461	631	504	38	1634	

¹ Spørgsmålet lyder: Har De nogle faste fritidsinteresser, som De går til/dyrker på bestemte ugedage og tidspunkter.

I sidste ende afhænger kvaliteten af fritiden selvfølgelig af, om man er tilfreds med den, hvad enten man så er mere eller mindre aktiv, eller sammen med flere eller færre mennesker. For at finde ud af hvor tilfredse danskere er med fritiden, er respondenterne i tidsan-

vendelsesundersøgelsen derfor spurgt, om de er meget tilfredse, lidt tilfredse, nogenlunde tilfredse, ikke tilfredse eller overhovedet ikke tilfredse med fritiden, idet denne defineres som den tid, der er tilbage efter tiden brugt på arbejdsmarkedet og i husholdningen, og til primære behov. Det viser sig ikke overraskende, at fritiden omfang har en positiv betydning for tilfredsheden, jo mere fritid jo større tilfredshed (tabel 4.5.5). Hvis man således har mindre end 5 timers fritid på en hverdag, er det kun hver anden, der er lidt eller meget tilfreds med den, mens tre ud af fem, som har 5-9 timers fritid på en hverdag, tilkendegiver den samme tilfredshed, og blandt dem, der har mere end 10 timers fritid på en hverdag, er to ud af tre tilfredse med fritiden. Ser man på hele befolkningen og lægger de nogenlunde tilfredse med fritiden til de lidt henholdsvis meget tilfredse til, er der tale om, at mere end ni ud af ti (92 pct.) danskere er tilfredse med den daglige fritid, og at omvendt kun 8 pct. ikke eller overhovedet ikke er tilfredse med fritiden (4.5.5).

Tabel 4.5.5.

Sammenhæng mellem fritidens omfang og tilfredsheden med fritidens omfang¹ i 2001.

Sammenligning mellem fritidsoms omfang og tilfredshed med fritidsoms omfang - 2007								
	Meget tilfreds	Lidt Tilfreds	Nogen- lunde tilfreds	Ikke tilfreds	Overho- vedet ikke tilfreds		Gns. tilfredshed	
Procent								
Fritidsomfang på en hverdag ²							Gns.	Stand.afvig.
< 5 timer	25,9	25,3	38,5	7,7	2,5	100 (1.619)	4,38	1,35
5-9 timer	37,4	23,6	31,6	6,5	0,1	100 (1.580)	4,71	1,30
10-14 timer	40,4	25,8	28,8	4,3	0,9	100 (800)	4,85	1,23
Alle	33,4	24,7	33,8	6,5	1,6	100	4,61	1,32
N	1.334	989	1.353	261	62	3.999		

¹ χ^2 test af sammenhæng mellem tilfredshed med fritid og fritidsomfang signifikant på 0,001-niveau.

² (24- (erhvervsarbejde + husholdningsarbejde + primære behov)).

4.6. Tv, kommunikation, IT

Det har længe været et gode at have telefon og tv. Det er det fortsat, men nu er også kabel-tv/parabol, internet-adgang og mobiltelefon blevet udbredt i et omfang, der gør ikke-ejere af sådanne apparater/muligheder til ”kommunikationssvage” medborgere, eller i hvert fald nogen, som ikke er helt med teknologisk set.

Tabel 4.6.1 bekræfter, at næsten alle i dag har tv, og at tre ud af fire har kabel-tv eller parabol. Telefon er i dag hver mands eje, og tre ud af fire har både fastnet-telefon og mobiltelefon. Ikke overraskende er denne kombination mest udbredt blandt yngre aldersgrupper med 31-45-årige som de bedst udrustede og de ældre 61-74-årige som de dårligst udrustede – 85 pct. mod 57 pct. Hvad angår kabel tv eller parabol er de ældre også de dårligst udrustede, mens der ikke er den store forskel blandt de øvrige aldersgrupper. Omvendt ser de ældre meget mere tv end andre, nemlig 2½ time om dagen mod knap to timer for de yngre aldersgrupper. Brugen af telefon udviser derimod ingen særlige forskelle imellem aldersgrupperne.

Tabel 4.6.1.

Besiddelse og ugentlig anvendelse af TV og telefon i 2001. Særskilt efter aldersgrupper.

	Alder				
	16-30	31-45	46-60	61-74	Alle
TV					
- andel med tv i husstanden	97,8	99,0	99,0	98,8	98,6
- andel med kabel tv eller parabol	77,2	74,2	76,9	67,8	75,2
- tv-kigning (timer:min.)	13:04	11:26	12:57	17:19	13:05
Telefon					
- andel med telefon eller mobiltelefon	99,5	100,0	100,0	99,1	99,7
- andel med telefon og mobiltelefon	76,7	85,2	78,37	57,3	77,3
- telefonering (timer:min.)	1:08	1:00	1:09	1:13	1:09

Mellem 80 og 90 pct. af alle 16-60-årige har i dag en pc hjemme til privat brug, mens det kun gælder for godt 40 pct. af 60-74-årige. Blandt de under 60-årige er det dog de yngste, der bruger pc'en

hyppigst, idet knap halvdelen af de 16-30-årige bruger den dagligt mod godt en tredjedel af de 31-45-årige og en tredjedel af de 46-60-årige. Andelen af daglige brugere blandt ældre, der har adgang til pc, er dog ligeså høj, nemlig omkring en tredjedel (tabel 4.6.2).

Tabel 4.6.2.

Anvendelse af pc hjemme til personlig brug i 2001. Særskilt efter aldersgrupper.

	Alder ¹				Alle
	16-30	31-45	46-60	61-74	
Andel med pc	84,1	90,2	79,5	42,4	79,7
- daglig brug	47,5	38,7	33,9	35,8	40,6
- flere gange om ugen	20,3	17,3	16,2	19,0	18,2
- 1-2 gange om ugen	16,5	20,5	15,8	12,4	17,3
- mindst en gang om måneden	10,5	9,4	12,3	8,0	10,5
- en eller flere gange om året	2,3	4,7	5,1	5,8	4,0
- aldrig	2,9	9,5	16,7	19,0	9,5
 Antal timer ugentligt på internettet blandt brugere	 3:56	 2:06	 1:49	 1:13	 2:42

¹ Aldersforskellen er signifikant på 0,001-niveau både hvad angår andel der har pc og hvad angår brugen af pc.

Ser man på den tid, som pc-brugerne er på nettet, er der klare forskelle aldersgrupperne i mellem. Hvor de yngste har et forbrug på knap 4 timer om ugen, er forbruget for "midtergrupperne" på omkring 2 timer om ugen, og endelig er de ældste kun "logget" på godt 1 time om ugen.

Hvad internettet i øvrigt bruges til, fremgår af tabel 4.6.3. Søgning af information og afsendelse og modtagelse af mails er klare topscorere. Halvdelen af brugerne er involveret i disse aktiviteter. Herefter følger bankforretninger med knap en tredjedel, og indkøb og bestilling af billetter med en fjerdedel af internet-brugerne involveret.

Tabel 4.6.3.

Anvendelser af pc hjemme til personlig brug 2001. Særskilt efter uddannelsesbaggrund.

	Ingen	Faglært	Uddannelse			Alle
			Videregående			
			Kort	Mellem- lang	Lang	
<i>Andel brugere af pc til:</i>						
Bankforretninger	22,6	31,2	43,2	36,3	41,9	31,2
Købe ind, bestille billetter, eller ordne andre ærinder	22,3	21,0	29,5	24,4	36,7	24,0
Søge information på internettet	55,6	51,7	62,3	60,9	76,4	57,4
Sende og modtage e-mail	55,1	49,3	64,4	60,2	76,4	56,4
N	682	775	146	389	191	2.183

Hvordan internettet bruges, afhænger af hvilken uddannelse, man har. Bortset fra bankforretninger, som både personer med lang videregående og kort videregående uddannede bruger mest, er det klart dem med lange videregående uddannelser, der i stort omfang bruger den nye informationsteknologi (tabel 4.6.3). På længere sigt må det forventes at alle grupper bruger den nye informationsteknologi til både praktiske formål og til underholdning og kommunikation af forskellig slags.

Velfærdsfordeling

Som det er fremgået ovenfor, bruger vi ikke tiden ens. Nogle har meget travlt, andre har mindre travlt, nogle har en stor indkomst og andre en lille indkomst. Det samme gælder for de forskellige indikatorer for tidsvelfærd, hvor fordelingen også varierer mellem forskellige befolkningsgrupper. I det følgende vil vi se på, hvordan tidsvelfærden er fordelt i forhold til den simple model – tid og penge – og i forhold til den udvidede indikatormodel, se kapitel 2.

5.1. velfærdsfordeling: Tid og penge

I figur 5.1.1 er befolkningen inddelt efter deres disponible indkomst og fritid, hvor indkomsten er ækvivalenskorrigeret (pr. individ i husholdningen) og fritiden er inklusive husholdningsarbejde. Der anvendes fire kategorier, nemlig pengerige/tidsrige (1. kvadrant), pengefattige/tidsrige (2. kvadrant), pengefattige/tidsfattige (3. kvadrant) og pengerige/tidsfattige (4. kvadrant), idet henholdsvis medianindkomsten og medianfritidsforbruget adskiller disse grupper fra hinanden.

Det viser sig, at der ikke er nogen grupper – alder, livsløb, uddannelse, beskæftigelse – hvor der er et flertal at finde blandt de penge- og tidsrige. Der er dog nogle grupper, der er repræsenterede i overensstemmelse med den samlede andel af penge- og tidsrige i befolkningen. Det gælder personer med videregående uddannelser – korte, mellem og lange – par uden børn, par med småbørn, par med hjemmeboende børn over 15 og ældre par uden børn. Blandt de penge- og tidsfattige finder man forholdsvis mange enlige med børn (42 pct.), ikke-beskæftigede (44 pct.) og par med skolebørn (32 pct.), se figur 5.1.1. og bilagstabel 6.

Penge og tid – udvalgte grupper₁ placering₂ i 2001.

¹Grupperne kan indeholde de samme personer.

Inden for grupperne, hvor penge og tid afvejes mod hinanden, er der flere forskellige grupper. Blandt pengefattige og tidsrige finder man således forholdsvis mange ikke-beskæftigede (42 pct.), yngre og ældre enlige uden børn (42 pct. og 53 pct.), personer uden uddannelse (48 pct.), studerende (71 pct.) og ældre 61-74-årige (70 pct.). Endelig er gruppen af pengerige og tidsfattige befolket med relativt mange personer med lang videregående uddannelse (58 pct.), midaldrende 46-60-årige (46 pct.), par uden børn (37 pct.) og par med hjemmeboende børn over 15 år (46 pct.). Beskæftigede i almindelighed er også mest at finde i gruppen af pengerige og tidsfattige. Det skal understreges, at de samme personer kan optræde i flere af nævnte grupper, da man fx både kan være studerende og alene med et barn.

Som nævnt finder man forholdsvis mange par med skolebørn blandt penge- og tidsfattige (32 pct.). De resterende par med skolebørn fordeler sig med 14 pct. pengerige og tidsrige, 26 pct. pengefattige og tidsrige og 28 pct. pengerige og tidsfattige. For par med småbørn er der tale om en forholdsvis heterogen gruppe. Den fordeler sig således med 22 pct. pengerige og tidsrige, 32 pct. pengefattige og tidsrige, 20 pct. pengefattige og tidsfattige, og 26 pct. pengerige og tidsfattige. For en samlet oversigt over nævnte gruppers placering efter penge og tid henvises til bilagstabel 6.

Det hører med til det tegnede billede, at i og med der anvendes medianværdier – den midterste indkomst og det midterste fritidsomfang – er grupperne ikke lige store. Sandsynligheden for at tilhøre de penge- og tidsrige er således 0,18, de penge- og tidsfattige 0,22, de pengefattige og tidsrige 0,32 og de pengerige og tidsfattige 0,28.

5.2. velfærdsfordeling: Indikatorer

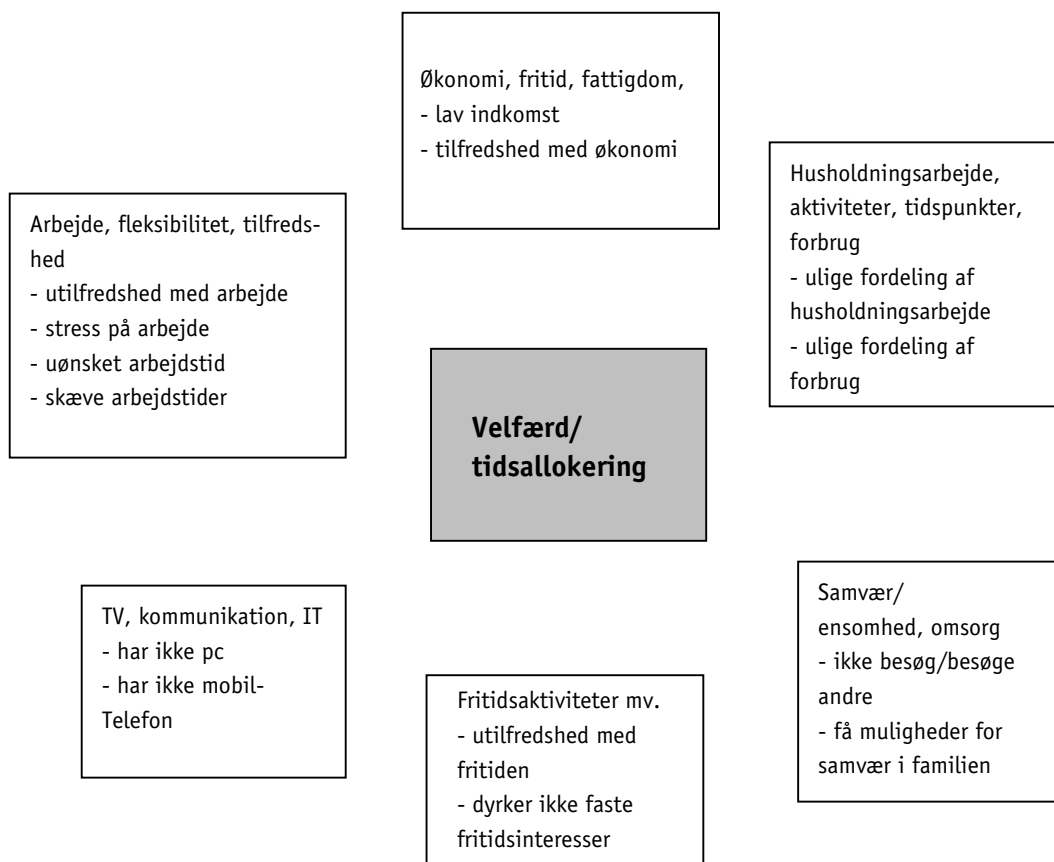
Hvad angår velfærdsindikatorerne, jf. afsnittene i kapitel 4, er der valgt en række konkrete forhold som udtryk for, om disse udgør et gode eller et onde. Hensigten er således her, at vise udbredelsen af disse forhold i befolkningen. Da arbejdsrelaterede forhold af gode grunde kun forekommer for beskæftigede, og arbejdsdeling i hjemmet kun i parfamilier – vi ser her bort fra børn – er der foretaget en opdeling i fire grupper: ikke-beskæftigede enlige, ikke-beskæftigede par, beskæftigede enlige og beskæftigede par. Inden for hver af disse grupper optræder herefter et antal forhold, som alle fokuserer på mangler og/eller problemer i forhold til, hvad der kan betragtes som en rimelig velfærd i dagens Danmark (figur 5.2.1).

For indikatoren økonomi, fritid og fattigdom tages placeringen i indkomstfordelingen og tilfredsheden med den økonomiske situation i familien som udtryk for velfærd. Hvis man således befinder sig under, hvad der svarer til halvdelen af den almindeligst forekommende indkomst – median husstandsindkomsten korrigeret for husstandssammensætning og størrelse – og ikke eller overhove-

det ikke er tilfreds med den økonomiske situation i husstanden, opfattes man som havende lav tidsvelfærd.

Figur 5.2.1.

Tid og velfærd – indikatorer.

Arbejdsforholdene på ens arbejdsplads, herunder fleksibiliteten i arbejdet, ønsker til arbejdstiden og tilfredshed med arbejdet (hovedbeskæftigelsen), er en anden indikator på velfærd. Det er her valgt at bruge ikke eller overhovedet ikke tilfredshed med arbejdet, det næsten altid at være stresset på arbejdet, at være utilfreds med antallet af arbejdstimer, dvs. at ønske sig færre eller flere arbejdsti-

mer om ugen, og at arbejde på skæve arbejdstider, såsom om aftenen, om natten eller i weekenden, som udtryk for lav velfærd.

I forhold til husholdningen er der valgt et ligestillingsperspektiv, hvorefter en meget ulige fordeling af indsatsen hhv. en meget ulige fordeling af det personlige forbrug tages som udtryk for en lav velfærd for både kvinden og manden, om ikke andet kan sådanne uligheder true stabiliteten af parforholdet. Hvis den ene part således udfører mere end to tredjedele af alt husholdningsarbejde eller den ene part erhverver mere end to tredjedele af det samlede personlige voksenforbrug i husholdningen betragtes dette som et ulighedsforhold. Hvorvidt det ene opvejer det andet – kvinden arbejder mest og forbruger også mest – tages der ikke hensyn til, idet kun omfanget af ulighed i de to dimensioner er i fokus.

For samvær/ensomhed og omsorg overfor andre mennesker er valgt det forhold kun sjældent eller aldrig at få besøg hhv. sjældent eller aldrig at besøge andre som det, der kan bidrage til lav velfærd. Endvidere er der for par med eller uden børn valgt muligheden for at foretage sig noget sammen i løbet af ugens aftener som udtryk for velfærd, idet færre end 4 aftener om ugen opfattes som et problem.

En femte velfærdsindikator omhandler tilfredsheden med fritiden og deltagelsen i forskellige fritidsaktiviteter. Hvis man således ikke eller overhovedet ikke er tilfreds med fritidens omfang, betragtes det som lav velfærd, og ligesådan hvis man ikke dyrker faste fritidsinteresser. Selvom sidstnævnte omfatter såvel aktiviteter i foreningsregi som mere private foreteelser, kan den naturligvis diskuteres, da nogle formentlig bevidst foretrækker ikke at have noget fast at gå til/foretage sig. Denne form for aktivitet er alligevel taget med, fordi aktivitet anses for at være noget positivt i dagens samfund.

Endelig er moderne kommunikation og brug af IT vigtig, hvis man vil følge med udviklingen og ikke betragtes som ”kommunikations-svag”. Manglende besiddelse af mobiltelefon hhv. af pc er derfor to forhold, der her vil blive taget som udtryk for lav velfærd, selvom nogle sikkert vil anse besiddelsen af disse ting som værende over-

flødige. Der er med andre ord tale om en relativ betragtning af, hvad der hører med til nutidig høj hhv. lav velfærd, og ikke en absolut betragtning af, hvad der skal til for at klare sig i det hele taget.

Tabel 5.2.1 viser, hvor stor en andel af enlige, par, beskæftigede og ikke beskæftigede der gennem deres score på ovennævnte forhold anses for at have lav velfærd. For økonomi, fritid, og fattigdom er det især enlige/ikke-beskæftigede, der har lav indkomst og er utilfredse med deres økonomi (46 pct. og 30 pct.), mens både ikke-beskæftigede par og beskæftigede enlige scorer lavere (9 pct. og 14 pct. hhv. 7 pct. og 14 pct.). Blandt beskæftigede par er andelen med lav indkomst på kun 1 pct. og andelen af økonomisk utilfredse på 6 pct. Hvad gælder arbejdsforhold, er der tilsyneladende ikke stor forskel mellem beskæftigede enlige og beskæftigede par med hensyn til at være utilfredse med arbejdet (7 pct. og 6 pct.), have stress (6 pct. og 8 pct.), arbejde for mange eller for få timer (37 pct. og 31 pct.), eller arbejde på skæve tidspunkter (33 pct. og 32 pct.). Især de to sidstnævnte forhold er således relativt udbredte.

En skæv arbejdsdeling i husholdningsarbejdet forekommer især blandt ikke-beskæftigede par (31 pct.), mens det er mindre udbredt blandt beskæftigede par (19 pct.). Fordelingen af det personlige forbrug er stort set ens blandt beskæftigede og ikke-beskæftigede par (20 pct. og 16 pct.). Manglende eller begrænset samvær med andre udenfor husstanden er næsten lige udbredt blandt enlige ikke-beskæftigede som blandt beskæftigede par (5 pct. og 3 pct.), idet vi ser bort fra samværet med kolleger på arbejdspladsen. For enlige beskæftigede og ikke-beskæftigede par er andelen også nogenlunde lige store, men lavere (2-3 pct.). Blandt par er det især beskæftigede, som ifølge eget udsagn ikke har mulighed for at foretage sig noget sammen i mere end 3 aftener om ugen (30 pct. mod 14 pct. blandt ikke-beskæftigede). De fleste utilfredse med fritidens omfang er ikke overraskende at finde blandt enlige og personer i parforhold, som er i beskæftigelse (14 pct. og 11 pct.), mens væsentlig færre tilsvarende ikke-beskæftigede er utilfredse med fritidens omfang (5 pct. og 4 pct.). Hvad angår andelen, der ikke dyrker faste fritidsinteresser, er den nogenlunde lige stor for de fire

grupper (45-49 pct.). Den sidste velfærdsindikator omfatter besiddelsen af pc hhv. mobiltelefon, som især enlige ikke-beskæftigede mangler (48 pct. og 39 pct.). Det er kun få beskæftigede par, der mangler disse goder (11-12 pct.), og midt imellem findes beskæftigede enlige og ikke-beskæftigede par med omkring en fjerdedels dækning (25-30 pct.).

Tabel 5.2.1.

Forekomsten af dårlige velfærdsforhold blandt enlige og par, ikke-beskæftigede og beskæftigede i 2001.

Andel af:

	Enlig		Par	
	Ikke-beskæft.	Beskæft.	Beskæft.	Ikke-beskæft.
Økonomi, fritid, fattigdom				
- lav indkomst (<50 median af ækvivalensindkomst)	45,5	6,7	1,0	8,8
- utilfreds med økonomi (ikke tf + overh ikke tf)	29,8	13,7	5,5	13,8
Arbejde, fleksibilitet, tilfredshed				
- utilfreds med hovedbeskæftigelse (ikke tf + overh ikke tf)	-	7,0	5,6	-
- arbejdsrelateret stress (næsten altid)	-	5,8	7,9	-
- uønsket arbejdstid	-	37,2	31,3	-
- skæve arbejdstider	-	33,0	31,8	-
<i>Husholdning, aktiviteter, tidspunkter</i>				
- ulige fordeling af husholdningsarbejde (én part >3/4-dele)	-	-	19,3	30,6
- ulige fordeling af personlig forbrug (én part >3/4-dele)	-	-	16,09	19,6
Samvær/ensomhed, omsorg				
- ikke besøgt af og/eller ikke besøge gæster (sjældent/aldrig)	4,6	1,8	3,4	2,5
- få muligheder for samvær i familien (<4 dage/uge)	-	-	29,7	13,8
<i>Fritidsaktiviteter mv.</i>				
- utilfredshed med fritidsomfang (ikke tf + overh ikke tf)	5,4	13,7	10,5	4,3
- Dyrker ikke faste fritidsinteresser	48,9	49,1	46,7	44,7
<i>Kommunikation, IT, besøg</i>				
- har ikke pc	48,1	29,9	11,3	29,0
- har ikke mobiltelefon	39,3	25,0	11,6	24,5

Om det er de samme mennesker, der scorer godt på nævnte indikatorer er naturligvis et åbent spørgsmål, ligesom vi heller ikke, som allerede nævnt, ved, hvilke indikatorer folk finder mest vigtige, for ikke at tale om, hvorvidt folk overhovedet finder, at indikatorerne har nogen betydning for deres velfærd. Fx vil nogle sikkert synes, at besiddelse af pc er ligegyldig, hvorfor denne indikator ikke spiller nogen rolle for dem. Alligevel laver vi en sammenligning, dels fordi vi ligesom i andre typer velfærdsundersøgelser bygger på en normativ tankegang – hvad der er almindeligt i befolkningen, må også for de fleste være attraktivt – dels fordi en ophobning af goder hhv. onder har betydning for at kunne vurdere velfærdsfordelingen i befolkningen, og herudfra evt. udforme politikker rettet herimod.

Tabel 5.2.2.
Fordeling af befolkningen på forskellige velfærdsniveauer i 2001. Særskilt efter enlige og par, ikke-beskæftigede og beskæftigede.

	Enlig		Par	
	Ikke-beskæftigede	Beskæftigede	Beskæftigede	Ikke-beskæftigede
Tidsvelfærd				
- Meget lav (7-8 forhold)	0,8	2,3	0,5	0,0
- lav (5-6 forhold)	17,6	7,0	6,1	5,7
- mellem (3-4 forhold)	52,3	50,6	34,9	29,8
- høj (1-2 forhold)	29,0	31,7	49,5	52,0
- Meget høj (0 forhold)	0,4	0,6	9,5	12,6
	100,0	100,0	100,0	100,0
Skala	(0-7)	(0-11)	(0-14)	(0-11)
(# mulige forhold)				

Da der for enlige og par, ikke-beskæftigede og beskæftigede er et forskelligt antal velfærdsindikatorer, som kan komme i betragtning, indebærer det, at den mulige score er forskellig. Tabel 5.2.2 viser imidlertid, at der er forholdsvis få, der scorer dårligt på mange forhold, uafhængig af hvilken gruppe de tilhører. Der er da også en relativ beskeden korrelation i mellem de forskellige forhold (korrelationsmatricen er ikke vist her).

For enlige er 3-4 dårlige forhold det hyppigst forekommende, idet beskæftigede enlige scorer bedre – færre med dårlige forhold - end ikke-beskæftigede, på trods af at antallet af mulige dårlige forhold er større for førstnævnte gruppe end for sidstnævnte gruppe. For par er billedet det modsatte, idet beskæftigede personer her scorer dårligere end ikke-beskæftigede personer. Sammenlignet med enlige scorer par dog bedre end enlige, idet 1-2 dårlige forhold for personer i parfamilier er det mest udbredte. Herefter følger en gruppe med 3-4 dårlige forhold, og endelig har omkring 10 pct. af alle voksne i parfamilier ingen dårlige forhold overhovedet, i modsætning til blandt enlige hvor stort set alle har mindst ét dårligt forhold. Dem, der klarer sig bedst, er med andre ord ikke-beskæftigede personer i parfamilier, hvorefter følger beskæftigede personer i parfamilier, beskæftigede enlige, og på sidstepladsen finder man enlige, som ikke er beskæftigede, med flest dårlige forhold - sådan som de er definerede i denne rapport om tid og velfærd.

Data og bortfald

Tidsanvendelsesundersøgelsen bygger på informationer indhentet fra et repræsentativt udsnit af den voksne befolkning i Danmark, ekskl. personer der bor på institutioner. Der er således tale om individer i alderen 16-74, som pr. brev blev kontaktet om deltagelse og, hvis de accepterede, fik besøg af en af SFI-Survey's interviewere. Der blev under dette besøg foretaget et interview vha. et spørgeskema, som interviewerens udfyldte på en medbragt pc (CAPI). Ved interviewets slutning blev der efterladt to døgnrytmeskemaer til selvudfyldelse, og to mere til en evt. samlelever/ægtefælle. Det ene skema skulle udfyldes for en hverdag og det andet skema for en weekenddag – i tilfælde af samlelever/ægtefælle var der tale om samme ugedage for parternes to skemaer.

Der blev indsamlet data i to omgange, nemlig i foråret og i efteråret 2001. Herved er det muligt, dels at sammenligne med 1987-informationerne, som kun refererer til foråret dette år, dels at belyse sæsonvariationer i tidsanvendelsen.

Det anvendte spørgeskema indeholder en række oplysninger om:

- husholdningsmedlemmernes alder, køn, forhold til hinanden (partner, barn, forælder, bedsteforælder, osv.) og aktivitetsstatus
- boligsituation
- beholdning af langvarige forbrugsgoder
- personlig indkomst og samlet husholdningsindkomst
- beskæftigelsesstatus
- faktisk og ønsket arbejdstid og fleksibilitet heri
- uddannelse
- ægtefælle/samlevers beskæftigelse, arbejdstid og uddannelse
- stress
- fritidsanvendelse og interesser
- omsorgsopgaver
- indkøbsadfærd

- vurdering af økonomisk og arbejdsmæssig situation
- helbred

Døgnrytmeskemaerne indeholder oplysninger om:

- hovedaktivitet
- biaktivitet
- stedet for aktivitetens udøvelse
- hvem man evt. var sammen med.

For samtlige døgnrytmeoplysningers vedkommende skulle der angives en aktivitet for hvert 10-minutters interval i løbet af de pågældende dage – fra kl. 04:00 til kl. 04:00 næste dag - og i tilfælde af flere aktiviteter indenfor samme interval skulle den længstvarende angives. Udfyldelsen skete med egne ord, som siden hen blev kodet af SFI-Survey's medarbejdere og indtastet til et datasæt. Det blev også angivet, om de pågældende dage af respondenterne blev opfattet som værende normale.

Aktiviteterne blev kodet efter et 3-niveau system, og følger dermed anbefalingerne fra Eurostat (2000). Det har betydet væsentlig bedre muligheder for at definere hensigtsmæssige aktivitetsgrupper end tilfældet var med 1987-undersøgelsen, som kun indeholdt 37 aktiviteter. Sidstnævnte fremkom gennem kodning foretaget direkte under interviewet, idet der var tale om et telefoninterview. Endvidere blev der i 1987 anvendt 15-minutters-intervaller, hvilket alt andet lige antages at have medført færre oplysninger om meget kortvarige aktiviteter. For en nærmere teknisk dokumentation af 1987-undersøgelsen, se Andersen (1987).

Hvad angår samværsoplysningerne referer disse for hvert aktivitetsinterval - 10-minutter - til samvær med ægtefælle/samlever, yngste barn, 2. yngste barn, andre børn under 9 år, andre fra husstanden, andre uden for husstanden, eller alene. Samvær forudsætter, at man er tilstede i samme rum, og at der er en vis social kontakt. Telefonsamtaler og ophold i forretninger mv. opfattes ikke i sig selv som en samværsaktivitet.

6.1. Usikkerhed i resultaterne

Der angives i rapporten en række tal om befolkningens tidsanvendelse. Da der er tale om gennemsnitsværdier, og undersøgelsen samtidig bygger på en stikprøve, indebærer det en vis usikkerhed. Denne usikkerhed er således stigende, jo færre interview/observationer det enkelte tal bygger på. Afhængig af hvor megen usikkerhed man vil acceptere, kan man beregne en standardafvigelse. Herudfra findes et interval som med en bestemt sandsynlighed indeholder den sande værdi af en beregnet størrelse – den værdi, som anvendelsen af en totaltælling, ville have givet. Ved sammenligning mellem to tal bliver usikkerheden på forskellen mellem dem sædvanligvis større end usikkerheden på hver enkelt tal. For at tage højde herfor er der foretaget en række test i de forskellige tabeller med det formål at indikere, om de konstaterede forskelle er sande, eller om de er resultatet af statistiske usikkerheder. Se nærmere herom i fx Siring (1982).

6.2. Bortfald

For at kunne vurdere kvaliteten af den anvendte tidsanvendelsesundersøgelse er det vigtigt at se på, hvem der rent faktisk har deltaget, og i hvilket omfang, de har besvaret alle de stillede spørgsmål hhv. udfyldt de afleverede dagbøger.

Ud af en forårsstikprøve på 2076 og en efterårsstikprøve på 2088 blev der gennemført 1348 og 1391 interview svarende til en besvarelsesprocent på hhv. 64,9 og 66,6 (tabel 6.1). De tilsvarende besvarelsesprocenter for hverdagsdagbøgerne er 49,3 og 49,6 og for weekenddagbøgerne på 49,0 og 49,5. Ud af 899 henholdsvis 911 mulige forårs- og efterårsdagbøger for samlevere blev 607/610 henholdsvis 610/615 (hverdag/weekenddag) besvarede svarende til besvarelsesprocenter på 67,5/68,1 og 67,9/67,5. I forhold til andre omfattende dataindsamlinger vurderes nævnte besvarelsesprocenter som værende gode.

Tabellerne 6.2, 6.3 og 6.4 viser bortfaldets fordeling på hhv. alder, civilstand og køn. Der viser sig en vis skævhed på alder, idet især ældre ikke besvarer i lige så stort omfang som deres andel af befolkningen berettiger til, mens yngre omvendt svarer i større om-

fang end deres aldersgrupper lægger op til. Det samme billede går igen, når der opdels efter civilstand, hvor ugifte besvarer mere og enker mindre end forventeligt. Hvad angår køn, er der ingen forskelle i sandsynligheden for at svare i tidsanvendelsesundersøgelsen. På denne baggrund er det valgt ikke at vægte for nogle af disse forhold. Skævheden vurderes således ikke stor nok til at kunne opveje den usikkerhed, som en vægtning indebærer ved at forudsætte, at de gennemførte interviewpersoner er repræsentative i de valgte dimensioner for hele den pågældende gruppe.

Der er valgt heller ikke at foretage nogen vægtning af interviewene efter ugedag. Derimod er dagbøgerne vægtet efter ugedag, da disse bevidst er skævt fordelt, i og med hver respondent har skullet udfylde én dagbog for en hverdag og én dagbog for en weekenddag. Hertil kommer, at besvarelsesprocenterne varierer både mellem hverdage og mellem lørdage og søndage (tabel 6.5), hvorfor der er vægtet på alle dage.

Tabel 6.1.
Bortfald i undersøgelsen i 2001. Særskilt efter forår og efterår.

		Besøgsinterview		Dagbøger	
		Dagbøger		Dagbøger	
				(samlever)	
		Hverdag	Weekenddag	Hverdag	Weekenddag
<i>Forår</i>					
Stikprøve	2.076	2.076	2.076	899	899
Besvarelser	1348	1023	973	607	610
Besvarelsespct.	64,9	49,3	49,0	67,5	67,9
<i>Efterår</i>					
Stikprøve	2.088	2.088	2.088	911	911
Besvarelser	1.391	1.036	1.034	620	615
Besvarelsespct.	66,6	49,6	49,5	68,1	67,5

Tabel 6.2.

Bortfald i undersøgelsens interview i 2001. Særskilt efter aldersgrupper.

Danmarks befolkning ¹ 16-74-årige			Tidsanvendelsesundersøgelse 2001 16-74-årige	
Alder	Antal	%	Antal	%
< 20	221.932	5,2	229	8,4
20-24	326.414	7,6	278	10,1
25-29	384.918	9,0	383	14,0
30-34	402.345	9,4	221	8,1
35-39	413.175	9,6	276	10,1
40-44	376.257	8,8	253	9,2
45-49	366.109	8,5	263	9,6
50-54	390.999	9,1	232	8,5
55-59	356.621	8,3	222	8,1
60-64	267.062	6,2	169	6,2
65-	791.828	18,4	213	7,8
		100	2.739	100

¹januar 2001, Danmarks Statistik

Tabel 6.3.

Bortfald i undersøgelsens interview i 2001. Særskilt efter civilstand.

Danmarks befolkning ¹ 16-74-årige			Tidsanvendelsesundersøgelse 2001 16-74-årige	
	Antal	%	Antal	%
Ugifte	1.407.779	32,8	1.101	40,2
Gifte	2.161.015	50,3	1.351	49,3
Fraskilte	384.864	9,0	203	7,4
Enker/mand	344.002	8,0	84	3,1
	4.297.660	100	2.739	100

¹januar 2001, Danmarks Statistik

Tabel 6.4.

Bortfald i undersøgelsens interview i 2001. Særskilt efter køn.

	Danmarks befolkning ¹ 16-74-årige		Tidsanvendelsesundersøgelse 2001 16-74-årige	
	Antal	%	Antal	%
Mænd	2.104.848	49,0	1.327	48,4
Kvinder	2.192.812	51,0	1.412	51,6
	4.297.660	100	2.739	100

¹ januar 2001, Danmarks Statistik

Tabel 6.5.

Bortfald efter ugedag

	Respondent	Ægtefælle/samlever
Mandag	427	267
Tirsdag	444	257
Onsdag	396	235
Torsdag	375	235
Fredag	446	269
Lørdag	967	609
Søndag	1053	641
I alt	4108	2513 ¹

¹ Der er 3 missing og derfor 2516 dagbøger i alt for Ægtefælle/samlever.

Bilagstabeller

Bilagstabel 1.

Tidsanvendelse for mænd og kvinder i 1987 og 2001.

	1987		2001	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
	Timer:min./gns.dag			
<i>Primære behov</i>	9:51	10:15 ¹	10:31 ^a	10:54 ^{1,a}
- søvn	7:59	8:16 ¹	7:46 ^a	8:00 ^{2,a}
- toilette	0:26	0:31 ¹	0:47 ^a	0:57 ^{1,a}
- spisning	1:26	1:28 ¹	1:59 ^a	1:57 ^a
<i>Bruttoarbejdstid</i>	4:45	3:18 ¹	5:02 ^c	3:53 ^{1,a}
- arbejde	3:54	2:27 ¹	3:55	2:53 ^{1,a}
- transport til/fra arbejde	0:18	0:13 ¹	0:27 ^a	0:18 ^{1,a}
- uddannelse	0:29	0:34 ¹	0:35	0:38
- transport til/fra udd.	0:04	0:04	0:05	0:04
<i>Husholdningsarbejde</i>	1:38	3:03 ¹	2:26 ^a	3:30 ^{1,a}
Indkøb	0:17	0:23 ¹	0:25 ^a	0:31 ^{2,a}
- indkøb/ærinder	0:16	0:20 ²	0:22 ^a	0:28 ^{1,a}
- besøg off. kontor o.l.	0:02	0:03 ¹	0:04 ^a	0:03
Husligt arbejde*	0:38	1:56 ¹	1:09 ^a	2:11 ^{1,a}
- madlavning	0:18	0:49 ¹	0:24 ^a	0:44 ^{1,a}
- opvask/afrydning	0:10	0:24 ¹	0:09 ^b	0:14 ^{1,a}
- rengøring	0:07	0:32 ¹	0:13 ^a	0:30 ¹
- vask	0:01	0:12 ¹	0:04 ^a	0:21 ^{1,a}
Gør det selv arbejde	0:36	0:25 ¹	0:31	0:10 ^{1,a}
- andet praktisk arbejde	0:32	0:25 ³	0:25 ^b	0:06 ^{1,a}
- havearbejde	0:04	0:01 ¹	0:06 ^c	0:04 ^{3,a}
Omsorg	0:08	0:18 ¹	0:20 ^a	0:37 ^{1,a}
- afhente/bringe børn	0:01	0:03 ¹	0:05 ^a	0:09 ^{1,a}
- børneomsorg	0:07	0:15 ¹	0:14 ^a	0:27 ^{1,a}
- familieomsorg	..	..	0:03	0:02
<i>Fritid</i>	7:28	7:14 ¹	5:57 ^a	5:40 ^{3,a}
Hjemme	4:21	4:20	3:31 ^a	3:17 ^{3,a}
- læsning	0:45	0:38 ¹	0:25 ^a	0:31 ^{2,a}
- fritidssysler/hobby	0:24	0:30 ¹	0:12 ^a	0:09 ^{3,a}
- socialt samvær	0:47	0:58 ¹	0:25 ^a	0:33 ^{1,a}
- tv: radio, musik	1:54	1:37 ¹	2:01	1:45 ^{2,b}
- IT	..	..	0:16	0:07 ¹

- afslapning	0:23	0:28 ¹	0:08 ^a	0:08 ^a
- andet	0:07	0:08 ²	0:04 ^a	0:04 ^a
Ude	3:08	2:53 ¹	2:25 ^a	2:26 ^a
- foreningsliv, frivilligt arbejde o. lign.	0:14	0:10 ¹	0:22 ^b	0:16 ^{3,b}
- socialt samvær	1:29	1:30	0:34 ^a	0:38 ^a
- motion/sport	0:14	0:08 ¹	0:16	0:13 ^{3,a}
- underholdning/kultur	0:09	0:08	0:06 ^c	0:07
- hobby	..	..	0:06	0:07
- restaurant/cafe	0:09	0:05 ¹	..	..
- andet	1:02	0:57 ¹	0:57	0:59
I alt	23:52	23:55	23:57	23:57
N:	1.810	1.779	889	1.065

^{1,2,3} Kønsforskellen indenfor samme år er signifikant på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

^{a,b,c} Forskellen for samme køn mellem 1987 og 2001 signifikant på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

* Inklusive transport i forbindelse med husholdning.

Bilagstabel 2.

Tidsanvendelse for *beskæftigede* mænd og kvinder i 1987 og 2001.

	1987		2001	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
	Timer:min./gns.dag			
<i>Primære behov</i>	9:35	10:05 ¹	10:13 ^a	10:34 ^{2,a}
- søvn	7:46	8:07 ¹	7:35 ^a	7:51 ^{2,a}
- toilette	0:26	0:32 ¹	0:45 ^a	0:55 ^{1,a}
- spisning	1:23	1:27 ¹	1:52 ^a	1:48 ^a
<i>Bruttoarbejdstid</i>	5:45	4:24 ¹	5:58	4:45 ^{1,c}
- arbejde	5:08	3:49 ¹	5:16	4:16 ^{1,b}
- transport til/fra arbejde	0:23	0:21	0:37 ^a	0:25 ^{1,b}
- uddannelse	0:12	0:12	0:04 ^a	0:04 ^a
- transport til/fra udd.	0:02	0:02	0:01 ^a	0:00 ^a
<i>Husholdningsarbejde</i>	1:36	2:58 ¹	2:30 ^a	3:34 ^{1,a}
Indkøb	0:17	0:22 ²	0:24 ^a	0:31 ^{2,a}
- indkøb/ærinder	0:15	0:20 ¹	0:20 ^b	0:27 ^{2,a}
- besøg off. kontor o.l.	0:02	0:02 ³	0:04 ^b	0:04
Husligt arbejde*	0:34	1:51 ¹	1:08 ^a	2:09 ^{1,a}
- madlavning	0:17	0:47 ¹	0:24 ^a	0:44 ¹
- opvask/afrydning	0:10	0:22 ¹	0:08 ^b	0:14 ^{1,a}
- rengøring	0:06	0:30 ¹	0:13 ^a	0:28 ¹
- vask	0:01	0:13 ¹	0:04 ^a	0:19 ^{1,a}
Gør det selv arbejde	0:35	0:25 ¹	0:34	0:10 ^{1,a}
- andet praktisk arbejde	0:33	0:23 ¹	0:28	0:07 ^{1,a}
- havearbejde	0:02	0:01 ¹	0:06 ^b	0:03 ^{3,b}
Omsorg	0:09	0:21 ¹	0:24 ^a	0:45 ^{1,a}
- afhente/bringe børn	0:01	0:03 ¹	0:07 ^a	0:12 ^{1,a}
- børneomsorg	0:08	0:17 ¹	0:16 ^a	0:32 ^{1,a}
- familieomsorg	..	..	0:03	0:02
<i>Fritid</i>	6:48	6:24 ¹	5:16 ^a	5:04 ^a
Hjemme	3:47	3:51 ³	3:10 ^a	2:58 ^a
- læsning	0:38	0:33 ¹	0:22 ^a	0:31 ¹
- fritidssysler/hobby	0:17	0:23 ¹	0:08 ^a	0:06 ^a
- socialt samvær	0:46	0:59 ¹	0:26 ^a	0:31 ^{3,a}
- tv: radio, musik	1:39	1:26 ¹	1:52 ^b	1:34 ^{2,b}
- IT	..	..	0:13	0:07 ¹
- afslapning	0:21	0:23 ²	0:06 ^a	0:07 ^a
- andet	0:06	0:06	0:03 ^a	0:03 ^a

Ude	3:01	2:33 ¹	2:01 ^a	2:05 ^a
- foreningsliv: frivilligt arbejde o. lign.	0:15	0:11 ¹	0:20	0:13 ³
- socialt samvær	1:22	1:13 ¹	0:29 ^a	0:35 ^a
- motion/sport	0:14	0:08 ¹	0:13	0:11 ^c
- underholdning/kultur	0:09	0:08	0:04	0:07 ^{3,a}
- hobby	..	..	0:04	0:04
- restaurant/cafe	0:10	0:05 ¹	..	..
- andet	1:01	0:53 ¹	0:51 ^b	0:52
I alt	23:54	23:56	23:57	23:57
N:	1.339	1.100	617	664

^{1,2,3} Kønsforskellen indenfor samme år er signifikant på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

^{a,b,c} Forskellen for samme køn mellem 1987 og 2001 signifikant på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

* Inklusive transport i forbindelse med husholdning.

Bilagstabel 3.

Tidsanvendelse for ikke-beskæftigede: studerende og elever mænd og kvinder i 1987 og 2001.

	1987		2001	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
	Timer:min./gns.dag			
<i>Primære behov</i>	10:24	9:54 ¹	10:31	10:57 ^a
- søvn	8:48	8:15 ¹	8:05 ^a	8:08
- toilette	0:25	0:33 ¹	0:51 ^a	1:04 ^{1,a}
- spisning	1:11	1:07 ³	1:35 ^b	1:45 ^a
<i>Bruttoarbejdstid</i>	5:33	5:22	5:26	5:10
- arbejde	0:53	0:30 ¹	1:22 ^c	1:04 ^b
- transport til/fra arbejde	0:06	0:04 ²	0:07	0:11 ^b
- uddannelse	4:08	4:23	3:31 ^c	3:30 ^b
- transport til/fra udd.	0:25	0:25	0:25	0:26
<i>Husholdningsarbejde</i>	0:59	1:15 ¹	1:21 ^b	1:33 ^c
Indkøb	0:13	0:13	0:28 ^a	0:25 ^b
- indkøb/ærinder	0:12	0:13	0:25 ^b	0:23 ^b
- besøg off. kontor o.l.	0:01	0:00 ²	0:02	0:01 ^c
Husligt arbejde*	0:28	0:41 ¹	0:44 ^a	1:01 ^{2,a}
- madlavning	0:13	0:20 ¹	0:18 ^c	0:21
- opvask/afrydning	0:06	0:08 ²	0:07	0:07
- rengøring	0:07	0:10 ²	0:07	0:15 ^{2,c}
- vask	0:02	0:03 ³	0:02	0:07 ^{3,c}
Gør det selv arbejde	0:12	0:13	0:02 ^a	0:03 ^a
- andet praktisk arbejde	0:11	0:13	0:01 ^a	0:01 ^a
- havearbejde	0:01	0:00 ²	0:01	0:02
Omsorg	0:05	0:08	0:08	0:05
- afhente/bringe børn	0:00	0:01 ²	0:00	0:01
- børneomsorg	0:05	0:07	0:07	0:03 ^b
- familieomsorg	..	..	0:01	0:01
<i>Fritid</i>	6:52	7:17 ²	6:41	6:18 ^a
Hjemme	3:57	2:49 ¹	3:07 ^b	3:04
- læsning	0:24	0:24	0:16 ^c	0:17 ^c
- fritidssysler/hobby	0:26	0:08 ¹	0:25	0:15 ^c
- socialt samvær	0:43	0:37	0:21 ^a	0:31 ³
- tv: radio, musik	1:49	1:03 ¹	1:36	1:43 ^a
- IT	..	..	0:23	0:11 ³
- afslapning	0:29	0:26	0:06 ^a	0:06 ^a
- andet	0:06	0:12 ¹	0:01 ^a	0:01 ^a

Ude	2:55	4:28 ¹	3:45 ^c	3:18 ^a
- foreningsliv: frivilligt arbejde o. lign.	0:12	0:09 ³	0:08	0:16
- socialt samvær	1:09	2:41 ¹	0:53	0:46 ^a
- motion/sport	0:26	0:18 ²	0:27	0:13 ²
- underholdning/kultur	0:14	0:13	0:17	0:13
- hobby	..	..	0:14	0:08
- restaurant/cafe	0:13	0:12	..	..
- andet	0:53	1:07 ²	1:24 ^b	1:28 ^c
I alt	24:00	24:00	23:58	23:58
N:	134	160	129	157

^{1,2,3} Kønsforskellen indenfor samme år er signifikant på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

^{a,b,c} Forskellen for samme køn mellem 1987 og 2001 signifikant på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

* Inklusive transport i forbindelse med husholdning.

Bilagstabel 4.

Tidsanvendelse for ikke-beskæftigede: ledige og personer i ordninger mænd og kvinder i 1987 og 2001.

	1987		2001	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
	Timer:min./gns.dag			
<i>Primære behov</i>	<i>10:50</i>	<i>11:01²</i>	<i>11:10</i>	<i>11:20</i>
- søvn	8:35	8:48 ²	7:47 ^b	8:21 ^{3,b}
- toilette	0:27	0:34 ¹	0:53 ^a	0:51 ^a
- spisning	1:48	1:40 ¹	2:29 ^b	2:08 ^a
<i>Bruttoarbejdstid</i>	<i>0:19</i>	<i>0:07¹</i>	<i>1:25^b</i>	<i>1:10^a</i>
- arbejde	0:15	0:04 ¹	0:27	0:33 ^b
- transport til/fra arbejde	0:01	0:00 ¹	0:03	0:07 ^b
- uddannelse	0:02	0:03 ³	0:46 ^c	0:27 ^b
- transport til/fra udd.	0:00	0:00	0:09 ^c	0:02 ^c
<i>Husholdningsarbejde</i>	<i>2:04</i>	<i>3:20¹</i>	<i>2:57^b</i>	<i>5:17^{1,a}</i>
Indkøb	0:21	0:26 ²	0:25	0:47 ^{3,c}
- indkøb/ærinder	0:19	0:21	0:21	0:36 ^{3,b}
- besøg off. Kontor o.l.	0:02	0:05 ¹	0:03	0:11
Husligt arbejde*	0:53	2:18 ¹	1:36	2:35 ^{1,a}
- madlavning	0:27	0:55 ¹	0:29	0:53 ¹
- opvask/afrydning	0:16	0:30 ¹	0:15	0:17 ^a
- rengøring	0:10	0:43 ¹	0:25 ^c	0:38
- vask	0:00	0:11 ¹	0:04 ^c	0:25 ^{1,a}
Gør det selv arbejde	0:48	0:32 ¹	0:30 ^c	0:18 ^b
- andet praktisk arbejde	0:35	0:32	0:20 ^c	0:11 ^a
- havearbejde	0:13	0:00 ¹	0:10	0:06 ^c
Omsorg	0:02	0:04 ²	0:27 ^b	1:37 ^{1,a}
- afhente/bringe børn	0:00	0:01 ²	0:06 ^c	0:09 ^b
- børneomsorg	0:01	0:03 ²	0:19 ^b	1:24 ^{1,a}
- familieomsorg	..	..	0:10	0:05
<i>Fritid</i>	<i>10:29</i>	<i>9:17¹</i>	<i>8:19^a</i>	<i>6:12^{1,a}</i>
Hjemme	7:15	6:30 ¹	4:41 ^a	3:43 ^{3,a}
- læsning	1:35	1:03 ¹	0:17 ^a	0:30 ^{3,a}
- fritidssysler/hobby	1:01	1:06	0:22 ^a	0:12 ^a
- socialt samvær	0:53	0:49	0:34 ^c	0:40
- tv: radio, musik	3:03	2:31 ¹	2:51	1:56 ^{3,a}
- IT	..	..	0:26	0:07 ³
- afslapning	0:32	0:49 ¹	0:09 ^a	0:10 ^a
- andet	0:10	0:13 ³	0:03 ^a	0:08

Ude	3:14	2:47 ¹	3:34	2:35
- foreningsliv: frivilligt arbejde o. lign.	0:11	0:06 ²	0:29	0:13
- socialt samvær	1:42	1:38	0:58 ^b	0:44 ^a
- motion/sport	0:05	0:03 ³	0:12	0:20 ^a
- underholdning/kultur	0:02	0:05 ²	0:05	0:04
- hobby	..	..	0:05	0:05
- restaurant/cafe	0:03	0:02 ³	..	..
- andet	1:14	0:54 ¹	1:54	1:05 ³
I alt	23:45	23:48	23:50	23:59
N:	90	239	43	108

^{1,2,3} Kønsforskellen indenfor samme år er signifikant på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

^{a,b,c} Forskellen for samme køn mellem 1987 og 2001 signifikant på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

* Inklusive transport i forbindelse med husholdning.

Bilagstabel 5.

Tidsanvendelse for *ikke-beskæftigede: pensionister, personer på efterløn mv.* mænd og kvinder 1987 og 2001.

	1987		2001	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
	Timer:min./gns.dag			
<i>Primære behov</i>	10:08	10:24 ³	12:01 ^a	12:02 ^a
- søvn	8:23	8:19	8:20	8:16
- toilette	0:22	0:26 ¹	0:50 ^a	1:03 ^{2,a}
- spisning	1:23	1:38 ¹	2:51 ^a	2:43 ^a
<i>Bruttoarbejdstid</i>	0:47	0:23 ¹	0:40	0:21
- arbejde	0:16	0:07 ³	0:32	0:14
- transport til/fra arbejde	0:04	0:01 ²	0:02	0:01
- uddannelse	0:25	0:14 ²	0:05 ^a	0:05 ^b
- transport til/fra udd.	0:03	0:02 ³	0:01	0:11 ³
<i>Husholdningsarbejde</i>	2:07	4:15 ¹	3:05 ^a	4:12 ¹
Indkøb	0:26	0:28	0:35 ^c	0:35
- indkøb/ærinder	0:21	0:23	0:29 ^c	0:34 ^b
- besøg off. Kontor o.l.	0:05	0:05	0:05	0:01 ^{3,a}
Husligt arbejde*	0:54	2:46 ¹	1:35 ^a	3:19 ^{1,b}
- madlavning	0:21	1:11 ¹	0:28 ^c	0:57 ^{1,a}
- opvask/afrydning	0:10	0:34 ¹	0:12	0:24 ^{1,a}
- rengøring	0:21	0:46 ¹	0:21	0:47 ¹
- vask	0:03	0:16 ¹	0:04	0:40 ^{1,a}
Gør det selv arbejde	0:39	0:31 ²	0:48	0:12 ^{1,a}
- andet praktisk arbejde	0:38	0:31 ³	0:37	0:05 ^{1,a}
- havearbejde	0:01	0:00 ²	0:11 ^b	0:07 ^b
Omsorg	0:08	0:30 ¹	0:06	0:06 ^a
- afhente/bringe børn	0:01	0:02 ³	0:01	0:03
- børneomsorg	0:07	0:27 ¹	0:03	0:03 ^a
- familieomsorg	..	..	0:03	0:06 ³
<i>Fritid</i>	10:15	8:45 ¹	8:12 ^a	7:22 ^{3,a}
Hjemme	5:31	5:12 ³	5:24	4:32 ^{2,b}
- læsning	0:42	0:44	1:00 ^b	0:46 ³
- fritidssysler/hobby	0:36	0:39	0:16 ^a	0:16 ^a
- socialt samvær	1:01	1:15 ²	0:23 ^a	0:41 ^{2,a}
- tv: radio, musik	2:31	1:52 ¹	2:54	2:22 ^{3,b}
- IT	..	..	0:22	0:05 ²
- afslapning	0:23	0:32 ²	0:13 ^c	0:13 ^a
- andet	0:19	0:10 ²	0:16	0:10

Ude	4:44	3:34 ¹	2:55 ^a	3:06
- foreningsliv: frivilligt arbejde o. lign.	0:11	0:14	0:53 ^a	0:37 ^b
- socialt samvær	3:03	1:55 ¹	0:40 ^a	0:35 ^a
- motion/sport	0:21	0:05 ¹	0:22	0:15 ^a
- underholdning/kultur	0:05	0:08 ³	0:05	0:07
- hobby	..	..	0:10	0:17
- restaurant/cafe	0:08	0:05 ³	..	..
- andet	1:03	1:11 ³	0:41 ^b	1:01 ³
I alt	23:26	23:52	23:57	23:56
N:	247	270	102	141

^{1,2,3} Kønsforskellen indenfor samme år er signifikant på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

^{a,b,c} Forskellen for samme køn mellem 1987 og 2001 signifikant på hhv. 0,001-, 0,01- og 0,05-niveau.

* Inklusive transport i forbindelse med husholdning.

Bilagstabel 6.

Udvalgte grupperes fordeling efter penge og tid – 4 kvadranter

	1. Penge- og tidsrige	2. Pengefatti- ge og tidsrige	3. Penge- og tidsfattige	4. Pengerige og tidsfat- tige
<i>Uddannelse</i>				
- Ingen	9,0	48,3	29,8	12,9
- Faglært	18,1	26,7	22,8	30,4
- Kort vid. udd.	26,6	25,8	12,5	35,2
- Mellem vid. udd.	26,1	19,3	17,1	37,5
- Lang vid. udd.	24,4	9,4	8,8	57,5
<i>Beskæftigelse</i>				
- Beskæftiget	19,9	16,7	21,8	41,6
- Ikke beskæftiget	5,9	42,3	44,1	7,7
- Studerende	19,1	71,3	7,9	1,7
<i>Civil gruppe</i>				
- Par u. børn	22,2	26,5	14,5	36,7
- Par m. børn	19,5	26,8	23,3	30,4
- Enlige	12,3	46,3	22,6	18,8
- Enlige m. børn	3,1	46,2	41,5	9,2
- Hjemmeboende	9,4	34,8	39,2	16,6
<i>Familie type</i>				
- Enlig hjemmeboende	9,4	34,8	39,2	16,6
- Enlige u. 45 år	10,0	41,8	31,3	16,9
- Par u. børn. Kvinden u. 45 år	21,6	14,7	26,3	37,5
- Par m. børn. Yngste barn 0-6 år	22,1	31,7	20,3	26,0
- Par m. børn. Yngste barn 7-15 år	14,3	25,8	32,3	27,7
- Par m. børn. Yngste barn > 15 år	22,0	16,3	15,5	46,3
- Par u. børn. Kvinden o. 44 år	22,7	33,1	8,3	36,0
- Enlige o. 44 år	15,7	52,9	10,0	21,4
- Enlige m. børn	3,1	46,2	41,5	9,2
<i>Alder</i>				
- 16-30 år	13,1	33,9	33,1	19,8
- 31-45 år	18,9	25,9	24,6	30,7
- 46-60 år	23,0	17,6	13,7	45,6
- 61-74 år	15,0	69,9	6,5	8,5
<i>Køn</i>				
- Mand	16,2	25,7	23,6	34,4
- Kvinde	18,9	36,7	20,9	23,5

Referencer

Andersen, D. (1987)

Den danske befolknings tidsanvendelse 1987. Teknisk dokumentation af undersøgelsens database. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsnotat.

Andersen, D. (1988)

Danskernes dagligdag 1987. Bind 1 og 2. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 88:4.

Becker, G. (1965)

A Theory of the Allocation of Time. *The Economic Journal*. 75(299), 493-517.

Biddle, J. & D. Hamermesh (1990)

Sleep and the Allocation of Time. *Journal of Political Economy*, 98(5), 893-921.

Blair, S.L. & Lichter, D.T. (1991)

Measuring the Division of Household Labor. *Journal of Family Issues*, 12,1, 91-113.

Bonke, J. (1992)

Distribution of Economic Resources – Implications of Including the Household Production. *Review of Income and Wealth*, 38(3), 281-293.

Bonke, J. (1995)

Faktotum – husholdningernes produktion. København: Økonomisk Institut. Københavns Universitet. Ph.D.-afhandling.

Bonke, J. (1996)

Economic Influences on Food Choice - non-convenience versus convenience food consumption. In: Meiselman, H.I. & Macfie, H.J.H.

(eds.): Food Choice, Acceptance and Consumption. Glasgow: Blackie Academic & Professional.

Bonke, J. (red.) (1997a)

Levevilkår i Danmark. Statistisk oversigt 1997. København: Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet.

Bonke, J. (1997b)

Hans ægteskab/hendes ægteskab – økonomiske beslutninger i familier og hjemmeservice. København: Socialforskningsinstituttet 97:15.

Bonke, J. (2002)

Paid work and unpaid work - diary information versus questionnaire information. København: Socialforskningsinstituttet. Working Paper 26:2002.

Bonke, J. & Browning, M. (2002a)

Intra-family Allocation of Resources in Denmark. København: Socialforskningsinstituttet. Working Paper (under publicering).

Bonke, J. & Browning, M. (2002b)

Well-being and Income Distribution within Households. København: Socialforskningsinstituttet. Working Paper (under publicering).

Bonke, J., Gupta, N.D. & Smith, N. (2003)

Housework and Wages: The importance of timing and flexibility of housework activities. Århus: Handelshøjskolen i Aarhus og København: Socialforskningsinstituttet. Working Paper (under udarbejdelse).

Bonke, J. & McIntosh, J. (2002)

Household Time Allocations: Theoretical and Empirical Results. København: Socialforskningsinstituttet. Working Paper 19:2002.

Bonke, J. & Meilbak, N.T. (1999)

Danskere på fuldtid – deres ønskede og faktiske arbejdstid. København: SFI-Survey.

Caplovitz, D. (1963)

The Poor pay more. New York: Free Press.

Clark, A.E. (1997)

Job satisfaction and gender: Why are women so happy at work?
Labour Economics 4(4), 341-372.

Danmarks Statistik (2002)

Statistiske Efterretninger 2002:7. København: Danmarks Statistik.

Erhvervsministeriet (2000)

Regulering af butikkernes åbningstider. Tæt på erhvervspolitikken.
København: Erhvervsministeriet.

Eurostat (2000)

Guidelines on Harmonised European Time Use Surveys. Sept. 2000.
Luxembourg.

Hamermesh, D. (2001)

The Changing Distribution of Job Satisfaction. *The Journal of Human Resources* 36(1), 1-30.

Hansen, E.J. m.fl. (1978)

Fordelingen af levekårene. København: Socialforskningsinstituttet.
Publikation 82.

Hansen, E.J. (1995)

En generation blev voksen. København: Socialforskningsinstituttet.
Rapport 95:8.

Hersch, J. & Stratton, S. (1997)

Housework, Fixed Effects, and Wages of Married Workers. *Journal of Human Resources*, 32(2), 285-307.

Jenkins, S. & O'Leary, N.C. (1996)

Household Income plus Household Production. The Distribution of Extended Income in the UK. *Review of Income and Wealth*, 42, 4, 401-420.

Lausten, M. (2003)

Hvad bruger kvinder og mænd tiden til – om ligestilling i danske familier. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport (under udarbejdelse).

Marini, M.M. & Shelton, B.A. (1993)

Measuring Household Work: Recent Experience in the United States. *Social Science Research*, 22, 361-382.

Niemi, I. (1993)

Systematic Error in Behavioral Measurement: Comparing Result from Interview and Time Budget Studies. *Social Indicator Research*, 30, 2-3, 229-244.

Schitovsky, T. (1976)

The Joyless Economy. An Inquiry into Human Satisfaction and Consumer Dissatisfaction. Oxford University Press.

Sen, A. (1992)

Inequality reexamined. Clarendon Press. Oxford.

Siring, E. (1982)

Estimating variance in time budget surveys. Working paper 82/25. Oslo: Central Bureau of Statistics.

Smith, G. (2002)

Tidsanvendelse blandt pakistanere, tyrkere og somaliere – Et integrationsperspektiv. København: Socialforskningsinstituttet 02:28.

Viby-Mogensen, G. (red.) (1990)

Time use and consumption in Denmark in recent decades. København: Danmarks Statistik.

Zick, C. D. (2002)

Clocking the Progress in Time Use Research. *Review of Income & Wealth*. 48(3), 435-443.

Socialforskningsinstituttets udgivelser siden 1.1. 2001

- 01:1 Bengtsson, S. & Middelboe, N.: "Der er ikke nogen der kommer og fortæller hvad man har krav på" – forældre til børn med handicap møder det sociale system. 2001. 188 s. ISBN 87-7487-653-8. Kr. 145,00.
- 01:2 Lindermann, G. & Gregersen, O.: Benchmarking på førtidspensionsområdet – virker Den Sociale Ankestyrelses praksis koordinering? 2001. 62 s. ISBN 87-7487-654-6. Kr. 50,00.
- 01:3 Bunnage, D., Gregersen, O., Hansen, E.B., Meilbak, N. & Platz, M.: Kvalitet i ældreplejen. 2001. 188 s. ISBN 87-7487-657-0. Kr. 145,00.
- 01:4 Lynggaard, J.B.: Det fleksible arbejde, ophør og marginalisering. 2001. 117 s. ISBN 87-7487-661-9. Kr. 90,00.
- 01:5 Bruhn, H.H.: Sociale sager i Kongens Enghave. 2001. 130 s. ISBN 87-7487-660-0. Kr. 95,00.
- 01:6 Just Jeppesen, K. & Nielsen, A.: Tosprogede småbørn i Danmark. Rapport nr. 4 fra forløbsundersøgelsen af børn født i 1995. 2001. 246 s. ISBN 87-7487-662-7. Kr. 185,00.
- 01:7 Quaade, T.: Tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet. 2001. 80 s. ISBN 87-7487-658-9. Kr. 65,00.
- 01:8 Bonke, J. & Rasmussen, L.K.: Længerevarende behandling af børn og unge. 2001. 140 s. ISBN 87-7487-665-1. Kr. 110,00.
- 01:9 Bonke, J. & Carøe, C.: En forstærket indsats over for kriminalitets-truede børn og unge. 2001. 160 s. ISBN 87-7487-667-8. Kr. 120,00.
- 01:10 Bjørn, N.H. & Dohlmann, C.: De ledige kvinder i Sønderjylland. En analyse af et kønsopdelt arbejdsmarked. 2001. 176 s. ISBN 87-7487-669-4. Kr. 145,00.
- 01:11 Anker, J., Munk, A., Koch-Nielsen, I. & Raun, M.: De sociale puljer – en tværgående undersøgelse af Socialministeriets puljemidler. 2001. 169 s. ISBN 87-7487-668-6. Kr. 130,00.
- 01:12 Kruhøffer, A. & Høgelund, J.: Virksomheders sociale engagement. Årbog 2001. 2001. 171 s. ISBN 87-7487-670-8. Kr. 130,00.
- 01:13 Kruhøffer, A. & Høgelund, J.: Virksomheders sociale engagement. Årbog 2001 – Sammenfatning. 2001. 139 s. ISBN 87-7487-671-6. Kr. 30,00.
- 01:14 Gruber, T. & Christensen, I.: Unge ofre for vold – Et modelprojekt mellem central og lokal styring. 2001. 107 s. ISBN 87-7487-672-4. Kr. 80,00.
- 01:15 Henning Olsen: Sprogforståelse og hukommelse i danske surveyundersøgelser. Bind I. 2001. 378 s. ISBN 87-7487-674-0. Kr. 285,00.

- 01:16 Henning Olsen: Sprogforståelse og hukommelse i danske surveyundersøgelser. Bind II. 2001. 379 s. ISBN 87-7487-675-9. Kr. 285,00.
- 02:1 Boll, J. & Qvortrup Christensen, T.: Kontanthjælpsmodtagere og arbejdsmarkedet. Casestudie fra Vestegnen. 2002. 103 s. ISBN 87-7487-676-7. Kr. 80,00.
- 02:2 Filges, T., Harsløf, I. & Nord-Larsen, M.: Revalidering – deltagere, forløb og effekter. 2002. 103 s. ISBN 87-7487-677-5. Kr. 105,00.
- 02:3 Bach, H.B.: Kontanthjælpsmodtageres aktivering og arbejdsudbud. 2002. 149 s. ISBN 87-7487-678-3. Kr. 120,00.
- 02:4 Carøe Christiansen, C. & Hohnen, P.: Betingelser for børns sociale ansvar. 2002. 177 s. ISBN 87-7487-679-1. Kr. 135,00.
- 02:5 Hansen, H.: Elements of Social Security A comparison covering: Denmark, Sweden, Finland, Austria, Germany, The Netherlands, Great Britain, Canada. 2002. 383 s. Kun udgivet elektronisk: /http://www.sfi.dk/sw1317.asp.
- 02:6 Danske arbejdspladser – Plads til alle? Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om arbejdsmarkedets rummelighed. 2002. 73 s. ISBN 87-7487-681-3. Kr. 50,00.
- 02:7 Strange, M.: Unge krængere. 2002. 170 s. ISBN 87-7487-684-8. Kr. 130,00.
- 02:8 Christensen, E. & Ottosen, M.H.: Børn og familier. 2002. 60 s. ISBN 87-7487-685-6. Kr. 50,00.
- 02:9 Weatherall, J.H.: Vejen til førtidspension. En analyse af overgangen til førtidspension i befolkningen. 2002. 82 s. ISBN 87-7487-686-4. Kr. 65,00.
- 02:10 Christensen, E. & Egelund, T.: Børnesager. Evaluering af den forebyggende indsats. 2002. 218 s. ISBN 87-7487-687-2. Kr. 165,00.
- 02:11 Børnesager i korte træk. Evaluering af den forebyggende indsats. 2002. 44 s. ISBN 87-7487-688-0. Kr. 40,00.
- 02:12 Når der er brug for hjælp. Kommunens hjælp til børn og deres forældre. 2002. 28 s. ISBN 87-7487-689-9.
- 02:13 Egelund, T. & Thomsen, S.A.: Tærskler for anbringelse. En vignetundersøgelse om socialforvaltningernes vurdering i børnesager. 2002. 204 s. ISBN 87-7487-690-2. Kr. 165,00.
- 02:14 Olsen, H.: Attitudes towards the disabled in Denmark. 2002. 28 s. ISBN 87-7487-691-0.
- 02:15 Bengtsson, S.: Bestemmer forvaltningen om du får førtidspension? – kommunens forvaltningspraksis og tilkendelse af førtidspension. 2002. ISBN 87-7487-692-9. Kr. 90,00.
- 02:16 Bach, H.B.: Aktiv socialpolitik. – en sammenfatning af evalueringer af revalidering og aktivering. 2002. 114 s. ISBN 87-7487-693-7. Kr. 90,00.
- 02:17 Kvist, J. (red.): Beskæftigelsespolitik i et nyt Europa. 2002. 109 s. ISBN 87-7487-694-5. Kr. 85,00.

- 02:18 Kvist, J. (red.): Velfærdspolitik i et nyt Europa. 2002. 120 s. ISBN 87-7487-695-3. Kr. 90,00.
- 02:19 Boll, J. & Kruhøffer, A.: Virksomheders sociale engagement. Årbog 2002. 2002. 162 s. ISBN 87-7487-696-1. Kr. 130,00.
- 02:20 Boll, J. & Kruhøffer, A.: Virksomheders sociale engagement. Årbog 2002 – Sammenfatning. 2002. 32 s. ISBN 87-7487-699-6.
- 02:21 Social responsibility of enterprises. Yearbook 2002 – Summary. 2002. 32 s. ISBN 87-7487-698-8. Kr. 30,00.
- 02:22 Ploug, N. (red.): Velfærd i Europa. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets komparative velfærdsforskning. 2002. 57 s. ISBN 87-7487-700-3. Kr. 50,00.
- 02:23 Andersen, D. & Heide Ottosen, M. (red.): Børn som respondenter. Om børns medvirken i survey. 2002. 218 s. ISBN 87-7487-703-8. Kr. 175,00.

Social Forskning er instituttets nyhedsblad. Det udkommer fire gange om året og orienterer i en lettilgængelig form om resultaterne af instituttets arbejde. Lejlighedsvis udkommer Social Forskning som udvidet temaanummer med bidragydere udefra.

Abonnementet er gratis, kan tegnes ved henvendelse til instituttet. Emneopdelte lister over instituttets publikationer kan ses på instituttets hjemmeside: www.sfi.dk. Hver titel er forsynet med en kort omtale, og der er mulighed for at bestille rapporterne via hjemmesiden. En fuldstændig liste over instituttets udgivelser kan fås ved henvendelse til Socialforskningsinstituttet tlf. 33 48 09 46, e-mail: library@sfi.dk.

